

Ellex Raidla Advokaadibüroo
Kultuuriministeeriumi tellimusel

Marko Kairjak, PhD, LL.M, Ants Nõmper, Dr. iur., LL.M, Erik Seim, Sandra Vösaste

Eesti seaduste analüüs kokkuleppemängude karistamise vaatest

Lõppraport

Tallinn
Oktoober 2022

Sisukord

Analüüsi III etapp – võimalikud soovitused õigusaktide täiendamiseks	5
1. Eesti ja referentsriikide senine praktika ning seadusandlus	5
2. Kehtiva seadusandluse peamised probleemid.....	6
2.1. Altkäemaksukoosseisud, KarS § 402 ³ ja § 402 ⁴	6
2.2. Kelmus	7
3. Vajadus seadusemuudatuse järele ning võimalikud muudatuste variandid.....	8
3.1. Hetkeolukorra püsimine.....	8
3.2. Kelmuse derivaat.....	9
3.3. Spordimanipulatsiooni erikoosseis.....	11
3.4. EADSE arvamine uurimisasutuseks	15
LISA 1. Vaheraport I, Eesti ning referentsriikide seadusandlus ja praktika	17
1. Eesti.....	18
1.1. Sissejuhatus	18
1.2. Asjakohased koosseisud.....	19
1.2.1. Toto mängimise keelu rikkumine või kelmus	22
1.2.2. Kelmuse koosseisu eeldused kokkuleppemängu kontekstis	24
1.2.3. Kuritegelikku ühendusse kuulumine.....	25
1.2.4. Altkäemaksu andmine ja erasektori korruptsioon	25
1.3. Kättesaadav rakenduspraktika ja probleemid.....	26
1.3.1. Teadaolevad juhtumid.....	26
1.3.2. Probleemid	27
1.4. Seadusandlikud initsiatiivid	28
2. Austria	29
2.1. Sissejuhatus	29
2.2. Asjakohased koosseisud.....	29
2.3. Meile teadaolev rakenduspraktika ja probleemid.....	30
2.3.1. Austria riigikohtu 28.01.2016 otsus 12Os77/15p.....	30
2.3.2. SK Austria Klagenfurt- ATSV Stadl-Paura juhtum (kohtueelses menetluses). 30	
2.3.3. 3. liiga juhtum.....	31
2.3.4. Korvpall.....	31
2.3.5. Peamised probleemid	31
2.4. Seadusandlikud initsiatiivid	32
3. Itaalia.....	33
3.1. Sissejuhatus	33
3.2. Asjakohased koosseisud.....	33

3.2.1.	Kriminaalkoodeksi § 640 - kelmuse üldkoosseis	35
3.2.2.	Eriseadus 401/1989	35
3.3.	Meile teadaolev rakenduspraktika ja probleemid	36
3.3.1.	Totonero	36
3.3.2.	Calciopoli	36
3.3.3.	Mani in Pasta	37
3.3.4.	Probleemid	37
3.4.	Seadusandlikud initsiatiivid	38
4.	Leedu	39
4.1.	Sissejuhatus	39
4.2.	Asjakohased koosseisud	39
4.3.	Meile teadaolev rakenduspraktika ja probleemid	40
4.4.	Seadusandlikud initsiatiivid	41
5.	Läti	42
5.1.	Sissejuhatus	42
5.2.	Asjakohased koosseisud	42
5.3.	Meile teadaolev rakenduspraktika ja probleemid	44
5.4.	Seadusandlikud initsiatiivid	45
6.	Saksamaa	46
6.1.	Sissejuhatus	46
6.2.	Asjakohased koosseisud	46
6.2.1.	Sätete analüüs	50
6.3.	Peamised probleemid	54
6.4.	Seadusandlikud initsiatiivid	55
7.	Soome	56
7.1.	Sissejuhatus	56
7.2.	Asjakohased koosseisud	56
7.2.1.	Altkäemaks majandustegevuses	58
7.2.2.	Kelmus	60
7.3.	Meile teadaolev rakenduspraktika ja probleemid	61
7.3.1.	Perumal, Rovaniemi 2009-2011	61
7.3.2.	Pesäpall 1998	62
7.3.3.	WJK 2006	62
7.3.4.	JJK 2009	63
7.4.	Probleemid	63
7.5.	Seadusandlikud initsiatiivid	64
LISA 2.	Näidiskaasuste lahendused	66

1. Kaasus 1, manipuleeritud jalgpallimängud	67
Lahendus	67
2. Kaasus 2, hokimängijate lähedaste panused	78
Lahendus	78
3. Kaasus 3, Eesti korvpalliklubid	85
Lahendus	85
4. Kaasus 4, pääs kõrgemasse liigasse	93
Lahendus	93
5. Kaasus 5, võrkpallimatš Saksamaal	98
Lahendus	98
LISA 3. Kannatanu ning kahju definitsiooni täiendav selgitus	112

Analüüsi III etapp – võimalikud soovitused õigusaktide täiendamiseks

Käesolev raport annab ülevaate kokkuleppemängudega seonduvast õiguslikust olukorrast Eestis. Esmalt võetakse lühidalt kokku teadaolev Eesti praktika ning kirjeldatakse referentsriikide seadusandlust ning menetluskogemust, põhjalikult on seda temaatikat käsitletud I etapi vahe raportis. Seejärel tuuakse välja peamised Eesti seadusandlusega seonduvad probleemid, mis II vahearuande jaoks koostatud näidiskaasuste lahendamisel või üldisel praktika analüüsil esile kerkisid. Viimaks analüüsitakse varasemalt teadaoleva põhjal, millised on hetkelise õigusliku olukorra säilimise ning uute spetsiaalsätete kehtestamisega seonduvad probleemid ning eelised, erisätete jaoks pakutakse välja ka näidissõnastused. Analüüsile on lisatud ka I ja II vahearuanne ning täiendav selgitus kahju kohta (vt lisad 1-3), eelmistele vahearannetele viidates on kasutatud käesoleva dokumendi läbivat nummerdust.

1. Eesti ja referentsriikide senine praktika ning seadusandlus

Analüüsi I vahe raportis kasutati referentsriikidena Austriat, Itaaliat, Leedut, Lätit, Saksamaad ja Soomet. Riigid valiti kas õigussüsteemide sarnasuse, ulatusliku valdkonnakogemuse või samalaadsete kohalike olude põhjal. Kõik nimetatud riigid on spordimanipulatsioonide menetlemise ning sellega seotud probleemidega kokku puutunud; Itaalia, Leedu, Läti ja Saksamaa on kehtestanud ka erikoosseisud. Leedu ja Läti koosseisud keskenduvad pigem manipuleeriva teo toimepanemisele endale, samas kui Saksamaa ning Itaalia on sanktsioneerinud mõjutamisega nõustumist, selle palumist ning selle eest hüve nõudmist/pakkumist.¹ Saksamaa on lisaks spordimanipulatsioonile kehtestanud spordikihlveopettuse koosseisu, mille kohaselt on aga samuti karistatav hüve nõudmine/pakkumine,² vaid teo kontekst on teine. Leedus, Lätis ja Saksamaal ei ole mõne aasta kehtinud spordikihlveopettuse ning professionaalsete spordivõistluste manipuleerimise koosseisud veel laialdast kasutust leidnud, nende alusel kohtulahendeid tehtud ei ole. Itaalia kui kõige pikema erikoosseisu kogemusega riik on sätet küll mõneti edukalt kasutanud, peamised probleemid seisnevad riigi jaoks selles, et sätete reaalsele pidevale rakendamisele ei pöörata piisavalt tähelepanu ning kuritegelike ühenduste osakaaluga spordimanipulatsioonides ei tegeleta piisavalt.³

Austria ja Soome on aga kihlveopettusi suutnud edukalt menetleda juba eksisteerivate koosseisude, kelmuse ning erasektori altkäemaksu alusel. Austrias on üks kelmuses süüdimõistetv otsus tehtud juba ka Riigikohtu poolt,⁴ Soomes on kasutatud lähenemist, mille kohaselt menetletakse tegu kelmuse sätte järgi, kui kannatanu on teada, kuid altkäemaksukoosseisu järgi, kui kannatanu (ja seeläbi ka tuvastatav kahju) puuduvad.⁵

Eesti avalik kohtupraktika piirdub ühe õigeksmõistva ringkonnakohtu lahendiga, selline tulemus oli tingitud peamiselt kelmuse (KarS § 209) ning toto mängimise keelu (väärtegu, HasMS § 100) vahelisest konkurentsist – leiti, et väärtekoosseis on kuriteo suhtes erisäte, aegumise tõttu polnud seda aga enam võimalik kohaldada.⁶ Lahendist ajendatuna muudeti ka HasMS § 100 sõnastust, et konkurentsiprobleemi edaspidi vältida, kelmuse koosseis pole pärast seda aga spordimanipulatsioonide kontekstis kohtus kasutust leidnud. Toto mängimise keelu rikkumise osas on

¹ Vt ka I vahearuanne.

² Strafgesetzbuch. Veebis kättesaadav: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>

³ I vahearuanne, lk 37.

⁴ Austria Riigikohtu 28.01.2016 otsus nr 12 Os 77/15p. (Oberster Gerichtshof. Beschluss 12 Os 77/15p). Veebis kättesaadav:

https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Justiz/JJT_20160128_OGH0002_0120OS00077_15P0000_000/JJT_20160128_OGH0002_0120OS00077_15P0000_000.pdf

⁵ I vahearuanne, lk 54.

⁶ TlnRingK lahend 1-13-10786, p 12.

leitav üks kohtumäärus, millega kohustati Maksu- ja Tolliametit menetlema korvpallikohtuniku juhtumit, kes enda vilistatavatele mängudele panustas,⁷ menetluse lõpptulemus pole teada.

Eksisteeriva praktika põhjal on võimalik väita, et hetkel on Eestis kokkuleppemängude ning muude spordiga seotud manipulatsioonide menetlemiseks teoreetiliselt võimalik kasutada kaht kuriteo- ja üht vääriteokoosseisu, vastavalt kelmus (KarS § 209), erasektori altkäemaks (KarS § 402³ ning KarS § 402⁴) ning toto mängimise keelu rikkumine (HasMS § 100). Nagu aga eelpool kirjeldatud, ei ole siiani ühegi koosseisu alusel kedagi teadaolevalt süüdi mõistetud, altkäemaksukoosseisude osas puudub spordiga seonduv kohtupraktika. Teatud eelduste olemasolul saaks manipuleerimises osalejaid potentsiaalselt ka kuritegeliku ühendusena (KarS § 255) käsitleda. Selliselt proovis prokuratuur juhtumile läheneda kriminaalasjas nr 1-13-10786,⁸ süüdimõistmiseni viinud praktika puudub aga ka kuritegelike ühenduste osas.

Spordimanipulatsiooni puuduvat õiguslikku olukorda hinnates tuleb muuhulgas keskenduda küsimusele, kas ning milliseid spordiga seotud tegusid on võimalik ja vajalik kriminaliseerida. Spordivõistlustega manipuleerimise vastase Euroopa Nõukogu konventsiooniga (Macolini konventsiooniga)⁹ ühinedes nõustus Eesti spordimanipulatsiooni kriminaliseerimise vajadusega ning kuigi dokument veel Eesti poolt ratifitseeritud pole¹⁰, on siiski oluline kaaluda, kas konventsioon toob kehtiva seadusandlusega võrreldes täiendava kriminaliseerimiskohustuse. Tegelikult kriminaliseeriti spordiga seotud pettuste toimepanemine juba siis, kui kaasusest nr 1-13-10786 ajendatuna lisati HasMS § 100 sõnastusele „kui ei ole täidetud kelmuse koosseis“. ¹¹ See viitab, et sarnastes olukordades, kus spordikihlvedudega manipuleeritud on, peab seadusandja võimalikuks ning õigeks esmajoonel kelmuse koosseisu kohaldamist ning alles siis, kui selle koosseisuelemendid on täitmata, tuleks rakendada vääriteokoosseisu, kui see on asjaoludest tulenevalt kohane.¹²

Kui siiski asuda seisukohale, et spordimanipulatsioon nõuab täiendavat kriminaliseerimist, on oluline pöörata tähelepanu võimalikele sätete konkurentsiprobleemidele – erisätte kehtestamisel tuleb selgelt määratleda, milliste olemasolevate paragrahvide (nt kelmus, altkäemaks) suhtes on see erikoosseisuks ning kas mõni tegu võib täita nii eri- kui üldkoosseisu. Lisaks peab uut sätet kehtestades olema kindel, et järgitakse *ultima ratio* põhimõtet, st et spordimanipulatsiooniga tegelemiseks on kõik muud viisid ammendatud ning selle eest tuleb kehtestada kriminaalkaristus.

2. Kehtiva seadusandluse peamised probleemid

Nii uurimisasutuste praktikas kui kokkuleppemängude analüüsi II vaheparanti jaoks koostatud tüüpkaasuste lahendamisel on mõlema kuriteokoosseisu (KarS § 209 ja § 402³, § 402⁴) rakendamise puhul välja joonistunud teatavad peamised probleemid, mis eelmainitud koosseisude alusel toime pandud tegude edukat menetlemist takistavad.

2.1. Altkäemaksukoosseisud, KarS § 402³ ja § 402⁴

Erisubjekt. Erasektori altkäemaksu koosseis on võrdlemisi uus ning seepärast ei ole ka piisavalt praktikat, mille pinnalt saaks tõsikindlalt väita, et näiteks spordiklubi mängijad klubi majandustegevuses

⁷ HMK kohtumäärus 4-15-10855.

⁸ TinRingK lahend 1-13-10786, p 12.

⁹ Konventsiooni täistekst arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/16801cdd7e>

¹⁰ Eesti on konventsiooni heaks kiitnud ja allkirjastanud Vabariigi Valitsuse 04.08.2016 korraldusega nr 276: <https://www.riigiteataja.ee/akt/205082016001> (viimati külastatud 10.06.2022).

¹¹ Hasartmänguseaduse muutmise seaduse eelnõu 260 SE menetlemise seotud dokumendid, sh eelnõu ja seletuskirjad on leitavad aadressilt:

<https://www.riigikoju.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fc56f58f-2397-424b-b1d6-bed029c1a5ff>

¹² I vahearuanne, lk 24.

pädevate isikutena kvalifitseeruvad. Kindlasti ei lange selle määratluse alla klubiga muudmoodi seotud isikud (nt endised mängijad näidiskaasuses 1),¹³ mistõttu ei saa neid ka altkäemaksukoosseisu järgi toimepanijaina vastutusele võtta. Isegi tegev mängijate puhul on subjektsus problemaatiline, kuna pole teada, kuskohas jookseb piir eraõigusliku isiku pädeva isiku ning sellise töötaja puhul, kes määratluse alla ei lange. Ilmselt on treeneri kvalifitseerumist erisubjektiks võimalik hõlpsamini jaatada, kuna tema pädevuses on spordiklubi jaoks oluliste otsuste tegemine laiemalt ning strateegilisemalt. On küll teada, et pädev isik ei pea tähendama juhtivtöötajat, karistusseadustiku kommentaaride kohaselt võib subjekt olla eraõigusliku isiku teenistuja, ametnik, volinik või esindaja, oluline on, et isik oleks juriidilise isiku töötaja töösuhte alusel või pädev esindaja.¹⁴

Erisubjekti nõue võib eelmainitud kommentaarist tulenevalt põhjustada probleeme iseäranis olukorras, kus mängija on võistkonnaga seotud muudmoodi kui töölepinguga, st tema seotus klubiga on nõrgem ning erisubjektiks kvalifitseerumine veelgi kaheldavam. Kuna Eestis pole ka kõrgemates liigades sugugi iseenesestmõistetav, et kõik sportlased klubiga töölepingu sõlminud on, võib pädeva isiku määratlus praktikas ka edaspidigi problemaatiline olla ja altkäemaksukoosseisude alusel kokkuleppemängude menetlemist takistada. Kui sportlased peaksid erisubjektiks mitte kvalifitseeruma, on takistatud ka altkäemaksu pakkujate vastutusele võtmine. Juhul, kui pakkuja kujutab endale ekslikult ette, et sportlane on pädev isik, saab teda karistada üksnes altkäemaksu andmise kõlbmatu katse eest KarS § 26 järgi.¹⁵

Hüve saamine. Nagu näidiskaasuses nr 4 ilmnes,¹⁶ võivad altkäemaksukoosseisud muuhulgas täitmata jääda seetõttu, et pole võimalik tuvastada, et spordimanipulatsiooni elluviimisega nõustunu oleks selle eest mingisugust hüve saanud. Kuna altkäemaksukoosseisu oluliseks elemendiks on ekvivalentsussuhe, peavad selle esinemiseks olema tõendatud nii ebaõiguskokkulepe kui ka selle eest lubatav hüve, seega ei saa nt treenerit vastutusele võtta isegi, kui on tõendatud, et ta kokkuleppemängu pidamisega nõustus, kuid selle eest mingit vastuteenet ei saanud ega saama pidanud.

2.2. Kelmus

Kahju ning selle suurus. Kuna tihti toimub kokkuleppemängudele panustamine Aasia turgudel, sealsetes kihlveokontorites, on keeruline neist Eestis toimuvates menetlustes kedagi kannatanuna tuvastada. Kohtupraktikas on leitud, et läbi kihlveokelmuse tekkinud kahju seisneb varalises kahjus kihlveokontorile.¹⁷ Kui pole kannatanut, ei ole omakorda võimalik ka tuvastada kahju, mis on kelmuse kirjutamata koosseisutunnuseks¹⁸ põhjusel, et enamasti ei ole ilma kahjuta ka kasu, st koosseisuelemendina pole täidetud toimepanija varalise kasu saamise eesmärk.

Praktikas võib tõenäoliselt probleeme põhjustada ka kahju suuruse kindlaksmääramine. Üldjuhul hinnatakse kahju suurust kannatanu eelnevat ja järgnevat varalist seisu võrreldes, kusjuures ajaliseks pöördepunktiks on varakäsusutus,¹⁹ tõenäoliselt kujuneb kihlveopettuse puhul kahju summa aga mõneti erinevalt. Kihlveokontori kahju ei ole ilmselt kogu summa, mis ta väidetava kokkuleppemängu tõttu välja maksis, vaid summade vahe väljamakstud koguse ning selle vahel, mis oleks välja makstud, kui mängu ei oleks kokku lepitud.²⁰

Petmistegu ning varakäsusutus. Need kui olulised koosseisuelemendid eelnevad kahju tekkimisele ning on sellega otseselt seotud, nende tuvastamine on problemaatiline sarnastel põhjustel. Praegu on

¹³ II vahearuanne, lk 67.

¹⁴ Pikamäe, P; Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1153, p 4.1. Vt ka II vahearuanne, lk 68.

¹⁵ KarS komm vlj, lk 906, p 3.

¹⁶ II vahearuanne, lk 92.

¹⁷ II vahearuanne, lk 79.

¹⁸ Varavastased süüteod, lk 139.

¹⁹ Kairjak, M; Sootak, J. Varavastased süüteod. Tallinn: Juura 20, lk 167.

²⁰ II vahearuanne, lk 79.

kohtupraktika lugenud koosseisupäraseks varakäsituseks hetke, mil kihlveokontor võidusumma pettuslikule panustajale välja maksab.²¹ Seda on aga menetluses keeruline tuvastada, kui nii pettusliku panuse tegija kui ka kahju saanud kihlveokontor asuvad Eestist väljaspool, nt Aasias. See tähendab, et mainitud osapoolte kättesaamatuse või kannatanu huvipuuduse korral on kelmuse koosseisu alusel sisuliselt võimatu võtta vastutusele ka Eestis tegutsevad isikud, nt mängijad või treenerid.

Täideviimine ja osavõtt. Isegi, kui koosseisuelemendid, st petmistegu ja varakäsitus on tuvastatavad, ei saa sportlased, treenerid või kohtunikud kelmuse koosseisu järgides olla ise toimepanijad. Neid saab vastutusele võtta vaid kaasaaitamise eest, kuna nemad mingis mõttes otseselt petmistee toimepanemises ei osale.²²

3. Vajadus seadusemuudatuse järele ning võimalikud muudatuste variandid

3.1. Hetkeolukorra püsimine

Esimese variandina tuleks kaaluda, kas spordimanipulatsiooni juhtumitega oleks siiski võimalik edukalt tegeleda ka uusi süüteoosseise loomata või eksisteerivaid muutmata.

Referentsriikide hulgast on tavapärase, st juba varasemalt karistusseadustikes eksisteerivate koosseisude kasutamise teed läinud Austria ja Soome. Esimene on teadaolevalt kokkuleppemänge (sh süüdimõistmisega lõppenu) menetlenud Austria karistusseadustiku kelmuse koosseisu alusel,²³ petmisteona on sarnaselt Eesti praktikaga defineeritud panuse tegemine vaikumisi kinnitades, et panus on tehtud erapooletult.²⁴ Soome praktikale on omane, et kui kannatanu on tuvastatud, kasutatakse üldjuhul kelmuse, ilma kannatanuta aga altkäemaksukoosseisu, mõlema alusel on juhtumeid ka edukalt menetletud.²⁵

Kelmus, KarS § 209. Kelmuse koosseisu edukaks rakendamiseks oleks oluline, et kannatanut ning seeläbi ka kahju saaks määratleda praeguse kohtupraktikaga võrreldes laiemalt, st mitte ainult kihlveokontori ja selle tehtud varakäsitusena, vaid ka näiteks teistele panustajatele tekkinud kahju läbi. Kui aga võtta arvesse, kui palju on kihlveokontorite klientideks harilikult üksikpanustajaid, oleks nende kõigi kannatanuiks arvamine ebaefektiivne. Samuti kerkiks ilmselt veelgi tugevamalt esile eelkirjeldatud kahju suuruse määramise probleem (vt ülal 2.2) – ei ole mingil viisil võimalik tuvastada, kas ning mis mahus oleksid panustajad ilma kokkuleppemänguta oma raha tagasi saanud.

Erasektori altkäemaks, KarS § 402³ ja § 402⁴. Et rakendada erasektori altkäemaksukoosseisu, oleks olulisim määratleda selgemalt koosseisu subjekt, eraõigusliku isiku eest tegutsev pädev isik. Kui aga selgub, et näiteks spordiklubi mängija siiski pädeva isikuna ei kvalifitseeru, on selge, et kokkuleppemängudes osalevate mängijate karistusõiguslikku vastutust altkäemaksukoosseisude alusel analüüsida ei saa. Sellises olukorras on takistatud ka altkäemaksu pakkujate vastutusele võtmine. Juhul, kui pakkuja kujutab endale ekslikult ette, et sportlane on (klubi) majandustegevuses pädev isik, saab teda karistada vaid altkäemaksu andmise kõlbmatu katse eest KarS § 26 järgi.²⁶

²¹ II vahearuanne, lk 79.

²² II vahearuanne, lk 80.

²³ Austria Riigikohtu 28.01.2016 otsus nr 12 Os 77/15p. (Oberster Gerichtshof. Beschluss 12 Os 77/15p). Veebis kättesaadav: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Justiz/JJT_20160128_OGH0002_0120OS00077_15P0000_000/JJT_20160128_OGH0002_0120OS00077_15P0000_000.pdf

²⁴ I vahearuanne, lk 32.

²⁵ I vahearuanne, lk 54.

²⁶ KarS komm vlj, lk 906, p 3.

Väärteokoosseis, HasMS § 100. Toto mängimise keelu rikkumise väärteokoosseisu kohaldamisele otseseid takistusi ei nähtu, küll aga ei saa koosseisu pidada efektiivseks viisiks kokkuleppemängude vastu võitlemisel, kuna selle eest on võimalik määrata maksimaalselt 80 euro suurune rahatrahv.²⁷ Lisaks ei piisa väärteokoosseisust, et täita Eesti poolt Macolini konventsiooniga võetud kriminaliseerimiskohustust

3.2. Kelmuse derivaat

Kuna kelmuse põhikoosseisu (KarS § 209) oluline element on varaline kahju ning seeläbi ka kannatanu olemasolu, võiks spordimanipulatsioonijuhtumite lahendamiseks luua kelmuse erikoosseisu, mille kohustuslikest elementidest oleks välja arvatud kahju tekkimine kui tagajärg, kuna seeläbi kaoks vajadus ka kannatanu tuvastamise järele.

Juba praegu eksisteerivad karistusseadustikus kelmuse põhikoosseisu juures erikoosseisud, §-d 210-213, sarnasel viisil oleks võimalik luua ka spordi- või kihlveokelmuse koosseis. Juba eksisteerivate derivaatide olemasolu on põhjendatav erinevate rahvusvaheliste õigusaktidega, näiteks soodustuskelmuse koosseis on vajalik direktiivi 2017/1371²⁸ järgi – kuna soodustuskelmusi on võimalik toime panna ka EL-i poolt võimaldatavate toetustega seoses, on need liidu finantshuve kahjustavad pettused direktiivi artikli 3 tähenduses.

Kuna enamasti on kelmuse koosseisu rakendamisel mängumanipulatsiooni juhtumites probleemiks kahju ning kannatanu tuvastamatus, tuleks kahju koosseisuelementidest välja arvata. KarS § 210, soodustuskelmuse koosseis on üles ehitatud samal põhimõttel – vajalik on küll soodustuse saamine, kuid seeläbi ei pea kellelegi kahju tekkima. Selline koosseis võimaldaks täideviijatena vastutusele võtta isikud, kes realselt panuseid teevad ning mängijad ja treenerid, kes kokkuleppemänge läbi viivad, saaksid olla kaasaaitaja staatuses, nagu kelmuse põhikoosseisu puhul (vt ka kaasus 1-13-10768).

Referentsriikide näited. Kokkuleppemängude analüüsi referentsriikidest on Saksamaa ainsana spordikihlveopettuse erikoosseisu kehtestanud. Koosseisu esimene lõige on üles ehitatud sportlaste, treenerite jt realselt kokkuleppemänge ellu viivate isikute, teine aga pettuslike panuste organiseerijate vastutusele, peegeldava ülesehituse poolest sarnaneb koosseis rohkem altkäemaksuga ning vaid nimetuse poolest kelmusega

(1) 265c. *Spordikihlveopettus.*

Sportlase või treenerina iseenda või kolmanda isiku jaoks hüve nõudmine, vastuvõtmine või vastuvõtmisega nõustumine vastutasuks organiseeritud spordivõistluse käigu või tulemuse vastase kasuks mõjutamise eest, mille tulemusena saadakse õigusvastast kasu avalikult spordikihlveolt, mis selle võistluse osas korraldatud on – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) *Sportlasele või treenerile tema enda või kolmanda isiku jaoks hüve andmine, lubamine või andmisega nõustumine vastutasuks organiseeritud spordivõistluse käigu või tulemuse vastase kasuks mõjutamise eest, mille tulemusena saadakse õigusvastast kasu avalikult spordikihlveolt, mis selle võistluse osas korraldatud on – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.*

Eesti võimalik koosseis. Et uut Eesti erikoosseisu oleks võimalik käsitleda kelmuse derivaadina, peaks see olema süsteemilt Saksa koosseisuga võrreldes teistsugune ning pigem sarnanema Eesti olemasolevatele kelmuse koosseisudele, kasutades selguse mõttes ka samu sõnastusi:

²⁷ I vahearuanne, lk 23.

²⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/1371, 5. juuli 2017, mis käsitleb võitlust liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu kriminaalõiguse abil. Veebis kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32017L1371>

Elukutseliste sportlaste osalusel toimuvatele spordivõistlusele panustamisega seoses tegelikest asjaoludest teadvalt ebaõige ettekujutuse loomise eest varalise kasu saamise eesmärgil – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

Õigushüve. Saksa spordikelmuse koosseisu kommentaaride kohaselt on õigushüveks kihlveokontorite ning nende klientide vara, mis vajab oma spetsiifilisest iseloomust tulenevalt erikaitset.²⁹ Ilmselt oleks otstarbekas ka Eesti koosseisu puhul kehtestada kaitstava õigushüvena kihlveokontori vara, kontori klientide puhul aga ei pruugi nende vara õigushüvena kaitsmine olla otstarbekas. Esiteks tekitaks praktikas probleeme sellise õigushüve kahjustumise läbi määratletavate kannatanute suur hulk, teiseks oleks ilmselt keeruline määratleda selle vara suurust.

Objektiivne koosseis.

Tegu – petmine ehk tegelikest asjaoludest ebaõige ettekujutuse loomine, see oleks põhijoontes defineeritav, nagu kelmuse põhikoosseisuski.³⁰ Lisaks peab olema see spordivõistlusele panustamisega seotud.

Subjekt – isik, kes teeb pettusliku panuse.

Eesmärk – varaline kasu.

Subjektiivne koosseis. Kuna pettuslikku tegu ei saa toime panna ettevaatamatusest, peaks esinema vähemalt kaudne tahtlus kõigi objektiivse koosseisu asjaolude suhtes, nagu ka teiste kelmuse koosseisude puhul.³¹

Kriminaliseerimise ulatus. Erikoosseisu kehtestamisel tuleks määratleda, millisel tasemel peetakse vajalikuks spordimanipulatsiooni kriminaliseerimist, kas vaid professionaalsel tasemel või laiemalt. Seejärel on loomulikult vaja ka sätestada, kuidas elukutselist sportlast sätte kontekstis täpsemalt määratletakse.

Uued mõisted. Sellist tüüpi koosseisu loomisel on oluline ka läbi mõelda kõik mõisted, mida karistusseadustikus varasemalt ei leidu, et vältida varakult koosseisude rakendusprobleeme.

Elukutseline – Näiteks Leedu spordimanipulatsiooni koosseisu kehtestamise järgselt jõuti võrdlemisi kiiresti olukorda, kus mõisteti, et „professionaalne sportlane“ tulnuks selgemini defineerida, kuna see tekitab hetkel õigusemõistmisel segadust.³² Saksa spordikihlveopettuse (StGB § 265c)³³ erikoosseisu puhul ei ole peetud oluliseks, et säte hõlmaks vaid professionaalsete sportlastega seonduvat, küll aga peab koosseisupärane tegu olema seotud „organiseeritud spordivõistluse“ ja „avaliku kihlveoga“. Ainult profisporti hõlmavaks on loodud aga teine Saksa erisäte, professionaalsete spordivõistluste manipuleerimine (StGB § 265d)³⁴ ning selle kommentaaride kohaselt defineeritakse professionaalset võistlust põhiliselt võistluse organiseerija, kohaldatavate reeglite ning sportlaste ning nende sissetulekute järgi.

- Esiteks peab rahvuslik võistlus olema korraldatud kas rahvusliku spordialaliidu või siis selle tunnustatud organisatsiooni poolt.
- Teiseks peavad olema kasutusel rahvusliku või rahvusvahelise spordialaliidu poolt vastu võetud reeglid, mis on osapooltele siduvad.
- Kolmandaks peab sportlane teenima märgatava osa oma sissetulekust võistlemisega. Seejuures on ka oluline, et enamus (st üle 50%) osalejatest teeniksid märkimisväärse osa oma sissetulekust selle spordiga. See peab hõlmama sportlasi/mängijad, kes reaalselt võistlevad,

²⁹ I vahearuanne, lk 50.

³⁰ KarS komm vlj, lk 690.

³¹ KarS komm vlj, lk 697.

³² I vahearuanne, lk 41.

³³ Vt ka I vahearuanne, lk 48.

³⁴ German Criminal Code. Veebis kättesaadav: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html

mitte nt varumängijaid. Ühekordsed annetused või auhinnarahad ei moodusta sportlase jaoks märkimisväärset osa sissetulekust. Samuti ei puuduta „märkimisväärne“ sportlase üleüldist majanduslikku olukorda, vaid tähendab, et sissetulek peab tulenema otseselt või kaudselt spordist, sh lähuvad arvesse auhinna- ja sponsorrahad. Lisaks peab mis iganes kujul makstav tasu selgelt ületama sportlase enda kulusid (transport, aeg jne).³⁵

Karistus. Sanktsiooni määramisel oleks otstarbekas lähtuda teiste kelmuse derivaatide eeskujust, ka KarS § 210-212 jätavad karistamiseks võrdlemisi laia, rahalisest karistusest viieaastase vangistuseni ulatuva vahemiku.

Konkurents. On oluline otsustada, kas kihlveokelmus oleks erikoosseis, st kohalduks kihlvedude puhul igal juhul, ka siis, kui kelmuse põhikoosseis on täidetud, või tuleks lisada sättesse tingimus „kui KarS § 209 koosseis ei ole täidetud“. Teised kelmuse derivaadid, KarS § 210-213 on loetud erikoosseisudeks, st *lex specialis* põhimõtte järgi rakenduvad need alati enne kelmuse põhikoosseisu,³⁶ sellest lähtuvalt oleks ilmselt otstarbekas kehtestada ka kihlveokelmus erikoosseisuna.

3.3. Spordimanipulatsiooni erikoosseis

Sellist koosseisu tuleks peamiselt näha kui erasektori altkäemaksukoosseisu, samas ka kui kelmust asendavat, kuna ülesehituselt saaks see olema altkäemaksuga sarnaseim – selle peamiseks sisuks on ebaõiguskokkulepe, samuti on selle kaks poolt teineteist peegeldavad.

Referentsriikide näited. Spordimanipulatsiooni erikoosseisu on kehtestanud Itaalia, Leedu, Läti ja Saksamaa.

Itaalia – *Eriseadus 401/1989. Artikkel 1. Pettused spordivõistlustel.*

1. Igaüks, kes pakub või lubab raha või muid hüvesid või eeliseid Itaalia riikliku olümpiakomitee (CONI) tunnustatud alaliitude, Itaalia hobusetõugude kasvatamise liidu (UNIRE) korraldatud spordivõistlustel osalejatele või teiste riigi ja nendesse kuuluvate ühenduste poolt tunnustatud spordiorganite poolt eesmärgiga saavutada muud tulemust kui see, mis tuleneb võistluse korrektsest ja ausast läbiviimisest või sooritab muid samal eesmärgil pettusi, karistatakse kahe- kuni kuueaastase vangistusega ja rahatrahviga 1000-4000 eurot .

2. Samad karistused kehtivad konkursil osalejale, kes võtab vastu raha või muu kasuliku või eelise või võtab vastu lubaduse.

3. Kui võistluse tulemus mõjutab regulaarselt toimuvate ennustus- ja kihlveovõistluste läbiviimist, suurendatakse lõigetes 1 ja 2 nimetatud asjaolude eest vangistust kuni poole võrra ja rahatrahvi 10 000 eurost kuni 100 000 € .

Leedu – *Kriminaalkoodeksi artikkel 182¹. Spordivõistlustega manipuleerimine*

1. Isikut, kes ebaseaduslikult mõjutab professionaalse spordivõistluse ausat kulgemist või selle tulemust, karistatakse ühiskondlikult kasuliku töö või rahatrahvi või liikumise tõkendi või aresti või vangistusega kuni 4 aastat.

³⁵ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265d, lg 17-18.

³⁶ Vt nt RKKKo 3-1-1-105-13, p 16.1.

2. Isiku, kes paneb toime lõikes 1 toodud süüteo, vabastatakse vastutusest, kui ta enne tema vastu kahtlustuse esitamist vabatahtlikult tunnistab õiguskaitseorganile enda osalust süüteos ja teeb aktiivset koostööd süüteo tehilolude tuvastamiseks.

3. Käesoleva artikli lõikes 1 sätestatud süüteo toimepanemise eest vastutab ka juriidiline isik.³⁷

Läti – Kriminaalseaduse artikkel 212¹. Spordivõistlustega manipuleerimine

(1) Isikule, kes paneb toime teo, millega manipuleeritakse spordiorganisatsiooni poolt korraldatud spordivõistlust, on kohaseks karistuseks vabadusekaotus kuni üheks aastaks või ajutine liikumistõkend või tingimisi vangistus või ühiskondlikult kasulik töö või rahatrahv.

(2) Isikule, kes paneb toime käesoleva artikli esimeses lõikes esitatud teo, kui selle raames on vastu võetud, üle antud või pakutud materiaalselt vara, hüvesid või muus vormis meehead, on kohaseks karistuseks vabadusekaotus kuni kolmeks aastaks või ajutine liikumistõkend või tingimisi vangistus või ühiskondlikult kasulik töö või rahatrahv.

(3) Isikule, kes paneb toime käesoleva artikli teises lõikes esitatud kuriteo, kui see on toime pandud suures ulatuses või kuritegeliku ühendusse kuuludes, on kohaseks karistuseks vabadusekaotus kuni viieks aastaks või ajutine liikumistõkend või tingimisi vangistus või ühiskondlikult kasulik töö või rahatrahv.

Saksamaa – Karistuseseadustiku artikkel 265d. Professionaalsete spordivõistluste manipuleerimine

(1) Sportlase või treenerina iseenda või kolmanda isiku jaoks hüve nõudmine, vastuvõtmine või vastuvõtmisega nõustumine vastutasuks professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglite vastasel viisil vastase kasuks mõjutamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) Sportlasele või treenerile tema enda või kolmanda isiku jaoks hüve andmine, lubamine või andmisega nõustumine vastutasuks professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglite vastasel viisil vastase kasuks mõjutamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

Leedu ning Läti koosseisude puuduseks on, et need üritavad nähtavasti kriminaliseerida mängukäitumist ennast, kuna spordivõistluse ausa kulgemise mõjutamine on ilmselt ka meelega halvasti mängimine, nt meelega kaotamine. Seda on praktiliselt aga peaaegu võimatu tõestada, samuti poleks kohane kriminaliseerida sportlaste tegusid väljakul. Üldiselt on oht, et Leedu ja Lätiga sarnaste koosseisude kehtestamisel on keeruline järgida määratletuse põhimõtet, kummalgi nimetatud riikidest pole siiani ka kohtupraktikat, mis tõestaks vastupidist. Seetõttu ei ole Leedu ja Läti eeskujul järgimine uute sätete loomise kaalumisel ilmselt põhjendatud, enam oleks selleks ainet Itaalia ja Saksa koosseisudes.

Itaalia koosseisule sarnase koosseisu loomine oleks ilmselt ka Eestis võimalik, kui otsustada, et Eesti karistuseseadustiku järgne kuritegu sisaldab ka mingis hüves kokkuleppimise nõuet. Samuti sarnaneb Saksa koosseis peaaegu üksühele Eesti erasektori altkäemaksukoosseisuga, kuid pädeva isiku asemel on subjektiks spordiga seotud isikud.

Eesti võimalik sõnastus

³⁷ Eestikeelne tõlge on tehtud analüüsimeeskonna poolt ingliskeelse sätte sõnastuse pinnalt.

Professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglite vastasel/ebasportlikul viisil mõjutamisega nõustumise või sellesisulise pakkumise tegemise eest sportlase, treeneri, kohtuniku või muu isiku poolt, kel on võimalik mõjutada võistluse sportlikku käiku, endale või kolmandale isikule varalise kasu saamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

II VERSIOON: Sportlase, treeneri, kohtuniku või muu isiku poolt, kel on võimalik mõjutada võistluse sportlikku käiku, talle või kolmandale isikule vara või muu soodustuse lubamisega nõustumise või vastuvõtmise eest vastutasuna professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglite vastasel/ebasportlikul viisil mõjutamisega nõustumise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

Varalise kasu saamise eesmärgil professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglite vastasel või ebasportlikul viisil mõjutamise pakkumise tegemise või sellega nõustumise eest sportlasele, treenerile, kohtunikule või muule isikule, kel on võimalik mõjutada võistluse sportlikku käiku – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

Õigushüve. Õigushüve määratlemisega võib esineda probleeme, näiteks on leitud Saksa kommentaarides, et õigushüvet, mida seadusandja sättega kaitsta on soovinud, polegi võimalik tuvastada.³⁸ Saksa seadusandja tahe oli, et säte kaitseks spordi väärrikust üldise õigushüvena, lisaks ka varalisi hüvesid individuaalhüvedena. Varaliste hüvede kaitset ei saa aga jaatada, kuna selle sätte puhul ei pea olema ebaõiguskokkuleppe osaks ebaseadusliku varalise kasu saamine läbi kihlvedude, seega ei kaitsta kihlveokontorite huvisid. Jäävad veel sportlaste ja klubide varalised hüved, millele seadusandja osutanud on, küll aga ei ole suudetud neid täpselt määratleda ning selline kahju nagu manipulatsioonidest tulenev vaadatavuse vähenemine on siiski nähtav sekundaarse, kaudse kahjuna. Ka spordi väärrikus pole sobiv õigushüve, kuna karistusõiguse *ultima ratio* iseloomust tulenevalt ei ole õige, et kriminaliseeritakse käitumine, mis põhineb selgelt moraalsel väärtusel ning mis on niikuinii sätestatud spordialaliitude ning -klubide enda juhistes.³⁹ Itaalia eriseaduse 401/89 artikli 1 kaitstud õigushüve moodustavad lojaalsus ja spordivõistluste läbiviimise korrektsus/õigsus.⁴⁰

Osaliselt on ehk võimalik uue sätte loomisel võtta eeskuju juba eksisteerivatest Eesti altkäemaksu sätetest. Erasektori altkäemaksu koosseisudega kaitstavaks kollektiivseks õigushüveks on aus ja korrupsioonivaba majandustegevus erasektoris ning majandusareng ja vaba konkurents,⁴¹ individuaalhüvena kaitstakse ka eraõigusliku isiku ja tema huvides tegutsemiseks pädeva isiku vahelist lojaalsussuhet ja aususe kohustust.⁴²

Objektiivne koosseis

Tegu – ebaõiguskokkuleppe sõlmimine, st võistluse käigu ja/või tulemuse mõjutamisega nõustumine või ise sellesisulise ettepaneku tegemine. Sarnaselt altkäemaksuga peaks koosseis olema täidetud juba ka siis, kui teine pool ettepanekuga nõus ei ole.⁴³ Kui teo sisuks oleks vaid mõjutamist hõlmava kokkuleppe sõlmimine, võiks tekkida probleeme määratletusega – kas piisab sellest, et sportlane nõustub nt „selles mängus vähem pingutama“ või peab ta olema konkreetset nõus millegi reeglite vastasega jne. Seepärast on mõistlik säilitada koosseisus ka tasu lubamise/sellega nõustumise nõue, nagu on sätestatud altkäemaksukoosseisudes.

Ebaõiguskokkulepe – sõlmitava kokkuleppe sisuks peab olema spordivõistluste reeglite vastane või ebasportlik mõjutamine, neist viimase mõiste kasuks otsustades tuleks see ka kohaselt defineerida. Nagu ka muidu altkäemaksukoosseisude puhul, ei ole ka siin oluline, kas kokkulepe realselt ellu viiakse.

³⁸ I vahearuanne, lk 51.

³⁹ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265d, lg 4

⁴⁰ I vaheraport, lk 36.

⁴¹ KarS komm vlj § 402³, p 1.1.

⁴² RKKKo 18.06.2018 nr 1-16-10888, p 41.

⁴³ KarS komm vlj § 298, p 4.4.

Mõjutamise sisu. Saksa kirjeldatud koosseisu kommentaaride kohaselt on oluline, et koosseisuelemendina esineks mõjutamine „vastase kasuks“, kuna enda või oma võistkonna kasuks ei ole võimalik mängu mõjutada, õigemini tähendaks võistluse mõjutamine enda kasuks just seda, mis sportlaste töö sisuks ning eesmärgiks on. Küll aga tuleb silmas pidada, et sageli esineb praktikas olukordi, kus panuseid tehakse selliste sündmuste esinemise peale, mis polegi otseselt kummagi poole kasuks ning seetõttu näib esmapilgul, et oleks otstarbekas antud nõue uuest koosseisust välja jätta, et selle kohaldamisala mitte ebavajalikult kitsendada. Sel juhul oleks teoreetiliselt aga koosseisuga kaetud ka olukord, mil sportlane nõustub vastu võtma hüve selle eest, et ta oma võistkonna kasuks mängu käiku oma võimaluste kohaselt mõjutab.

Lisaks on oluline tähele panna, et koosseisu sisuks ei ole mõjutamine ise, st ei saa karistada näiteks meelega kaotamist, karistatavaks teoks on siiski ebaõiguskokkulepe mõjutamise osas. Mõjutamise sisu on sellegipoolest oluline defineerida, et oleks arusaadav, milliseid kokkuleppeid on spordivõistlustega seonduvalt keelatud sõlmida.

Subjekt – Koosseisu esimese osa erisubjektiks on spordivõistluse toimumisega otseselt seotud isikud, kes võistluse kulgu mõjutada saavad – sportlased, treenerid, kohtunikud. Ilmselt kujuneks praktikas välja olukordi, kus teatud isikute osas on olukord ebaselge, nt spordiklubiga muul kui juba nimetatud viisil seotud isikud.

Subjektiivne koosseis. Kuna manipulatiivset tegu või sellega nõustumist ei saa toime panna ettevaatamatusest, peaks esinema vähemalt kaudne tahtlus kõigi objektiivse koosseisu asjaolude suhtes.

Kuna võistluse käigus on reaalsuses pea võimatu tuvastada, kas sportlane, treener või kohtunik mängu käiguga manipuleerib, peaks manipulatsioonisätte keskseks elemendiks olema manipuleerimist käsitlev ebaõiguskokkulepe, mitte manipuleerimine ise. See teeb samuti sätte sarnaseks erasektori altkäemaksu koosseisudega (KarS § 402³, § 402⁴), küll aga seisneks peamine erinevus selles, et spordimanipulatsiooni koosseisu täitmiseks mittedisportlase poolt ei peaks mängija mingit hüve saama või talle ei peaks seda isegi lubatama. Ka koosseisude hierarhia võiks ühe variandina olla selline, et kui mängumanipulatsiooni kokkuleppega käib kaasas ka mingisugune hüve, kohaldu altkäemaksukoosseis, vastasel juhul aga spordimanipulatsioon.

Professionaalsus. Erisätte kehtestamisel tuleb otsustada, kas see on mõeldud hõlmama vaid professionaalset osa või sporti laiemalt, lisaks tuleb profisport või elukutselised sportlased sel juhul defineerida (vt ka p 3.2 ülal). Ilmselt oleks nii praktikas otstarbekam kui ka *ultima ratio* põhimõttega rohkem kooskõlas, kui manipulatsioonikokkulepped oleks karistatavad vaid professionaalsete sportlaste puhul.

Kuri- või väärtegu. Spordimanipulatsiooni erikoosseisu kehtestamisel ei pea see tingimata olema kuritegu, kaaluda tasuks ka väärteokoosseisu kehtestamist, näiteks spordiseaduse raames. Väärteokoosseisu kasuks räägib senine ebaselge arusaam ses osas, kas spordiga seotud teod peaksid kriminaliseeritud olema – väärteokoosseis on kohane just siis, kui leida, et kaitstav õigushüve pole piisavalt kaalukas või selle riive teoga mitte piisavalt tõsine. Samas on väärteoga samuti võimalik määrata teoreetiliselt kuni 400 000 euro suurune trahv, st piisavalt kõrgel trahvisummal võiks olla ka spordimanipulatsioone ennetav mõju ilma, et toimepanijatele peaks määrama kriminaalkaristuse.

Kindlasti ei oleks väärteokoosseisu kehtestamine otstarbekas, kui oleks teada, et Eesti siiski Macolini konventsiooni lähiajal ratifitseerida plaanib, st et spordimanipulatsioonitegude kriminaliseerimise kohustus igal juhul Eestile tekib ja leitaks, et praegused sätted ei kriminaliseeri manipulatsioone piisavalt (vt üht võimalikku käsitlust ülal, ptk 1).

Konkurents. Teiseks peamiseks probleemiks võib kujuneda sätete konkurents, nagu see juhtus kaasuse nr 1-13-10786 puhul – kuna leiti, et väärtegu oli kelmuse suhtes erikoosseis, tulnuks menetlemisel kasutada hoopis selle sätteid. Mainitud kaasuses oli esiteks problemaatiline väärtegude

kiirem aegumine ning seepärast polnud võimalik toimepanijaid süüdi mõista, veelgi negatiivsemana võib väärtegu kui erikoosseis tekitada olukorra, mil tegelikult on täidetud ka kuriteo, nt kelmuse koosseis, kuid *lex specialis* põhimõtte tõttu peab kohaldama väärteokoosseis ning toimepanijale määratakse tema tegelikult põhjustatud ebaõigusega võrreldes kergem, st väärteokaristus.

Uut koosseisu kehtestades on oluline jälgida, kuidas ta juba eelnevalt kehtinud süüteo koosseisudega suhestub. Tuleb otsustada, kas manipulatsiooni koosseis asendaks altkäemaksu võtmise spordivaldkonnas täielikult või lisakoosseisuna. Esimese variandi kohaselt kohalduks spordimanipulatsiooni koosseis mittesportlasest poolele sõltumata sellest, kas kokkuleppega seonduvalt antakse ka mingi hüve üle või kas toimepanija on eraõigusliku isiku majandustegevuses pädev isik. Teise versiooni kohaselt kohalduks spordimanipulatsiooni koosseis juhtudel, mil erasektori altkäemaksu koosseis pole täidetud. Kolmanda variandina tuleks kõne alla mõlema kohaldumine korraga, kui leida, et spordimanipulatsioon ning altkäemaksukoosseis kaitsevad erinevaid õigushüvesid.

Kui kehtestada spordimanipulatsioon väärteokoosseisuna, ei oleks selle erikoosseisuna määramine mõistlik – see võib viia sarnase olukorrani, nagu leidis aset kohtuasjas nr 1-13-10786 (vt ka ülal).

3.4. EADSE arvamine uurimisasutuseks

Spordimanipulatsiooni erikoosseisu kehtestamisel tasuks lisaks kaaluda, kas spordimanipulatsiooniga seotud tegude või ka panustamisega seotud kelmuste menetlemise õigus oleks võimalik anda Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutusele. See tooks kaasa olukorra, kus spordipettuste juhtumeid menetlevad valdkonna spetsialistid, kes on nii pädevamad kui ka motiveeritumad probleemiga tegelema.

Uurimisasutus on kriminaalmenetluse seadustiku järgi menetleja,⁴⁴ kes teeb kriminaalasjas menetlustoiminguid iseseisvalt, kui toiminguks loa saamisele pole esitatud täiendavaid nõudeid. KrMS § 31 järgi on hetkel uurimisasutusteks oma pädevuse piires Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet, Konkurentsiamet, Sõjaväepolitsei, Keskkonnaamet ning Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vangla. Sealt hulgast jäävad aga välja näiteks Andmekaitseinspeksioon ning Finantsinspeksioon, mis viitab, et asutuste loetelu on väga piiratud. Viimati lisandus uus asutus nimekirja 2011 aastal, kui ka Keskkonnainspeksioon sinna hulka arvati (täna on seal Keskkonnaamet). Viimase uurimisalluvuses on keskkonnavastased süüteod, mis moodustavad karistusseadustikus terve peatüki, samuti on kõigi teiste asutuste uurimisalluvuses mitmed erinevad koosseisud. Kõiki asjaolusid arvesse võttes on siiski ebatõenäoline, et EADSE-le uurimisasutuse õiguse andmine oleks kehtiva seadusandliku lähenemisega kooskõlas.

Ülalkirjeldatu ei välista aga võimalust anda EADSE-le menetleja seisund spordisiseses reeglites. Seeläbi võiks asutusele potentsiaalselt anda mõningased täiendavad andmete kogumise õigused, et potentsiaalseid mängumanipulatsioonide juhtumeid oleks võimalik efektiivselt uurida ning nii jääks EADSE pädevusse ka spordisisesete karistuste, nt mängu- ja tegutsemiskeeldude määramine.

⁴⁴ KrMS § 16

LISA 1. Vaheraport I, Eesti ning referentsriikide seadusandlus ja praktika

Käesolev töödokument on esitatud seoses Kultuuriministeeriumi hanke „Eesti seaduste analüüs kokkuleppemängude karistamise vaatest“ raames tehtava analüüsiga (I vahearuanne). Tegemist ei ole lõplikke järeldusi sisaldava dokumendiga.

Analüüs puudutab Eestit. Referentsriikidena on kasutatud Austria, Itaalia, Leedu, Läti, Saksamaa, Soome näidiseid.

1. Eesti

1.1. Sissejuhatus

Kokkuleppemängude mõistet on mitmel moel määratletud. Ilmselt hetkel, antud küsimuses juhtiva definitsiooni spordivõistlustega manipuleerimise osas annab nn Macolini konventsiooni⁴⁵ artikkel 3 p 4:

„Spordivõistlustega manipuleerimine - tahtlik kokkulepe, tegevus või tegevusetus, mille eesmärk on spordivõistluse tulemuse või käigu ebaausa muutmise, selleks et kõrvaldada täielikult või osaliselt eespool nimetatud spordivõistluse kogu ettearvamatus või osa sellest, saamaks endale või teistele põhjendamatu eelis.“

Macolini konventsioon ei ole Eesti poolt veel ratifitseeritud.⁴⁶ Oluline on siinkohal asjaolu, et antud definitsioon ei eelda mingit eksimust kolmandal isikul (nt panustaja vms) ja seega ei eelda olemuslikult kannatanu esinemist tegevuse käsitlemisel kokkuleppemänguna. Definitsioon ei hõlma ka küsimust, mitu osavõtjat peaks kokkuleppes olema, mistõttu ei hõlma see koosseis nt kuritegeliku ühenduse vms laadse koosluse tegevust. Kolmandaks, ei täpsusta eelkirjeldatud definitsioon, milles eelis peaks seisma konkreetsel juhul. Seega on võimalik, et mingid osad hüvende andmise kokkulepetest võivad olla kaetud riikide poolt kehtestatud korruptsioonikoosseisudega.

Konventsioonile heakskiidu andnud Vabariigi Valitsuse korralduse eelnõu seletuskiri selgitab nii üldisi tagamaid kokkuleppemängu poleemikaga rahvusvahelisel tasemel tegelemiseks kui täpsustab konkreetselt olukorda Eestis:

„Spordivõistlustega manipuleerimine on rahvusvaheline tegevus, kus enamasti võistlus toimub ühes riigis, kihlvedude korraldaja paikneb teises riigis, panustajad asuvad kolmandas riigis, pettuse organiseerija neljandas riigis ja võistlejad omakorda sportlased, kellel ei ole eelmiste riikidega mingit seost. [...]“

Manipuleerimine ei tähenda ainult võistluse lõpptulemuse pahatahtlikku mõjutamist. Võimalik on mõjutada ka võistluse üksikuid hetki, teenides sellega ebaausalt mitmeid miljoneid eurosid. Näiteks on võimalik panustada, kes saab jalgpallis esimese audi sisseviske, kes viskab korvpallis esimese korvi, kes võidab tennises esimese punkti jms. Sel põhjusel kasutatakse konventsioonis ka mõistet spordivõistlustega manipuleerimine, mitte sporditulemustega manipuleerimine.

Manipuleerimine ja manipuleerimise katsed on viimastel aastatel nii maailmas kui ka Eestis märkimisväärselt kasvanud. Sellele on kaasa aidanud oluliselt internetis panustamise võimaluste kasv. [M]anipuleerimist peavad praegusel hetkel spordile kõige suuremaks ohuks nii suured rahvusvahelised spordiorganisatsioonid (näiteks Rahvusvaheline Olümpiakomitee, Maailma Jalgpalli Liit (edaspidi FIFA), Euroopa Jalgpalli Liit (edaspidi UEFA), rahvusvahelised organisatsioonid (näiteks Euroopa Nõukogu) kui ka riigid üle kogu maailma. [...]

Manipuleerimine on sageli seotud organiseeritud kuritegevusega ja manipuleerimist kasutatakse ka kuritegelikul viisil teenitud raha nii-öelda puhtaks pesemiseks. Sellest tulenevalt on konventsiooniga liitumisest oluline abi ka rahapesuga seotud kuritegude menetlemisel ning lahendamisel.

Võistluste tulemusi mõjutades teenivad petturid märkimisväärsed summasid. Näiteks, kui spordivõistluse tulemust või mingit olukorda mõjutanud sportlane saab selle teo eest 1000 eurot, panustajad 2000 eurot ning pettuse vahendaja 3000 eurot, siis pettuse peaorganiseerija teenib enamasti miljoneid eurosid ühe spordivõistluse kohta. Kaotajateks on sel juhul mitte

⁴⁵ Spordivõistlustega manipuleerimise vastane Euroopa Nõukogu konventsioon. Konventsioon ei ole veel jõustunud.

⁴⁶ Eesti on konventsiooni heaks kiitnud ja allkirjastanud Vabariigi Valitsuse 04.08.2016 korraldusega nr 276: <https://www.riigiteataja.ee/akt/205082016001> (viimati külastatud 10.06.2022)

ainult sportlased, vaid ka kihlvedude korraldajad, teised ausad panustajad, võistlust jälginud inimesed, riigid ja laiemalt sport tervikuna. [...]

Karistusseadustikus ei ole praegusel hetkel eraldi koosseisu kihlveopettuste kohta ja sporditulemustega manipuleerijatele on esitatud süüdistused kelmuses.

Pettustega otseselt seotud isikute (sportlased, kohtunikud, treenerid, klubi juhtkond ja töötajad) karistamisega tegeleb eeskätt vastav alaliit, näiteks määratakse pettuses osalenud mängijale/võistkonnale võistluskeeld. Sporditulemuste manipuleerimisega on Eestis kõige enam kokku puutunud Eesti Jalgpalli Liit, kuid ei saa välistada juhtumeid ka teistel spordialadel.⁴⁷

Alljärgnevalt avab analüüs Eestis kokkuleppemänge puudutava seadusandluse ja asjaomase praktika.

1.2. Asjakohased koosseisud

Eesti seadusandluses ei ole kokkuleppemänge eri kuriteokoosseisuna määratletud, kuid nimetatud tegevus on hasartmänguseaduses (HasMS) sätestatud toto mängimise keelu väärteokoosseisu⁴⁸ raames karistatav, kui puuduvad karistusseadustiku (KarS) järgse kelmuse⁴⁹ üldkoosseisu tunnused.

Kuna kokkuleppemängude toimepanemise raames on menetluspraktika tuvastanud ka kuritegelikku ühendusse kuulumise koosseisu tunnuseid,⁵⁰ on ka selle asjaomase kuriteokoosseisu märkimine oluline. Mõistagi saab kuritegelikku ühendusse kuuluda vaid juhul, kui kokkuleppemängude toimepanemist menetletakse kuritegudena (ehk kelmuse koosseisu raames), mitte aga väärtegudena.

HasMS
§ 100. Toto mängimise keelu rikkumine Toto mängimise eest isiku poolt, kes mõjutas või kellel oli võimalus mõjutada ennustatud sündmuse toimumist, toimumata jäämist või toimumise viisi ja kui puudub karistusseadustiku §-s 209 sätestatud süüteokoosseis, – karistatakse rahatrahviga kuni 20 trahviühikut.
§ 100. Violation of prohibition of playing toto Playing a toto by a person who influenced or had the opportunity to influence the occurrence, non-occurrence or manner of occurrence of the event which was bet on, and if there are no necessary elements of an offence provided in § 209 of the Penal Code, – is punishable by a fine of up to 20 fine units.
KarS
§ 209. Kelmus (1) Teisele isikule varalise kahju tekitamise eest tegelikest asjaoludest teadvalt ebaõige ettekujutuse loomise teel varalise kasu saamise eesmärgil – karistatakse rahalise karistuse või kuni neljaaastase vangistusega. (2) Sama teo eest, kui see on toime pandud: 1) isiku poolt, kes on varem toime pannud varguse, röövimise, omastamise, süüteo toimepanemise tulemusena saadud vara omandamise, hoidmise või turustamise, asja tahtliku rikkumise või hävitamise, kelmuse või väljapressimise; 2) ametiisiku poolt; 3) suures ulatuses; 4) grupi poolt või 5) avalikkuse poole pöördudes, –

⁴⁷ Vabariigi Valitsuse 04.08.2016 korralduse nr 276 eelnõu seletuskiri, p 1.1 ja 2:
<https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cd269cb7-1504-4366-b9f0-77c6d4d7aa02?activity=1#P5hPLKUL>
(viimati külastatud 10.06.2022)

⁴⁸ Hasartmänguseadus § 100:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/121112020005#para100> (viimati külastatud 10.06.2022)

⁴⁹ Karistusseadustik § 209:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/128042022027#para209> (viimati külastatud 10.06.2022)

⁵⁰ Tallinna Ringkonnakohtu otsus kriminaalasjas 1-13-10768 on kättesaadav:
<https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/detailid.html?id=146925664> (viimati külastatud 07.06.2022)

karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 või 2 sätestatud teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, –
karistatakse rahalise karistusega.

(4) Kohus võib kohaldada käesoleva paragrahvi lõike 2 punktides 2 ja 3 sätestatud kuriteo eest kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist vastavalt käesoleva seadustiku §-s 83² sätestatule.

§ 255. Kuritegelik ühendus

(1) Kolmest või enamast isikust koosnevasse püsivasse isikutevahelise ülesannete jaotusega ühendusse, mille tegevus on suunatud teise astme kuritegude, mille eest ettenähtud vangistuse ülemmäär on vähemalt kolm aastat, või esimese astme kuritegude toimepanemisele, kuulumise eest –
karistatakse kolme- kuni kaheteistaastase vangistusega.

(1¹) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, –
karistatakse rahalise karistusega.

(2) Käesolevas paragrahvis sätestatud kuriteo eest:

- 1) võib kohus kohaldada lisakaristusena varalist karistust vastavalt käesoleva seadustiku §-s 53 sätestatule või
- 2) võib kohus kohaldada kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist vastavalt käesoleva seadustiku §-s 83² sätestatule.

§ 294. Altkäemaksu võtmine

(1) Ametiisiku poolt talle või kolmandale isikule vara või muu soodustuse lubamisega nõustumise või vastuvõtmise eest vastutasuna tema ametiseisundi kasutamise eest –
karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud:

- 1) vähemalt teist korda;
- 2) altkäemaksu küsimisega;
- 3) grupi poolt või
- 4) suures ulatuses, –

karistatakse ühe- kuni kümneaastase vangistusega.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 või 2 sätestatud teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, –
karistatakse rahalise karistusega.

(4) Kohus võib kohaldada käesolevas paragrahvis sätestatud kuriteo eest kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist vastavalt käesoleva seadustiku §-s 83² sätestatule.

§ 402³. Altkäemaksu võtmine erasektoris

(1) Eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses tegutsemiseks pädeva isiku, samuti vahekohtuniku poolt talle või kolmandale isikule vara või muu soodustuse küsimise, selle lubamisega nõustumise või vastuvõtmise eest vastutasuna tema pädevuse kuritarvitamise eest –
karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, –
karistatakse rahalise karistusega.

(3) Kohus võib kohaldada käesolevas paragrahvis sätestatud kuriteo eest kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist vastavalt käesoleva seadustiku §-s 83² sätestatule.

§ 209. Fraud

(1) Causing of proprietary damage to another person by knowingly causing a misconception of existing facts for the purpose of significant proprietary benefit is punishable by a pecuniary punishment or up to four years' imprisonment.

(2) The same act, if committed:

1) by a person who has previously committed theft, robbery, embezzlement, acquisition, storage or marketing of property received through commission of an offence, intentional damaging or destruction of a thing, fraud or extortion;

2) by an official;

3) on a large-scale basis;

4) by a group; or

5) by addressing the public;

is punishable by one to five years' imprisonment.

(3) An act provided for in subsection 1 or 2 of this section, if committed by a legal person, is punishable by a pecuniary punishment.

(4) For criminal offence provided for in clauses 2 and 3 of subsection 2 of this section, the court may impose extended confiscation of assets or property acquired by the criminal offence pursuant to the provisions of § 83² of this Code.

§ 255. Criminal organisation

(1) Membership in a permanent organisation consisting of three or more persons who share a distribution of tasks, which activities are directed at the commission of criminal offences in the second degree for which the maximum term of imprisonment of at least three years is prescribed, or criminal offences in the first degree, is punishable by three to twelve years' imprisonment.

(1¹) The same act, if committed by a legal person, is punishable by a pecuniary punishment.

(2) For a criminal offence provided in this section:

1) the court may impose, as supplementary punishment, a pecuniary punishment pursuant to the provisions of § 53 of this Code; or

2) the court may impose, pursuant to the provisions of § 83² of this Code, extended confiscation of the property obtained by the criminal offence.

§ 294. Accepting of bribe

(1) Consent by an official to a promise of property or other advantages to him or her or third persons or acceptance thereof in exchange for using of his or her official position is punishable by a pecuniary punishment or up to five years' imprisonment.

(2) The same act, if committed:

1) at least twice;

2) by requesting a bribe;

3) by a group; or

4) on a large-scale basis;

is punishable by one to ten years' imprisonment.

(3) An act provided for in subsection 1 or 2 of this section, if committed by a legal person, is punishable by a pecuniary punishment.

(4) For the criminal offence provided for in this section, the court may impose extended confiscation of assets or property acquired by the criminal offence pursuant to the provisions of § 83² of this Code.

§ 402³. Accepting of bribe in private sector

(1) Requesting, consenting to promising, or accepting of property or other advantage by a person competent to engage in economic activities in the interests of a person in private law, and an arbitrator to himself or herself or third person, in exchange for abuse of his or her competence

is punishable by a pecuniary punishment or up to five years' imprisonment.

(2) The same act, if committed by a legal person, is punishable by a pecuniary punishment.

(3) For the criminal offence provided for in this section, the court may impose extended confiscation of assets or property acquired by the criminal offence pursuant to the provisions of § 83² of this Code.

1.2.1. Toto mängimise keelu rikkumine või kelmus

HasMS § 3 p 3 järgi on totod sellised „mängud, mille tulemus sõltub mängija ennustatud sündmuse toimumisest, toimumata jäämisest või toimumise viisist, kusjuures sündmus, mille suhtes mängija ennustuse teeb, on väljaspool hasartmängukorraldaja kontrolli, võidu saamine sõltub ennustuse paikapidavusest ning võidu suurus sõltub panuse suuruselt ja enne panuse tegemist määratud võidu koefitsiendist (kihlvedu) või hasartmängukorraldaja poolt määratud protsendist panuste summast, õigesti ennustanute arvust ja nende panuste suuruselt (totalisaator)“. Toto mängimise keelu rikkumine kujutab endast § 100 järgi toto mängimist isiku poolt, kes „mõjutas või kellel oli võimalus mõjutada ennustatud sündmuse toimumist, toimumata jäämist või toimumise viisi ja kui puudub karistusseadustiku §-s 209 sätestatud süüteo koosseis“. Rikkumise eest on ettenähtud rahaträhv kuni 20 trahviühikut, mida saab HasMS § 101 lg 1 ja 2 järgi kehtestada nii Maksu- ja Tolliamet kui Politsei- ja Piirivalveamet.

Toto mängimise keelu rikkumise koosseis ei sisaldanud selle loomisest peale täiendust „ja kui puudub karistusseadustiku §-s 209 sätestatud süüteo koosseis“. Nimetatud täienduse vajaduse kutsus esile kihlveopettuste valdkonnas ainuke põhjalikum kohtulahend – Tallinna Ringkonnakohtu otsus kriminaalasjas 1-13-10768.⁵¹ Selles lahendis hindas kohus HasMS § 100 toto mängimise keelu rikkumise ja KarS § 209 kelmuse süüteo koosseisude vahekorda. Ringkonnakohus täheldas oma otsuses, et väärteokoosseis võib kuriteokoosseisu KarS § 3 lg-st 5 hoolimata kõrvale tõrjuda olukorras, kus normid on spetsiaalsuhtes ning väärteokoosseisu puhul on tegemist erinormiga.⁵²

Lisaks tuvastas kohus, et HasMS § 100 näol on tegu KarS § 209 erinormiga teo hasartmängu raames toimepanemise puhul, põhjendades seda sellega, et nende koosseisude regulatsiooniesemed kattuvad osas, kus HasMS § 100 kohaselt on karistatav toto mängimine isiku poolt, kes mõjutas ennustatud sündmuse asjaolusid ning, et vastupidise tõlgendamise korral tekiks olukord, kus vastupidise tõlgendamise korral ei jääks HasMS §-s 100 sätestatud koosseisualternatiivile toto mängimine eest isiku poolt, kes mõjutas ennustatud sündmuse toimumist, toimumata jäämist või toimumise viisi mingit iseseisvat rakendusala, sest selline olukord oleks alati hõlmatud KarS § 209 koosseisust.⁵³ Sellest tulenevalt leidis ringkonnakohus, et *lex specialis derogat legi generali* põhimõttest lähtudes „kuulub kohaldamisele just väärteokoosseis mitte aga KarS §-s 209 sätestatud kuriteokoosseis.“⁵⁴

⁵¹ Tallinna Ringkonnakohtu otsus kriminaalasjas 1-13-10768 on kättesaadav:

<https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/detailid.html?id=146925664> (viimati külastatud 07.06.2022)

⁵² TlnRingK lahend 1-13-10786, p 8.2.

⁵³ *Ibid.*, p 8.3.

⁵⁴ TlnRKO lahend 1-13-10786, p 8.4.

06.06.2016. algatati Rahandusministeeriumi ja Justiitsministeeriumi koostöös hasartmänguseaduse muutmise seaduse eelnõu.⁵⁵ Eelnõuga muudeti HasMS § 100 sõnastust selliselt, et nimetatud normi kohaldataks vaid juhul, kui KarS § 209 kelmuse üldnormi järgi pole võimalik tegu kvalifitseerida. Eelnõu koostamisel leiti, et kohtupraktika põhjal oli tekkinud olukord, kus kihlveopettuste toimepanemine on karistatav vaid väärtekorras ning kaasneva karistuse määr ei oma vajalikku üld- ega eripreventiivset mõju. Seega leiti, et sisuliselt dekriminaliseeritud kihlveokelmus vajab karistuslõnga täitmist ning see põhjendab vajadust seadusemuudatuseks.⁵⁶ Seaduseelnõu on eelkõige oluline põhjusel, et see loob kihlveopettuste kvalifitseerimisega seoses uue õigusliku olukorra, mis eelistab kuriteonormi väärtetonormile. Olgu märgitud, et HasMS § 100 sätestatud väärtetoimepanemise eest saab määrata maksimaalselt 80 eurot rahatrahvi.⁵⁷ Viidates Ringkonnakohtu seisukohale, et „kuna HasMS § 100 sätestatud väärtekoosseisu tuleb lugeda eriseaduseks (*lex specialis*) KarS § 209 sätestatud kelmuse koosseisu kui üldnormi (*lex generalis*) suhtes, siis kuulub kohaldamisele üksnes erinorm“,⁵⁸ jõuti eelnõu seletuskirjas järelduseni, et kelmuse kuriteokoosseisu kohaldamiseks kihlveopettustele on vajalik HasMS § 100 muutmise.⁵⁹

Eelnõu seletuskiri arutleb nii KarS § 209 ja HasMS § 100 regulatsiooniesemete kattuvuse temaatika üle kui karistusseadustiku eraldi kihlveokelmuse alaliigiga täiendamise vajaduse üle. Eelnõu järgi pannakse kihlveokelmus toime juhul, kui „teisele isikule varalise kahju tekitamine tegelikest asjaoludest teadvalt ebaõige ettekujutuse loomise teel varalise kasu saamise eesmärgil“ väljendub selles, et võistluses osaleb isik, kellel on tehtud panusest tulenevalt varjatud huvide konflikt ja kes seetõttu ei käitu mitte vastavalt ootusele, vaid viisil, mis tehtud panust arvestades tooks talle suurimat varalist kasu. Eelnõu sõnul oleks kelmusega tegemist juhul, kui mängijad panustavad eelnevalt kokku lepitud tulemusele, kui vastaste võidule panustanud mängijad meelega kaotada üritavad, kui mängija käitub mõnes mängusituatsioonis meelega ennustusele vastavalt (nt teenib punase kaardi) või kui kohtunik langetab teadvalt ebaõige otsuse.

Kuid lisaks sellele on seletuskirjas täpsustatud, et esineb ka olukordi, kus mängule panustanud isik kes mõjutab või kellel oli võimalus mõjutada ennustatud sündmuse toimumist, toimumata jäämist või toimumise viisi ei loo tegelikest asjaoludest teadvalt ebaõiget ettekujutust ning tegemist ei ole KarS § 209 definitsiooni järgi kelmusega. Selline olukord võib olla näiteks juhul, kui jalgpallur panustab enda mängule siiralt oma meeskonna võitu uskudes ning ei mõjuta pahatahtlikult selle tavapärasest kulgu. Siiski on seletuskirjas täheldatud, et selline käitumine ei saa olla lubatav ning peab spordi ja kihlvedude aususe kaitse eesmärgil olema reguleeritud ning taolisteks juhtudeks tuleb HasMS § 100-te kohaldada.⁶⁰

Eraldi kuriteokoosseisu määratlemist karistusseadustikus ei peetud põhjendatuks eelkõige selle tõttu, et nimetatud Tallinna Ringkonnakohtu lahendi järgi kohalduks ikkagi kelmuse põhikoosseis, kui toto mängimisega kelmus toime pandaks. Toto mängimise keelu rikkumise puhul ei esine selliseid asjaolusid, mis vajaksid eraldi regulatsiooni või teistsugust karistusmäära nagu mõne teise kelmuse tüübi puhul. Loodud täiendus HasMS § 100 sõnastusse eemaldab kohtu poolt sedastatud *lex specialise* nõude rakendumise ning hetkel kehtiva redaktsiooni alusel on eelnõu koostajate hinnangul kihlveokelmusi võimalik kelmuse põhikoosseisu tunnuste järgi menetleda.

⁵⁵ Hasartmänguseaduse muutmise seaduse eelnõu 260 SE menetlemisega seotud dokumendid, sh eelnõu ja seletuskirjad on leitavad aadressilt: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fc56f58f-2397-424b-b1d6-bed029c1a5ff> (viimati külastatud 07.06.2022)

⁵⁶ Hasartmänguseaduse muutmise seaduse eelnõu 260 SE seletuskiri, lk 1.

⁵⁷ Karistusseadustiku § 47 lg 1 järgi võib kohus või kohtuväline menetleja väärtetoimepanemise eest kohaldada rahatrahvi trahviühikutes, mille baassumma suuruseks 4 eurot.

⁵⁸ TlnRingK lahend 1-13-10786, p 8.4.

⁵⁹ Hasartmänguseaduse muutmise seaduse eelnõu 260 SE seletuskiri, lk 2-3.

⁶⁰ Hasartmänguseaduse muutmise seaduse eelnõu 260 SE seletuskiri, lk 3.

Kohtupraktikat, mis uue vääртеокооссеіsu sõnastuse järel kelmuse ja toto mängimise keelu uut vahekorda aitaks õigusmõistjate vaatest selgitada, pole veel tekkinud. Siiski tuleb eeltoodut arvesse võttes toonitada, et nii Rahandusministeeriumi kui Justiitsministeeriumi tasandil on analüüsitud ka õigusloome initsiatiivi korras erikoosseisu määratlemise vajadust, kuid selle tulemusel peeti piisavaks vaid vääртео кооссеіsu sõnastuse täpsustamist.

1.2.2. Kelmuse koosseisu eeldused kokkuleppemängu kontekstis

Kelmuse koosseisu eeldused KarS § 209 tähenduses on:

- Tegelikest asjaoludest ebaõige ettekujutuse ehk eksimuse loomine, mistõttu kannatanu teeb varakäsituse.
- Varaline kahju kannatanul;
- Tahtlus koosseisu kõigi asjaolude suhtes.⁶¹

Tegelik asjaolu on objektiivselt tuvastatav sündmus, olukord või seisund, mis puudutab minevikku või olevikku ning mille tõesust on võimalik tõestada või ümber lükata. Tegelikest asjaoludest ebaõige kujutuse loomine ehk petmine on tegevus, mis tekitab teises inimeses eelnimetatud tegeliku asjaolu suhtes vääרקujutluse.⁶² Kokkuleppemängu ja kihlveopettuse mõistes kujutab tegelik asjaolu endast eelkõige arusaama või kujutelmale sellest, et mängu tulemus on juhuslik ning, et panus on tehtud mängu tulemust või selles sisalduvaid asjaolusid ette teadmata. Tegelikest asjaoludest ebaõige kujutluse loomine või petmine hõlmab kokkuleppemängu kontekstis endas seda, et isik, kes on kokkuleppeteadlik ning mõistab kõnealuse mängu või spordivõistluse kompromiteeritud loomu, teeb kihlveokontoris panuse, luues hasartmängukorraldajas eksiarusaama sellest, et panustatav sündmus ei ole talle ette teada ja võidu väljamaksmine põhineb juhuslikkusel.⁶³

Varakäsitus kujutab endast faktilise või õigusliku sisuga tegu, mis viib petetu varalisele kahjustumisele ning selle puhul on tegemist ühenduslüliliga kahe tunnuse, eksimuse ja varalise kahju vahel. Eksimusse sattunud isik tekitab eksimuse toimele oma varalise kahju. See tähendab ka seda, et varakäsitus loob eksimuse ja varalise kahju vahele põhjusliku seose.⁶⁴ Kihlveopettuse mõistes algab selline tegu panuse tegemisest (eksimuse tekkimine) ning lõpeb kihlveo tulemusel võidetud raha välja maksmisega (kannatanu eksimuse tulemusel iseendale varalise kahju tekitamine).

Varaline kahju kannatanul peab lähtuma varakäsitusest mille tulemusel on kannatanu varaline seis halvenenud. Varaline kahju tõendatakse läbi selle, et kõrvutatakse kannatanu varakäsitusele eelnenud rahalist seisule järgnenud rahalise seisuga - kui seis on halvenenud on ka varaline kahju tekkinud.⁶⁵ Kokkuleppemängust tuleneva kihlveopettuse mõistes eeldab see seda, et hasartmängukorraldaja varaline seis on tehtud panuse tulemusel halvem võrreldes sellega, mis ta oli enne panuse tegemist ja võidetud raha väljamaksmist.

Tahtluse eeldus on täidetud, kui isik on tegutsenud vähemalt kaudse tahtlusega KarS § 16 lg 4 mõistes. Lisaks peab isik olema tegutsenud vähemalt otsese tahtlusega (KarS § 16 lg 3) tegelikest asjaoludest ebaõige ettekujutuse loomisel ehk ta peab olema pettuse toime pannud teadlikult. Varalise kasu

⁶¹ Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 5. väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 690.

⁶² *Ibid.*, lk 690-691.

⁶³ TlnRingK lahend 1-13-10786, p 7.

⁶⁴ Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 5. väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 692-693.

⁶⁵ *Ibid.*, lk 693.

saamise osas peab süüdlasel esinema kavatsetus (KarS § 16 lg 2). Muuhulgas ei ole oluline, kas süüdlane sai reaalselt toimepandu tulemusel varalist kasu või mitte.⁶⁶

Tallinna Ringkonnakohus on lahendis nr 1-13-10786 sõnastanud ka spetsiifiliselt kelmuse koosseisu kuuluva kihlveopettuse sisulised eeldused:

- Totol panustamine isiku poolt, kes on teadlik sellest, et mängu tulemus ei ole määratud juhuslikkuse põhimõtte alusel eksitab hasartmängukorraldajat;
- Sellises olukorras võidu väljamaksmine rajaneb eksitusel;
- Selline tegu pannakse toime varalise kasu (võidu) saamise eesmärgil ja eelnevalt teadaoleva sündmuse saabumisel on võit ka panuse tegemise tagajärg;
- Isik, kes teadlikult eelkirjeldatud olukorras panustab, tegutseb vältimatult tahtlikult.⁶⁷

1.2.3. Kuritegelikku ühendusse kuulumine

Viidatud Tallinna Ringkonnakohtu lahendi 1-13-10786 raames ilmnes, et prokuratuur oli süüdistuse üles ehitanud mh ka kuritegeliku ühenduse kuriteokoosseisu (KarS § 255) tunnuste täitmise valguses. Tallinna Ringkonnakohus heitis selle osa süüdistusest kõrvale seoses kelmuse kui kuriteo äralangemisega ja väärtegade (nagu toto mängimise keelu) toimepanemiseks kuritegelikku ühendusse karistusseadustiku järgi kuuluda ei saa.⁶⁸

Samas antud kohtulahendis kuritegelikku ühendusse kuulumise ja kihlveopettuste toimepanemise vahekorra analüüsimata jätmine ei tähenda seda, et hetkel kehtiva hasartmänguseaduse redaktsiooni raames ei võiks kihlveokelmuseid kelmuse koosseisu tunnustel ka kuritegelikku ühendusse kuuludes toime panna.

Kuritegelikku ühendusse kuulumise koosseisu loomise eesmärk oli luua õiguslikud tingimused võimaliku kuritegeliku hierarhia tipus olevaid isikuid vastutusele võtta, sest isiku süüdimõistmiseks ei pea tingimata tõendama tema seotust ühegi konkreetse kuriteoga, piisab kui on võimalik tuvastada isiku seotus kuritegeliku ühendusega.⁶⁹ Spordikelmuste toimepanemise kontekstis võib kuritegelikku ühendusse kuulumist näha nt siis, kui püsiva struktuuriga isikute grupil on kindlad ülesanded spordikelmuse toimepanemiseks ning mõni grupi liige tegeleb vaid planeerimise ja teistele ülesannete jagamisega, kuid konkreetseid kelmuseid või altkäemaksu andmisi toime ei pane.

1.2.4. Altkäemaksu andmine ja erasektori korrupsioon

Lisaks kelmusele ja kuritegeliku ühenduse koosseisu kuulumisele on võimalik teatud kokkuleppemängude asjaolude korral ka altkäemaksu võtmise ja andmise koosseisude tunnuseid. Seda eeskätt olukorras, kus kohtunikud mõjutavad spordivõistluse kulgu vastavalt altkäemaksu võtmise raames saadud juhistele. Kahe altkäemaksu võtmise koosseisu – altkäemaksu võtmine (KarS § 294) ja altkäemaksu võtmine erasektoris (KarS § 402²) – erinevus seisneb selles, et esimese puhul on altkäemaksu võtjaks (subjektiks) ametiisik KarS § 288 mõistes. Ametiisik on „füüsiline isik, kellel on avaliku ülesande täitmiseks ametiseisund, sõltumata sellest, kas ta täidab talle pandud ülesandeid alaliselt või ajutiselt, tasu eest või tasuta, teenistuses olles või vabakutselisena või lepingu, nimetamise või valimise alusel”.⁷⁰ Erasektori altkäemaksu puhul on subjektiks aga eraõigusliku isiku majandustegevuses pädev isik, mis ei pea tähendama seejuures juhtivat töötajat.⁷¹

⁶⁶ *Ibid.*, lk 697.

⁶⁷ TlnRingK lahend 1-13-10786, p 8.1.

⁶⁸ TlnRingK lahend 1-13-10786, p 12.

⁶⁹ Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 5. väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 815.

⁷⁰ KarS § 288 lg 1.

⁷¹ ⁷¹ Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 5. väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1153.

1.3. Kättesaadav rakenduspraktika ja probleemid

1.3.1. Teadaolevad juhtumid

Alates 01.12.2016 välja kuulutatud Hasartmänguseaduse muutmise seaduse eelnõu 260 SE välja kuulutamisest kuni tänaseni puudub kohtupraktika, mille raames oleks kohaldatud kelmuse kuriteokoosseisu hasartmänguseaduses sätestatud toto mängimise keelu rikkumise väärteo täienduse järel. Selline kohtupraktika on aga oluline, kuna see võimaldaks mõista, kuidas kohtud seadusemuudatusega loodud uut õiguslikku korda ka praktikas tõlgendaks.

Tallinna Ringkonnakohtu otsus 1-13-10786, mis tõi mh kaasa eelpool käsitletud täiendused seadusandluses, käsitles juhtumit, kus isikute grupile esitati süüdistus selles, et nad kuritegelikku ühendusse kuuludes panid vahemikus 2011-2012 Eesti, Vene Föderatsiooni, Läti ja Ukraina territooriumil toime erinevaid kelmuseid. Nende tegevus oli suunatud jalgpallivõistluste tulemuste kokkuleppimisele ning kokkulepitud tulemustega mängude osas kihlvedudega tegelevates äriühingutes panuste tegemisele ja sel teel varalise kasu saamisele.⁷² Kõik üldmenetluses süüdistuse saanud isikud mõisteti õigeks, kuna kohus sedastas isikute tegevuses väärteo tunnused (toto mängimise keelu rikkumine), mis spetsiaalsuspõhimõtte tõttu prevaleeris tegude kelmusena kvalifitseerimise ees.⁷³

Kohtumääruseni jõudis 2015. aasta ka Eesti Korvpalliliidu kaebus kohtuvälise menetleja juhi kaebuse lahendamise määruse peale.⁷⁴ Nimelt esitas Eesti Korvpalliliit 26.10.2015 Põhja Prokuratuurile väärteoteate seoses kahtlusega, et korvpallikohtunik R. Rannamets mängib hasartmänge, olles ise samades võistlustes kohtunikuks. Nimetatud korvpallikohtunikule heideti ette HasMS § 34 lg-s 6 sätestatud keelu⁷⁵ rikkumist ja seeläbi § 100 kvalifitseeritava väärteo toimepanemist. Maksu- ja Tolliamet, kellele menetluse algatamiseks kaebus edastati, keeldus väärteomenetluse algatamisest, kuna väärteoteates viidatud episoodi aegumiseni oli jäänud vähem kui aasta ja menetlust ei peetud otstarbekaks alustada. Harju Maakohus siiski nii ei arvanud ja Eesti Korvpalliliidu kaebus Maksu- ja Tolliameti määrus peale rahuldati. Muu hulgas toonitas Maakohus, et võimalikud toimepandud teod ei vasta oma raskuselt vähetähtsa teo mõistele VTMS § 53 ega § 3¹ tähenduses ja seda eeskätt seetõttu, et korvpalli kui Eestis suurt avalikku tähelepanu pälvida spordi ausus ja kaebaja enda usaldusväärsus on kaalul. Käesoleva dokumendi autoritele ei ole teada menetluse lõpptulemus, kuna see ei ole avalik.

Avalikkuses on leidnud kajastust veel järgnevad sündmused, mis valdavalt seotud erinevate alaliitude poolt tuvastatud rikkumiste ja nendele järgnenud alaliidus kehtiva korra järgsete õigusjärelmittega (nt võistluskeeld, trahv):

- Eesti Jalgpalli Liit teavitas avalikkust 24.09.2021, et uurib võimalikku mängutulemusega manipuleerimist 23. septembril toimunud Esiliiga mängus JK Tallinna Kalevi ja Maardu Linnameeskonna vahel.⁷⁶ Ka Maardu Linnameeskond algatas sama asja raames sisejuurdluste.⁷⁷ Meile ei ole teada antud juhtumiga seonduvad menetlused.

⁷² TlnRingK lahend 1-13-10786, p 1.1.

⁷³ Samast lahendist tõukusid ka kaks teistmisasja Riigikohtus – 3-1-2-7-15 ja 3-1-2-6-15. Nende põhisisuks oli see, et osa kuritegelikku ühendusse kuulumises süüdistatavat oli nõustunud prokuratuuriga kokkuleppele minemises ja hiljem selgus, et kokkuleppe tagasi lükanud süüdistatavad mõisteti õigeks. Seega esines kriminaalmenetlusseadustiku § 366 p-s 8 sätestatud kriminaalasja teistmise alus.

⁷⁴ Harju Maakohtu kohtumäärus 4-15-10855.

⁷⁵ HasMS § 34 lg 6 järgi on totos panuse tegemine keelatud isikul, kes mõjutab või võib mõjutada ennustatud sündmuse toimumist, toimumata jäämist või toimumise viisi või sündmuse tulemust. Kohus leidis, et korvpallikohtunik omab võimalust mõjutada sporditulemust ehk "ennustatud sündmuse tulemust".

⁷⁶ ERR Sport 24.09.2021 uudis „Eesti Jalgpalli Liit uurib Eesti esiliigas mängutulemuse manipuleerimist“:

<https://sport.err.ee/1608350303/eesti-jalgpalli-liit-uurib-eesti-esiliigas-mangutulemuse-manipuleerimist>

(viimati

külastatud 07.06.2022)

⁷⁷ ERR Sport 28.09.2021 uudis „Maardu Linnameeskond alustab võimaliku kokkuleppemängu üle sisejuurdlust“:

- Eesti jalgpalliliit otsustas 16.07.2013 karistada kihlveopettuses kahtlustatavaid Tallinna Kalevi jalgpallureid Sander Karu ja Elvis Liivamägi.⁷⁸ Levis info, et 06.07.2013 mängule Tallinna Kalevi ja Tallina Levadia vahel oli kihlveokontorites tehtud märkimisväärseid panuseid Levadia mitmevärvavalisele võidule ning Karu ja Liivamägi püüdsid enda meeskonnakaaslasti sellise tulemuse saavutamisele kaasata. Meile ei ole teada, et antud sündmustega oleks kaalumisele tulnud kuriteokoosseisud.
- 2016. a märtsis toimunud korvpalli meistriliiga TLÜ/Kalevi ja Kalev/Cramo mängu tulemusi püüti mõjutada kuritegelike jõudude poolt.⁷⁹ Meile ei ole teada, et antud sündmustega oleks kaalumisele tulnud kuriteokoosseisud.
- Eesti Jalgpalli Liidu apellatsioonikomisjon otsustas 2015.a jaanuaris mitte rahuldada Stanislav Prinsi, Maksim Podholjuzini, Aleksandr Kuliniitši ja Albert Taari poolt esitatud kaebusi ning seeläbi jäi jõusse neile varem määratud mängimise, juhendamise ja tehnilises alas viibimise keeld liidu egiidi all peetavatel võistlustel.⁸⁰ Meile ei ole teada, et antud sündmustega oleks kaalumisele tulnud kuriteokoosseisud.

1.3.2. Probleemid

Erikoosseisu temaatika kelmuse ja HasMS vahel. Probleemide vaatenurgast ühe põhilisima kas kokkuleppemängu tehniolude tuvastamisel tuleb kohaldamisele väärteo erikoosseis või kuriteo (kelmuse) põhikoosseis – on seadusandja püüdnud lahendada hasartmänguseaduse muutmise, täiendades toto mängimise keelu rikkumise määratlust viitega kelmuse koosseisu tunnuste prevaleerivale mõjule. Samas kohtupraktikat toto mängu keelu rikkumise väärteokoosseisu täiendamise järel ei ole ning seega on võimalik vaid teoreetiliselt arutleda selle üle, kas ja kuidas kohus nt nn Narva Transi kaasuse asjaoludel otsustaks, kui viidatud seadusemuudatus oleks juba jõus olnud.

Kelmuse derivaadi vajadus. Karistusseadustikus on kelmuse üldkoosseisu kõrvale ette nähtud mitmeid kelmuse derivaate – hankekelmus (§ 209¹), soodustuskelmus (§ 210), investeerimiskelmus (§ 211), kindlustuskelmus (§ 212), arvutikelmus (§ 213), mis on kõik kujunenud seadusandja kaalutlusest, kas teatud tüüpi pettustele reageerimiseks on tarvis eraldi koosseisu kelmuse üldkoosseisu kõrvale. Hetkel kehtivate kelmuse koosseisude objektiivseteks eelduseks on muuhulgas kannatanu olemasolu ning tegelikest asjaoludest ebaõige ettekujutuse ehk eksimuse loomine. Probleemikoht tekibki, seega, sellest, et kokkuleppemäng võib aset leida ka nii, et kokkuleppemängu tulemusel otseselt kannatanut kui sellist ei eksisteeri ning tegelikkuses pole otseselt kellelegi tegelikest asjaoludest ebaõiget ettekujutust loodud. Nn spordikelmuse koosseisu vajadus võiks tõusetuda olukorras, kus seadusandja peab vajalikuks määratleda kuriteokoosseis ka juhul, kui kannatanu ja/või varaline kahju pole osa kohustuslikest koosseisutunnustest (nn teodelikt – etteheidetav on vaid tegu ning tagajärje saabumine ei ole koosseisutunnuseks).

Analüüsi läbiviimisel intervjueeritud ekspertidelt sai analüüsimeeskond teada,⁸¹ et kokkuleppemängude tuvastamisel toimunud konkreetset kelmusena kvalifitseerides pörkuvad menetlejad olukorraga, kus küll kokkuleppemängule viitav tegu on tehtud, aga kannatanu võib jääda tuvastamata.

<https://sport.err.ee/1608352633/maardu-linnameeskond-alustab-voimaliku-kokkuleppemangu-ule-sisejuurdlust> (viimati külastatud 07.06.2022)

⁷⁸ Postimees Sport 16.07.2013 uudis „Distiplinaarkomisjon määras Elvis Liivamägile jalgpallis tegutsemise keelu“: <https://sport.postimees.ee/1301588/distiplinaarkomisjon-maaras-elvis-liivamagile-jalgpallis-tegutsemise-keelu> (viimati külastatud 07.06.2022)

⁷⁹ Postimees Sport 28.03.2016 uudis „Kahtlased mehed, 5000 eurot ja pettuste ennetamine“: <https://sport.postimees.ee/3633123/kahtlased-mehed-5000-eurot-ja-pettuste-ennetamine> (viimati külastatud 07.06.2022)

⁸⁰ Veebileht jalgpall.ee 12.01.2015 teade „Prinsi, Podholjuzini, Kuliniitši ja Taari karistused jäid jõusse“: <https://jalgpall.ee/uudised/prinsi-podholjuzini-kulinitshi-ja-taari-karistused-jaid-jousse-n7562> (viimati külastatud 07.06.2022).

Seotud teemal ka Postimees Sport „13 patuoinast: uus kihlveoskandaal harvendab ka Flora ja Levadia ridu“: <https://sport.postimees.ee/3017053/13-patuoinast-uus-kihveoskandaal-harvendab-ka-flora-ja-levadia-ridu> (viimati külastatud 07.06.2022)

⁸¹ Intervjuu Keskkriminaalpolitsei esindajaga [...].

Sisuliselt saab sedastada, et kokkuleppemänge puudutava väärtekoosseisu ja üldise kuriteekoosseisu vahele võib jääda teatud hulk tegusid, mis täna kehtiva kuriteekoosseisu tunnustele ei vasta, kuid võib siiski seadusandja hinnangul olla vajalik kuriteona käsitleda. Olgu märgitud, et väärtelena saab kvalifitseerida lausa sellise teo, kus mängija panustab iseenda meeskonna edule, osaledes mängus ja püüdes seejuures teiste meeskonnaliikmete kõrval võitu saavutada. Võistlus on enda olemuselt võidu peale mängimine ja mõlema võistkonna liikmed püüavad enda meeskonnale võidu tuua ning tulemus sõltub puhtalt sellest, kes on konkreetsetes võistluses omaste tingimuste valguses osavam, kiirem, tugevam jne. Kui üks või mitu võistlejat iseenda edu peale panuseid teeb, on ta toime pannud väärtel, olgugi et enda tehtud panuse edu ei saa ta muud moodi tagada, kui lihtsalt mängida nii hästi kui suudab ja loota, et meeskonnakaaslased teevad samamoodi elik mängitakse vastavalt mängureeglitele võidu peale. Hasartmänguseadusesse asjaomase muudatuse toonud eelnõu seletuskirja järgi kaitstakse sellisel moel mängu ausana tundumist: „*HasMS § 100 peab toimima üldpreventiivse keeluna, mille eesmärgiks on kaitsta nii spordi kui kihlvedude ausust ja tagada, et need ka ausatena tunduksid.*“

Kuriteona saab käsitleda vaid neid kokkuleppemängude olukordi, kus kõik kelmuse koosseisu tunnused on täidetud. Seega jääb õhku küsimus, kas seadusandja võib pidada vajalikuks kriminaliseerida ka neid tegusid, kus kannatanut pole võimalik tuvastada või kus konkreetsetelt raha ei olegi kokkuleppemängu raames liigutatud (et lepitakse mingil muul eesmärgil kokku).

Kuritegelike ühenduste temaatika. Samuti võib tekkida küsimus, kas teatud hulga väärtelute toime panemisel peaksid olema seaduses loodud tingimused selleks, et grupis süsteemselt tegutsevaid isikuid kuritegeliku ühendusena käsitleda. Täna väärtelute organisatsioonid toime pannes siiski kuritegeliku ühendusse kuulumise etteheidet ei ole võimalik teha, sest kuritegelikku ühendusse kuulumise sedastamine eeldab ka kuritegelike (mitte väärtelute) toimepanemist. Kui kokkuleppemäng on muuhulgas organiseeritud altkäemaksu andmise või võtmisega KarS § 402 mõistes või on see kvalifitseeritav läbi KarS § 209 kelmuse koosseisu, tuleb kuritegelikku ühendusse kuulumine siiski kõne alla.

Erilise isikutunnuse küsimus. Lähtudes nt Leedu või Saksamaa praktikast (vt Saksamaa peatükk), tuleks edasisi regulatiivseid samme kaaludes samuti ära otsustada, kust jookseb riikliku sekkumise piir ja millisel tasemel spordivõistlustega manipuleerimise korral piisab asjaomase alaliidu reageeringust. Nii Leedu kui Saksamaa on käsitlenud enda seadustes erikoosseisu defineerimisel „professionaalse sportlase“ mõistet, mis üldistatult Eesti konteksti üle kantuna võiks tähendada seda, et vaid kõige kõrgema avaliku tähelepanuga spordivõistlused, kus võistlejatena osalevad peamiselt sporditegevusest tulu teenivad isikud, võiksid olla riiklikul tasandil manipuleerimiste vastu reguleeritud.

1.4. Seadusandlikud initsiatiivid

Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutus (EADSE) on 2021. avaldanud põhimõtted, millega mh spordivõistlustega manipuleerimise vastu võidelda.⁸² EADSE strateegilised eesmärgid ja tegevuskava spordivõistlustega manipuleerimise vastases ennetustöös näevad ette mh Macolini konventsiooni ratifitseerimise Eestis ja spordivõistlustega manipuleerimise kriminaliseerimine. Siiski ei tähenda Macolini konventsiooni ratifitseerimine automaatselt seda, et vaja on kehtivat õigust täiendada spordikelmuse tüüpi erikoosseisu määratlemisega.

Käesoleva analüüsi eesmärgiks ongi tuvastada, kas kokkuleppemänge saab edukalt menetleda ka kehtiva kelmuse üldkoosseisu alusel või esineb selle koosseisutunnustes elemente, mis takistavad konkreetset spordikelmuste kuriteona menetlemist ja seetõttu on vajadus uue koosseisu järele. Mõistagi on tarvis igasugust seadusandlikku initsiatiivi kaaludes pöörata tähelepanu ka tõsiasjale, et iga spordialane rikkumine ei peagi ületama riiklikul tasandil antava tähelepanu lävendit. Karistusõigusliku reaktsiooni loomine ei saa minna kaugemale *ultima ratio* põhimõttega loodud piiridest, mille järgi riigipoolne karistusõiguslik vastus kehtestatakse vaid äärmise abinõuna, sest kõik muud vahendid on end ammendanud, pole efektiivsed.

⁸² Veebis kättesaadav: <https://eadse.ee/spordivoistlustega-manipuleerimine/strateegia/> (viimati külastatud 07.06.2022)

2. Austria

2.1. Sissejuhatus

Austria seadusandlus ei sisalda kokkuleppemängude ega spordipettustega seotud erikoosseisu, kuid mitmete kokkuleppemängu juhtumite üle on edukalt mõistetud õigust Austria karistusseadustiku kelmuse sätte järgi. Kihlveopettus on, seega, käsitletav kui varavastane kuritegu, sport kui selline ei ole üldine õigushüve, mida see koosseis kaitseb.⁸³

Austria kohalik spordipettustega tegelemise asjatundja, Barbara Spindler-Oswald, Austria kultuuri- ja spordiministeeriumi vanemeksperit peab oluliseks, et teemaga tegelemiseks on Austria kriminaalpolitsei juurde lisaks organiseeritud kuritegevuse üksusele loodud ka spetsiaalne kihlveopettuste ning dopingu osakond, mis tegeleb nii riigisiseste kui ka rahvusvaheliste juhtumitega. Väljaspool kriminaalõiguse sfääri asutati kultuuri- ja spordiministeeriumi initsiatiivil ning rahastusega ka spordivääriskuse kaitsmise ühing, mille kolm peamist eesmärki on tegeleda ennetuse, monitooringu ning juba toimunud sündmustest mõjutatud isikutele ombudsmani institutsiooni pakkumisega.⁸⁴

Austria õigusliku olukorra kirjeldamisel on peaaesjalikult tuginetud õiguskirjandusele ning Austria tuntuima kokkuleppemängude kaasuse riigikohtu lahendile.

2.2. Asjakohased koosseisud

Strafgesetzbuch (karistusseadustik)⁸⁵
<p>§ 146. Betrug Wer mit dem Vorsatz, durch das Verhalten des Getäuschten sich oder einen Dritten unrechtmäßig zu bereichern, jemanden durch Täuschung über Tatsachen zu einer Handlung, Duldung oder Unterlassung verleitet, die diesen oder einen anderen am Vermögen schädigt, ist mit Freiheitsstrafe bis zu sechs Monaten oder mit Geldstrafe bis zu 360 Tagessätzen zu bestrafen.</p>
<p>§ 148. Gewerbsmäßiger Betrug Wer einen Betrug gewerbsmäßig begeht, ist mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren, wer jedoch einen schweren Betrug nach § 147 Abs. 1 bis 2 gewerbsmäßig begeht, ist mit Freiheitsstrafe von sechs Monaten bis zu fünf Jahren zu bestrafen.</p>
<p>§ 146. Kelmus Teise isiku pettuse teel sellise tegevuse, selle talumise või tegevusetuseni viimine, mis seda isikut ennast või kedagi teist kahjustab, eesmärgiga läbi petetu käitumise ennast või kolmandat isikut rikastada - karistatakse kuni kuuekuulise vangistuse või rahalise karistusega.</p>
<p>§ 148. Äriline kelmus Kelmuse sooritamise eest ärilistel alustel – karistatakse kuni kolmeaastase, paragrahvis 147 lõigete 1 ja 2 kirjeldatud toime pandud raske kelmuse korral - karistatakse 6 kuu kuni viieaastase vangistusega.</p>
<p>*Anti-Doping-Bundesgesetz 2021⁸⁶ – dopingualane eriseadus, sätestab mh karistused, teatud juhtudel ka vanglakaristused dopingu tarvitamise või sellega muul viisil tegelemise eest. Ei ole kokkuleppemängude mõttes asjakohane.</p>

⁸³ Tipold, A. Fußball und Strafrecht. Symposium am 12. Oktober 2017. Veebis kättesaadav: <http://www.aidp-austria.at/wp-content/uploads/2018/01/Fu%C3%9Fball-und-Strafrecht.pdf>, lk 51

⁸⁴ Barbara Spindler-Oswaldi sisend Ellex Raidla koostatud küsimuste põhjal

⁸⁵ Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB) StF: BGBl. Nr. 60/1974 (NR: GP XIII RV 30 AB 959 S. 84. BR: S. 326. NR: Einspr. d. BR: Einspr. d. BR: 1000 AB 1011 S. 98.) Arvutivõrgus:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>

⁸⁶ Bundesgesetz zur Verhinderung von Doping im Sport (Anti-Doping-Bundesgesetz 2021 – ADBG 2021)

Spordikihlvedusid üldiselt reguleeritakse Austrias liidumaade, mitte riiklikul tasandil, mistõttu on igal liidumaal ka iseseisev järelevalveasutus, need seadused aga ei hõlma karistusõiguslikku vastutust. Macolini konventsioonile on Austria alla kirjutanud, kuid riik pole jõudnud ratifitseerimiseni.⁸⁷

2.3. Meile teadaolev rakenduspraktika ja probleemid

2.3.1. Austria riigikohtu 28.01.2016 otsus 12Os77/15p⁸⁸

Asjaolud. Jalgpallurid jt isikud mõisteti süüdi kelmuses või sellele kaasaaitamises läbi kokkuleppemängude organiseerimise, nendega nõustumise või kokkulepitud tulemuste elluviimise (mõnes episoodis jäid need vaid katse staadiumisse). Teod toimusid 9 aasta vältel, kirjeldatud on peaaegu 20 episoodi. Lisaks mõisteti isikud süüdi väljapressimises ning kaasmängijate sundimises kokkuleppemängudes osalema. Üks jalgpalluritest sõlmis vahepeal ise kokkuleppeid ning osales mängijana ka kõnealustes mängudes, vahepeal omakorda vahendas kontakte ning oli sel viisil kaasaaitajaks. Teine isik oli raha vahendajaks ja tegi panuse.

Isiku petmine. Üks süüdistatavate vastuväide oli, et ei toimunud isiku petmise tegu, kuna online-portaalides tegelevad panustega arvutisüsteemid. Tõenditest oli aga selgunud, et tehinguid, eriti suuremahulisemaid vaatasid portaalid lisaks üle ka *risk managerid* ning sellest isiku petmise elemendi täitmiseks piisas.⁸⁹

Kohtu selgitus kahju tekkimise osas. Kaitsja oli väitnud, et kahju pole kihlveokontorile tekkinud, kuna ta oleks kokkuvõttes niikuinii sama summa välja maksnud, st ka teistsuguse mängutulemuse korral. Kohus selgitas, et kihlveokontorile tekib kokkuleppemängude tulemusel kahju seeläbi, et kui saabub sündmus, millele klient on panustanud (näiteks kindel skoor jalgpallimängus), peab kontor kliendile teatud summa välja maksuma. Kahju suuruseks on väljamakstava summa ning kliendi poolt panustatud summa vahe. Hüpoteetiline olukord, et kontor oleks pidanud kokkuvõttes sama summa ka mingitel muudel asjaoludel, nt teistsuguse tulemuse esinemise korral välja maksuma, ei mängi kahju arvestamisel rolli.⁹⁰

Subjektivne koosseis. Kohus leidis, et petmisteo toimepanemise tahtlust saab mh hinnata tegude korduvuse ja pika sooritusperioodi (2004-2013), aga ka süüdistatava raske majandusliku olukorra põhjal.⁹¹

2.3.2. SK Austria Klagenfurt- ATSV Stadl-Paura juhtum (kohtueelses menetluses)

2021. aasta jaanuaris hakkas prokuratuur tegelema kahe Austria Bundesliga klubi vahel toimunud mängu uurimisega, kuna esines kahtlus, et mängutulemusega on manipuleeritud, täpsemalt ütles prokuratuur, et uuritakse suuremahulist kelmust.⁹² Menetluse edasine käik pole teada, küll aga annab

StF: BGBl. I Nr. 152/2020 (NR: GP XXVII RV 482 AB 533 S. 71. BR: 10477 AB 10527 S. 917.) Arvutivõrgus: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20011421>

⁸⁷ Barbara Spindler-Oswaldi sisend Ellex Raidla koostatud küsimuste põhjal

⁸⁸ Austria Riigikohtu 28.01.2016 otsus nr 12 Os 77/15p. (Oberster Gerichtshof. Beschluss 12 Os 77/15p). Veebis kättesaadav:

https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Justiz/JJT_20160128_OGH0002_0120OS00077_15P0000_000/JJT_20160128_OGH0002_0120OS00077_15P0000_000.pdf

Sama asja alama astme otsus kannab numbrit LG Graz 11 Hv 37/14y.

⁸⁹ *Ibid.*, lk 29-30

⁹⁰ Austria Riigikohtu 28.01.2016 otsus nr 12 Os 77/15p. (Oberster Gerichtshof. Beschluss 12 Os 77/15p). Veebis kättesaadav:

https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Justiz/JJT_20160128_OGH0002_0120OS00077_15P0000_000/JJT_20160128_OGH0002_0120OS00077_15P0000_000.pdf

⁹¹ 12 Os 77/15p, lk 14-15

⁹² MANIPULATIONSVERDACHT IM ÖFB-CUP. Fanreport.com, 15.01.2021. Veebis kättesaadav: <https://www.fanreport.com/at/news/manipulationsverdacht-im-oeffb-cup-1359328>

uudis märku sellest, et kokkuleppemängude juhtumeid jätkuvalt läbi kelmuse koosseisu lahendada püütakse.

2.3.3. 3. liiga juhtum

2021. aasta sügisel uuriti kokkuleppemängude juhtumit, mille raames korraldati läbiotsimisi jalgpallurite kodudes ning mängijaid ka vahistati, neli neist jäid pikemaks ajaks vahi alla. Manipulatsioonikahtlus tuvastati suuresti tänu sellele, et Austria jalgpalliliit on sõlminud mitmeaastase lepingu Sportradariga, kes analüüsib aastas umbes 700 kolmanda liiga mängu, et kahtlaseid ning ebaregulaarseid panustamismustreid tuvastada.⁹³

2.3.4. Korvpall

2020. aasta jaanuaris vahistati viis Superliga (Austria korvpalli kõrgeim liiga) korvpallimängijat, keda kahtlustati oma varasemas koduklubis mängides tulemustega manipuleerimises. Toimusid ka läbiotsimised, lisaks Austria mängijatele esitati kahtlustus ka kolmele leegionärile, kokku uuriti prokuratuuri sõnul juhtumiga seotult 16 inimest.⁹⁴

2.3.5. Peamised probleemid

Petmistegu ja ebaõige ettekujutus. Esmapilgul on keeruline öelda, milles seisneb kihlveokontori kui petetu ebaõige ettekujutus. Õiguskirjanduses on leitud, et ebaõige ettekujutus väljendub selles, et mängu peale panustamise hetkel ei tundu (kihlveokontorile), et tulemus on kokku lepitud või lepitakse kokku. See kehtib ka juhtudel, kus panus on enne tehtud ning alles siis on sündinud otsus mängutulemusega manipuleerida. Teisena võiks petmistegu näha ka ajahetkes, mil kihlveoga võidetu üle antakse, kuna ka sel hetkel on kihlveokontoril ettekujutus, et mängutulemustega ei ole manipuleeritud.⁹⁵

Inimese petmine. Kelmuse koosseis eeldab füüsilise isiku, st inimese petmist ning seega võib kohati esineda tõendamisprobleeme, kui arvutisüsteem töötab väga autonoomselt ning füüsiline isik igasse panusesse või tehingusse ei sekku. Nagu märgitud ka ülaltoodud riigikohtu lahendis, on aga arvutisüsteemide kõrval enamasti inimene ning sellisel juhul saab koosseis täidetud.⁹⁶

Kahju. Tihti on mängumanipulatsiooni juhtumite puhul probleemiks, et kahju esmapilgul justkui ei tekiks kellelegi, veelgi keerulisem on selle täpse ulatuse väljaarvutamine. Kahju arutamiseks on Austrias kasutatud „koefitsiendikahju“ põhimõtet. Oddset-panustamise puhul, kus on paika pandud kindlad koefitsiendid, näitab see koefitsient mingile tulemusele või sündmusele panustades n-ö panustamisvõimaluse müügihinda, kuna koefitsient iseloomustab, kui suure riski panustaja võtab. Kuna mängutulemuste kokkuleppimine nihutab kihlveo riskid täielikult paigast ära, ei peegelda koefitsiendid enam tegelikku riski, mille kihlveokontor oma arvutuste aluseks võtnud on. Seega, kui isik, kes teab, et mänguga on manipuleeritud, oma panuse teeb, võtab ta hoopis madalama riski kui koefitsient väljendab. See koefitsientide vahe – ametlik näitaja vs see risk, mille panustaja tegelikkuses võttis-määratletaksegi kahjuna.⁹⁷

Vara ohustamine pole Austria kelmuse koosseisu täitmiseks piisav: kahju ei teki mitte pelgalt panustades (panustamislepingut sõlmides), vaid ikkagi raha välja makstes. Samuti pole panustamise ajahetkel selge, kas koosseis isegi lõpuni täidetakse, st kas kokkulepitud tulemus realiseerub ning kahju võidu näol tekib. See pole aga ka oluline, kuna kelmuse katse eest on karistus sama. Kas kokkulepitud

⁹³ ÖFB. Vorläufige Suspendierungen aufgrund von Ermittlungen wegen des Verdachts auf Spielmanipulation Veebis kättesaadav: <https://www.oefb.at/oefb/News/Vorlaeufige-Suspendierungen-aufgrund-von-Ermittlungen-wegen-des-Verdachts-auf-Spielmanipulation/>

⁹⁴ Basketball Austria. Nach Hausdurchsuchungen: Integritätsausschuss suspendiert vier Spieler, 08.10.2020. Veebis kättesaadav: <https://news.basketballaustria.at/news-nach-hausdurchsuchungen-integritaetsausschuss-suspendiert-vier-spieler?id=115976&menuid=19425&l=deutsch>

⁹⁵ Tipold, A. Fußball und Strafrecht. Symposium am 12. Oktober 2017. Veebis kättesaadav: <http://www.aidp-austria.at/wp-content/uploads/2018/01/Fu%C3%9Fball-und-Strafrecht.pdf>, lk 54

⁹⁶ *Ibid.*, lk 55

⁹⁷ *Ibid.*, lk 55

tulemus saabub või juhtub see loomulikult teel, mitte kokkuleppe tõttu, ei ole seega samuti tegelikult oluline.⁹⁸

Mängukäitumine. On küsitav, kas mängija käitumine mängus peab samuti pettuslik olema, st kas see peaks olema käsitletav ühe teomodaliteedina. Kuna kelmuse koosseis eeldab petetule ebaõige ettekujutuse loomist, oleks vaja, et kihlveokontorile või selle esindajale mängu, st mängijate petliku käitumise jälgimine omistatav oleks. Samuti on küsitav ebaõige ettekujutuse loomine kui selline – kui mängija teeb vea, mille ta oli varem kokku leppinud ja praegu tahtlikult tahtis viga teha, siis luuakse selle pealtnägijale ebaõige ettekujutus ainult vea tegemise motiivist (meelega või kogemata), vea toimumise kui sellise osas ebaõiget ettekujutust pole.

Seega ei ole mängukäitumine ise petmistegu, vaid loob võimaluse petmisteo sooritamiseks. Samas on seda võimalik, seega, näha petmisteo kaasaaitamisena. Siis on aga oluline, et mängija käitumine oleks põhitäidevija petmisteo põhjuslikus seoses, vastasel juhul ei ole võimalik mängijat kaasaaitamise eest karistada.

Mängukäitumist üldiselt või selle konkreetseid elemente võib olla väga keeruline kausaalsetena määratleda, mängija kaasaaitamine ei seisne aga vaid tema mängukäitumises, vaid ka valmisolekus manipulatsioonile kaasa aidata. Kui viimane on tuvastatav ning petmistegu viiakse lõpuni täide, on põhimõtteliselt piisaval määral tuvastatud ka mängija kaasaaitamine.⁹⁹

2.4. Seadusandlikud initsiatiivid

Info seadusandlike muudatusinitsiatiivide ning muude taoliste kaalutluste osas puudub.

⁹⁸ Tipold, A. Fußball und Strafrecht. Symposium am 12. Oktober 2017. Veebis kättesaadav: <http://www.aidp-austria.at/wp-content/uploads/2018/01/Fu%C3%9Fball-und-Strafrecht.pdf>, lk 56

⁹⁹ *Ibid.*, lk 58-59

3. Itaalia

3.1. Sissejuhatus

Itaalias eksisteerib nii üldine kelmuse koosseis kui ka eriseadus, mis on suunatud spordikelmuse taunimisele ja sanktsioneerimisele. Samas on Itaalia seadusandluses sätestatud ka spordiautonomia põhimõte, mis annab spordialastes distsiplinaarrikkumistes täieliku kohtualluvuse Itaalia olümpiakomiteele ja selle alaliitudele, see kehtib aga juhtumite kohta, mida seadusandja ei ole pidanud vajalikuks karistusõiguslikult sanktsioneerida, näiteks võistkondade enda korraldatud kokkuleppemängud, millele ei taotleta varalist kasu, vaid millel on sportlik eesmärk.¹⁰⁰

Itaalia õiguskorra analüüsis on materjalidena kasutatud Itaalia Kriminaalkodeksit, eriseadust nr. 401/1989, Kluwer Law International B. V. poolt väljaantud raamatut „*Sports Law in Italy*“ ning Itaalia Riigikohtu otsust Calciopoli asjas. Itaalia õigusliku olukorra kaardistamiseks viidi läbi ka konverentskõne Valerie Peano ja Paolo Bertacciniga. Peano on advokaat, kes on tegelema enamike oluliste Itaalia spordipettuste kaasustega, Bertaccini on Itaalia rahvusvahelise spordiuuringute instituudi (Istituto Internazionale Italiano Studi Sport Societa) ekspert. Lähiajal on võimalik Itaalia õigusliku olukorra ülevaadet ka täiendada, kuna mainitud eksperdid esitavad Eestis teema kohta koostatud küsimuste põhjal ka oma sisendi ning täiendavad asjakohaste kaasuste nimistut.

3.2. Asjakohased koosseisud

Itaalia Kriminaalkodeks

§ 640. Kelmus.

Seda, kes võltsimise või pettusega, kedagi eksitades hangib endale või teistele ebaausat kasumit, tekitades kahju teistele, karistatakse kuue kuu kuni kolmeaastase vangistusega ja rahatrahviga 51 kuni 1032 eurot.

Karistuseks on vangistus ühest kuni viie aastani ja rahatrahv 309 kuni 1549 eurot:

- **kui süütegu on toime pandud riigi või muu avalik-õigusliku asutuse või Euroopa Liidu kahjuks või kellegi sõjaväekohustusest vabastamise ettekäändel. teenus;**
- **2) kui asjaolu on toime pandud tekitades kahjustatud isikus hirmu kujuteldava ohu ees või eksliku veendumuse, et ta peab täitma ametiasutuse korraldust;**
- **2a) kui asjaolu on toime pandud § 61 punktis 5 nimetatud asjaolu olemasolul. Süüteo eest karistatakse kannatanu kaebuse alusel, välja arvatud juhul, kui esineb üks eelmises lõikes sätestatud asjaoludest või § 61 esimese lõike punktis 7 sätestatud raskendav asjaolu.**

§ 61 p 5 ja 7:

Kuriteokoosseisu või eriliste raskendavate asjaolude puudumisel raskendavad kuritegu järgmised asjaolud:

- **5) aja-, koha- või isikuolude ärakasutamine, ka vanusele viidates, takistades avalikku või erakaitset;**
- **7) varavastaste või igal juhul vara rikkuvate kuritegude või kasusaamise eesmärgil toimepandud kuritegude puhul tekitatud kuriteo toimepandud isikule olulise varalise kahju tekitamine;**

Eriseadus 401/1989

Art 1. Pettused spordivõistlustel.

¹⁰⁰ 07.06.2022 konverentskõne Paolo Bertaccini ja Valerie Peanoga

1. Igaüks, kes pakub või lubab raha või muid hüvesid või eeliseid Itaalia riikliku olümpiakomitee (CONI) tunnustatud alaliitude, Itaalia hobusetõugude kasvatamise liidu (UNIRE) korraldatud spordivõistlustel osalejatele või teiste riigi ja nendesse kuuluvate ühenduste poolt tunnustatud spordiorganite poolt eesmärgiga saavutada muud tulemust kui see, mis tuleneb võistluse korrektsest ja ausast läbiviimisest või sooritab muid samal eesmärgil pettusi, karistatakse kahe- kuni kuueaastase vangistusega ja rahatrahviga 1000-4000 eurot .

2. Samad karistused kehtivad konkursil osalejale, kes võtab vastu raha või muu kasuliku või eelise või võtab vastu lubaduse.

3. Kui võistluse tulemus mõjutab regulaarselt toimuvate ennustus- ja kihlveovõistluste läbiviimist, suurendatakse lõigetes 1 ja 2 nimetatud asjaolude eest vangistust kuni poole võrra ja rahatrahvi 10 000 eurost kuni 100 000 € .

Art 5. Lisakaristused.

1. Süüdimõistmine artiklites 1 ja 4 nimetatud kuritegude eest eeldab juurdepääsu keelamist kohtadesse, kus peetakse spordiüritusi, võetakse vastu lubatud kihlvedusid või peetakse lubatud õnnemänge. .

2. Süüdimõistmisele art. 1 järgib ka artikli esimeses lõigus nimetatud lisakaristuse kohaldamist. Kriminaalkoodeksi 32-bis, piiratud spordiklubide juhtkontoritega.

3. Lõigetes 1 ja 2 osutatud lisakaristused ei tohi kesta alla kuue kuu ega üle kolme aasta.

Itaalia olümpiakomitee ehk CONI näol on tegemist organisatsiooniga, mis vastutab rahvuslikul tasandil kogu spordi organiseerimise ja koordineerimise eest. Olümpiakomitee tasemel on paika pannud fundamentaalsed spordiõiguse põhimõtted, millest kõik rahvuslikud spordialaliidud oma regulatsioonides lähtuma peavad. Sellised spordiõiguse reeglid on sätestatud Itaalia spordiõiguse koodeksis (ingl k. *Code of Sports Justice*). Koodeks annab alaliitudele ette unikaalse protseduaalse ja juriidilise raamistiku kõigi spordirikumiste või probleemide puhuks va. dopingualaste rikkumiste puhuks, mis langeb eksklusiivselt CONI Rahvusliku Antidopingu Tribunali kompetentsi.¹⁰¹

Spordialaliitudel on võimalus organisatsioonisiselt luua ja vastu võtta oma reegleid ning luua oma õiguslik süsteem selleks, et karistada igasuguseid rikkumisi, mis organisatsiooni liikmete poolt toime pannakse. Sellised reeglid peavad alati olema kooskõlas CONI poolt sätestatud peamiste põhimõtete ja reeglitega. Samuti peavad taolised organisatsioonisiselised seadused ja reeglid olema kooskõlas ka tavaseaduste ja fundamentaalsete põhimõtetega nagu näiteks avalik kord ja julgeolek. Siiski, kui klubiga seotud isikute fundamentaalseid õigusi on rikutud, on neil õigus viia oma vaidluses tavakohtutesse. Selline olukord võib tekkida näiteks olukorras, kus spordidistsiplinaar ja -eetika reeglid ristuvad tavaõiguses sätestatud normidega.¹⁰²

¹⁰¹ Colucci, M. Candela, G. Civale, S. Coni, A. Rapacciuolo, D. Sports Law in Italy. 5. väljaanne. Holland: Kluwer Law International B. V. 2022, lk 15.

¹⁰² *Ibid.*

3.2.1. Kriminaalkodeksi § 640 - kelmuse üldkoosseis

Enne eriseaduse nr 401/1989 jõustumist oli ainus säte, mis mingil moel sobis spordikelmuse juhtumite lahendamiseks, Itaalia kriminaalkodeksi § 640 (kelmuse koosseis).¹⁰³

Itaalia Riigikohus on 2015. aastal Calciopoli lahendis¹⁰⁴ leidnud, et kelmuse koosseisu rakendamise raskus kokkuleppemängu/spordikelmuse puhul, on võrdlemisi ilmne, kuna see eeldab järgmiste kuritegelikule käitumisele tüüpiliste objektiivsete tunnuste olemasolu, nagu:

- Sportlaste loodud mängu mõjutavad väljamõeldised või pettused;
- Mängu tavapärasest kulgemisest hälbiva vea esilekutsumine;
- kunstliku tulemuse poolt tekitatud varaline kahju;
- põhjuslik seos üksiksportlase käitumise ja võistluse üldtulemuse vahel.¹⁰⁵

Lisaks on tähelepanuväärne märkida, et Itaalias leidsid aset 1980. ning 1986. suured jalgpalliskandaalid, mille põhjustanud süüdistatavaid ei olnud kelmuse üldkoosseisu alusel võimalik süüdi mõista ning see oli üheks suureks mõjuvaks teguriks, miks seadusandja ka eriseaduse väljaandmist vajalikuks on pidanud.

3.2.2. Eriseadus 401/1989

Ajendatud sarnastest algatustest nii ELis kui ka Euroopas ning ühtlasi ka Itaalias aset leidnud suurtest 1980. ja 1986. aasta kokkuleppemängude ulatuslikest kaasustest, anti Itaalia seadusandliku võimu poolt 13. detsembril 1989 välja eriseadus „Legge 401/89“, mida 2001 aastal uuendati seadusega 231/2001.¹⁰⁶ Seadus kvalifitseerib erinevad spordivõistlustega seotud süüteo, mille artikkel 1 sätestas muuhulgas ka uue kelmuse tüübi – pettused spordivõistlustel. Artikkel 1 loodi eesmärgiga, lisaks kogu kihlveo- ja lubatud mängude sektori ümberkujundamisele, ennetada salakihlveo nähtuse esinemist ning laiendada spordivõistluste aususe ja spordilojaalsuse kaitset.¹⁰⁷ Samuti, kuivõrd 1980 ja 1986 skandaalides ei olnud võimalik kriminaalkorras kedagi süüdi mõista, ka selleks, et spordikelmust oleks hõlpsam kvalifitseerida.

Artiklis 1 kirjeldatud tüüpilisi käitumisviise on kaks: esimene lause kirjeldab teatud tüüpi käitumist, mida esindab raha või muu kasulikkuse või eelise pakkumine (või lubadus); ning teine, üldisem, hõlmab muude pettuste sooritamist ehk üldine pettus.¹⁰⁸

Mis puudutab süüteo psühholoogilist elementi, siis mõlemas keelatud käitumises sisalduva konkreetse eesmärgi kirjeldus artiklis 1: „eesmärgiga saavutada muud tulemust kui see, mis tuleneb võistluse korrektsest ja ausast läbiviimisest“ võimaldab kinnitada mõlema käitumise konkreetset objektiivset eeldust - pettust.¹⁰⁹

Viidates kuriteo subjektile, osutab artiklis 1 kasutatav väljend "kes iganes" seadusandja kavatsusele, milleks on olnud soov kriminaalset käitumist taunida mitte ainult sportlases, vaid ka igas spordimaailmale isegi võõras isikus.¹¹⁰ Seega on käsitletava normi subjektiks iga elusolev isik, mitte ainult sportlane, kohtunik jne.

¹⁰³ Avverso la sentenza n. 10786/2012 della CORTE APPELLO di NAPOLI, del 17/12/2013 visti gli atti, la sentenza e il ricorso udita in PUBBLICA UDIENZA del 23/03/2015 Veebis kättesaadav: http://www.rdes.it/Sentenza_MOGGI.pdf (Itaalia riigikohus Calciopoli asjas), lk 59, p 23.1.-23.2.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ Itaalia Riigikohus Calciopoli asjas, p 23.3.

¹⁰⁶ http://www.edizionieuropee.it/law/html/23/zn48_01_050.html

¹⁰⁷ Itaalia Riigikohus Calciopoli asjas, p 23.5.

¹⁰⁸ *Ibid.*, p 23.7.

¹⁰⁹ *Ibid.*, p 23.8.

¹¹⁰ *Ibid.*, p 23.9.

Kuritegelik käitumisviis, mis omandab (ka seoses Calciopoli kohtuprotsessiga) esile kerkinud tõlgendusprobleemide osas suurema tähtsuse, on see, mida käsitleb artikli esimese lõigu teine osa, mis, nagu mainitud, hõlmab üldiseid pettuseid spordivõistlustel. Selline käitumine näib tegelikult just seda iseloomustava ebamäärasuse tõttu olevat kohaldatav peale lihtsa raha pakkumise või lubamise ka muule käitumisele, mis meenutab korruptsioonikuritegu.¹¹¹

Art. 1 lõike 1 esimeses osas ettenähtud kuritegu näib olevat üles ehitatud sarnaselt Itaalia kriminaalkodeksi¹¹² artiklis 322 sätestatud korruptsiooni õhutamise kuriteole, mis täidetakse kohe pärast seaduses kirjeldatud käitumise elluviimist, st. lubaduse või pakkumise sõnastamist. Eelkõige artiklis 1 lõike 1 esimeses osas nimetatud kuriteo puhul ei asetata teo toimepanemishetke kindlakstegemisel tähtsust saaja poolt antud lubaduse või pakkumise vastuvõtmisele, kuna viimane mitte ei muuda kuriteo liigitust, vaid kujutab endast omakorda iseseisvat kuritegelikku käitumist (nt altkäemaksuvõtmine).¹¹³

Spordikontekst toimepandud kuriteo katsest on tulenenud just Calciopoli juhtumi kõrvutamisest nn ründekuritegude kategooriaga (st kus on karistatav rünne, st tegu ise, mitte selle katse), mis on kriminaalõiguse doktriinis ja kohtupraktikas hästi tuntud ning reeglina ei näe ette hüpoteesi katsest kui autonoomselt karistatavast teost.¹¹⁴

Seaduse 401/89 artikli 1 kaitstud õigushüve moodustavad lojaalsus ja spordivõistluste läbiviimise korrektsus/õigsus.¹¹⁵ Seetõttu loetakse Artiklis 1 sätestatud kuritegu toimepanduks, kui toimub põhjendamatu eelise lubamine või pakkumine või muu pettuse toimepanemine, mille tõttu on Riigikohtu praktika kvalifitseerinud ka Calciopoli juhtumi ohudelikult, mille katset ei saagi toime panna, sest karistatav tegu algab pelgalt võistluse tavalise kulgemise läbiviimise muutmisele suunatud tegevuse läbiviimisest.¹¹⁶

Kuriteo toimepanija eesmärk saavutada „muud tulemust kui see, mis tuleneb võistluse korrektsest ja ausast läbiviimisest“ peab väljenduma ka tema tegelikus käitumises, see ei ole vaid subjektiivse koosseisu, st psühholoogilise tahtluse küsimus.¹¹⁷

3.3. Meile teadaolev rakenduspraktika ja probleemid

3.3.1. Totonero

Juba aastast 1980 pärinev Totonero kokkuleppemängude kaasus näitas, et kelmuse koosseis pole piisav, et kokkuleppemängude korraldajaid karistusõiguslikult vastutusele võtta. Selle kaasuse raames leppisid mitmed jalgpalliklubid mängutulemustes kokku, et kihlvedudega manipuleerida. See juhtum oli ka üks tõuge erikoosseisu loomisele.¹¹⁸

3.3.2. Calciopoli

Tõenäoliselt seni Itaalias kõige suuremahulisem aset leidnud kohtuasi on Calciopoli skandaalist alanud kohtuprotsess, mis kestis 2006 aastast kuni lõpliku Riigikohtu lahendini 2015 aastal. Peamine arutelu keerles selle ümber, et Juventuse jalgpalliklubi peadirektorid Luciano Moggi ja Antonio Giraudo olid kontaktis mitmete Itaalia jalgpalliametnikega ning neid süüdistati selles, et jalgpallimängudele määrati

¹¹¹ Itaalia Riigikohus Calciopoli asjas., p 23.11.

¹¹² Codice Penale. Veebis kättesaadav: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>

¹¹³ Itaalia Riigikohus Calciopoli asjas., p 23.12.

¹¹⁴ *Ibid.*, p 24.

¹¹⁵ *Ibid.*, p 24.1.

¹¹⁶ *Ibid.*, p 24.2.

¹¹⁷ *Ibid.*, p 24.8

¹¹⁸ 07.06.2022 konverentskõne Paolo Bertaccini ja Valerie Peanoga

vilistama kohtunikke, kes olid Juventuse ja teiste süüdistatavate klubide suhtes erapoolikud või kallutatud.

Paljudele spordidirektoritele ning jalgpallikohtunikele määrati kohtuprotosessi käigus vanglakaristusi, kuid lõppastmes mõisteti kõik õigeks va. jalgpallikohtunik Massimo De Santis. Ülejäänud süüdistatavad mõisteti õigeaks aegumise tõttu. Siiski, olenemata faktist, et peaaegu kõik süüdistatavad aegumise tõttu süüdi mõisteti, jõuti kohtus seisukohale, et Moggi põhjendamatu tegevus põhjustas Itaalia jalgpallile olulist kahju mitte ainult sportlikus, vaid ka majanduslikus mõttes. Dokumentis kinnitati, et Moggi osales aktiivselt spordipettuses, mille eesmärk oli soodustada Juventust ja suurendada tema isiklikku kasu. Dokumentis märgiti ka, et Moggil oli "Itaalia jalgpallis põhjendamatu ja ülemäärane võim", mida ta kasutas kohtunike, teiste klubiametnike ja meedia mõjutamiseks ning lõi sellega "illegaalse süsteemi 2004/05 meistrivõistluste mängude tingimuste määramiseks".

Spordikelmuse sisustamisel ning analüüsis kohaldati eriseadust nr. 401/1989 ning täpsemalt selle artiklit nr 1 ning täheldati, et kriminaalkoodeksis sätestatud kelmuse üldkoosseisu alusel oli juba enne eriseaduse 1989. aastal väljaandmist spordikelmust väga raske kvalifitseerida.

3.3.3. Mani in Pasta

2018-2020 aset leidnud kaasuses lepiti võistlustulemustes kokku viiel eri Itaalia hipodroomil, kuritegude peaorganiseerijaks oli Sitsiilia maffia, kokkulepitud tulemuste saavutamiseks sõlmiti džokidega kokkuleppeid ning uimastati hobuseid.¹¹⁹ Uurimise käigus toimus mitmeid vahistamisi ning konfiskeerimisi.¹²⁰

3.3.4. Probleemid

Kuigi erikoosseis on Itaalia õigussüsteemi kuulunud juba peaaegu 40 aastat, kaasneb sellega ekspertide sõnul siiski mitmeid lahendamata probleeme.

Organiseeritud kuritegevuse suur osakaal. Valdav enamus Itaalias toimepandavatest kokkuleppemängudest on seotud kas organiseeritud kuritegevusega Palermo konventsiooni artikkel 2 mõttes,¹²¹ ning osa juhtumitest ka maffia tüüpi organiseeritud kuritegevusega. Hetkel ei sisalda eriseaduse koosseis ega ka mitte Macolini konventsioon kokkuleppemängude seost organiseeritud kuritegevusega, kuid just organiseeritud kuritegevuse puhul on tegemist probleemiga, mis kõige suuremat sotsiaalset mõju avaldab ning seepärast peaks olema selles osalejaid ka rangemalt vastutusele võtta.¹²²

Kohaldatavus amatöörspordile. Ei ole lõplikult selge, kas eriseaduse artikkel 1 erisubjekt saab olla ka amatöörspordlane ning et kas spordipettusi amatöörspordis peaks üldse kriminaliseerima. Jällegi on oluline tähelepanu pöörata sellele, et kui amatöörspordis kokkuleppemängude korraldamises osaleks maffia või muud liiki organiseeritud kuritegevus, peaks olema olema võimalus küsimust karistusõiguslikult lahendada.

Artikkel 1 koosseisu tähendus. Artiklit 1 võib vaadelda kui pettuse, kuid samas ka kui kuritarvitamise, st näiteks aususkohustuse rikkumise koosseisu. Ei ole siiani selge, kummana seda käsitleda tuleks või kas olekski võimalik jaatada sättes kahe alternatiivse koosseisu olemasolu.¹²³

Seaduste rakendamine praktikas. Seadusandlus üksi ei anna probleemiga tegelemisel vajalikku efekti, vaja on järjekindlat poliitikat, mille alla kuulub mh ka ennetustegevus ning sobiv teatamissüsteem manipulatsioonijuhtumitest. Itaalia on juba probleemi lahendamiseks mõningaid samme astunud, näiteks on spordipettustega tegelemiseks siseministeriumi juurde loodud kaks spetsiaalset töögruppi

¹¹⁹ Veebis kättesaadav: https://www.unodc.org/res/safeguardingsport/grcs/section-6.html/SPORTS_CORRUPTION_2021_S6.pdf

¹²⁰ Paolo Bertaccini ja Valerie Peano kirjalik sisend pärast 07.06.2022 konverentskõne

¹²¹ RT II 2003, 1, 1. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. Veebis kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/236618>

¹²² 07.06.2022 konverentskõne Paolo Bertaccini ja Valerie Peanoga, kirjalik sisend pärast konverentskõne

¹²³ 07.06.2022 konverentskõne Paolo Bertaccini ja Valerie Peanoga

- UISS Unit (Informative Unit Sports Betting) and GISS Unit (Investigative Group Sports Betting), millest esimese ülesandeks on koguda infot kahlasel panustamise kohta ning teine üksus tegeleb spordipettuste uurimise algatamise ning kolme Itaalia politseijõu (politsei, finantspolitsei, Carabinieri) koordineerimisega nende juhtumite uurimisel. Kuna maffial ja kuritegelikel organisatsioonidel on Itaalia spordipettustes oluline roll, on seadusandluse praktikas toimimise seisukohalt oluline ka see, et nii siseministeriumi, justiitsministeriumi kui parlamendi juures on moodustatud eraldi komisjonid maffiakuritegevusega võitlemiseks.¹²⁴

3.4. Seadusandlikud initsiatiivid

Itaalia õigussüsteemis ei ole plaanis spordipettustega seonduvaid seadusemuudatusi või initsiatiive, kohalike ekspertide sõnul on probleemiga tegelemise õiguslik raamistik paigas ning peamine rõhk peab olema seaduste praktikas rakendamisel ning vastavate poliitikate kujundamisel.¹²⁵

¹²⁴ Paolo Bertaccini ja Valerie Peano kirjalik sisend pärast 07.06.2022 konverentskõne

¹²⁵ *Ibid.*

4. Leedu

4.1. Sissejuhatus

Kuni 2017. aastani puudus Leedu õiguskorras eraldi süüteo määratlus spordialaste rikkumiste kohta. Alates 01.01.2017 kehtivad nii Leedu Kriminaalkodeksis, Jälitustegevuse seaduses kui Spordiseaduses uuendused, mis puudutavad spordivõistluste tulemustega manipuleerimist, nende tuvastamist - spordivõistlusi puudutavad rikkumised said õigusliku määratluse.

Leedu on allkirjastanud Macolini konventsiooni, kuid ei ole seda parlamendis ratifitseerinud.

Antud peatüki allikateks on kaks intervjuud Leedu valdkonna ekspertidega¹²⁶ ja ekspertide poolt edastatud kirjalike dokumentidega tutvumine ja analüüs.

4.2. Asjakohased koosseisud

Leedu Kriminaalkodeks

182¹ straipsnis. Manipulatsioon sporto varžybomis

1. Tas, kas neteisėtai paveikė sąžiningą profesionalių sporto varžybų eigą arba rezultatą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bausia, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

2. Asmuo, kuris padarė šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu jis iki jo pripažinimo įtariamuoju savanoriškai apie tai pranešė teisėsaugos institucijai ir aktyviai bendradarbiavo išaiškinant šią nusikalstamą veiką.

3. Už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką atsako ir juridinis asmuo.

Article 182¹ . Manipulation of Sports Competitions

1. A person who unlawfully affects the fair progress or outcome of a professional sports competition shall be punished by community service or by a fine or by restriction of liberty or by arrest or by a custodial sentence for a term of up to four years.

2. A person who commits an act provided for in paragraph 1 of this Article shall be released from criminal liability if he, prior to his declaration as suspect, voluntarily notifies thereof a law enforcement institution and actively cooperates in detecting this criminal act.

3. A legal entity shall also be held liable for an act provided for in paragraph 1 of this Article.

Artikkel 182¹ Spordivõistlustega manipuleerimine

1. Isikut, kes ebaseaduslikult mõjutab professionaalse spordivõistluse ausat kulgemist või selle tulemust, karistatakse ühiskondlikult kasuliku töö või rahatrahvi või liikumise tõkendi või aresti või vangistusega kuni 4 aastat.

2. Isiku, kes paneb toime lõikes 1 toodud süüteo, vabastatakse vastutusest, kui ta enne tema vastu kahtlustuse esitamist vabatahtlikult tunnistab õiguskaitseorganile enda osalust süüteo ja teeb aktiivset koostööd süüteo tehnilude tuvastamiseks.

3. Käesoleva artikli lõikes 1 sätestatud süüteo toimepanemise eest vastutab ka juriidiline isik.¹²⁷

Asjaomase muudatuse kaasa toonud 2015. aasta seaduseelnõu seletuskirjas esitati loetelu põhjustest, miks peaks Leedu just erikoosseisu teed minema. Suur rõhuasetus erikoosseisu kujundamist toetavatel

¹²⁶ Ellex Valiunas advokaadibüroo kahe advokaadiga intervjuud.

¹²⁷ Eestikeelne tõlge on tehtud analüüsimeeskonna poolt omakorda ingliskeelse sätte sõnastuse pinnalt.

argumentidel on nn Macoloni konventsioonil ja selle kujunemisel. Argumendid üldiselt spordivõistlustega manipuleerimise reguleerimiseks sarnanevad eelpool viidatud Eesti Vabariigi Valitsuse 04.08.2016 korralduse nr 276 eelnõu seletuskirjas öelduga: ebaõiglaste kokkulepete osakaal kõikides spordivõistlustes on tegelikult teadmata, kuid erinevad rahvusvahelised organisatsioonid on andnud mõista, et milliste mastaapidega tegelikult spordivõistlustega manipuleeritakse ja milliseid ebaseaduslikke tulusid seeläbi teenitakse. Eelnõu seletuskiri teeb viite ka kuritegelikkude ühendusse kuulumise seoste, kuna organiseeritud kuritegevuse osakaal kokkuleppemängude valdkonnas on suur.

“Spordivõistluste tulemuste manipuleerimine on pakiline probleem nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil. Professionaalsete spordivõistluste manipulatsioonid hõlmavad mitte ainult professionaalseid sportlasi, treenereid, kohtunikke, meeskonnajuhte, vaid ka nende sugulasi ja pereliikmeid. [...] Üha enam usuvad riigid, sealhulgas Euroopa Liit, et professionaalsete spordivõistluste manipuleerimine on seotud rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse ja ebaseadusliku rahapesuga, mistõttu muutub see nähtus üha teravamaks, kuna see rikub mitte ainult ausa spordi põhimõtteid, vaid rikub ka riigi mainet.”¹²⁸

Erinevaid kokkuleppemängu tüüpe analüüsid jõudis Leedu seadusandja seisukohale, et olemasolevad süüteo koosseisud ei ole piisavad katmaks kogu kokkuleppemängude spektrit ja vaja on kehtestada erikoosseis. Eelnõu seletuskiri toob näited, millistel juhtudel võib spordivõistluste manipuleerimist käsitleda pettusena (artikkel 182) ja altkäemaksuna (artikkel 227). Murekohtadena seni kehtinud koosseisude raames spordivõistluste manipuleerimist menetleda tõi eelnõu seletuskiri välja selle nii kannatanud küsimuse kui kahju hindamise. Samas nägi eelnõu seaduse paranduste kehtestamisel asjaomaste menetluste kasvu.

“Rahvusvaheline praktika näitab, et õiguskaitseasutuste tegevus nende kuritegude vastu muutub palju tõhusamaks, kui kriminaalkodeksis ilmuvad erinormid, mis näevad ette vastutuse spordivõistluste või -matšide tulemuste ebaseadusliku mõjutamise eest, [...] Riikides, kus sellised erinormid kehtivad, ei toimu mitte ainult kohtueelseid uurimisi, vaid ka kohtupraktika kujuneb edukalt, mistõttu peaks eelnõu heakskiitmine parandama riigi kriminogeenset olukorda, riigi mainet ja arendama sallimatust selle negatiivse nähtuse suhtes ühiskonnas.”¹²⁹

4.3. Meile teadaolev rakenduspraktika ja probleemid

Seni pole veel Leedus asjaomast kohtupraktikat, mille raames oleks viidatud seaduste uuendused õigusemõistmise raames täpsustusi saanud. Samas on siiski kajastust leidnud mõned kaasused, mis kohtusse ei jõudnud:

- A. 2019. a alustati uurimist Leedus korvpallimeeskonna „Lietkabelis“ suhtes. Nimelt kahtlustati ühte mängijat selles, et ta oli kavatselt ühel mängul visanud vähem punkte, mis oli omakorda seotud teiste kahtlusaluste poolt mängu tulemuste osas panuste tegemisega. Uurimise algatamist taotles kihlveokontor saades teada kahtlustatavatest panuste tegemistest. Nimetatud uurimine lõpetati piisavate tõendite puudumise tõttu.¹³⁰
- B. Samuti 2019. a eemaldati jalgpalli A-liigast kaks Leedu jalgpalliklubi „Atlantas“ ja „Palanga“ Leedu jalgpalli föderatsiooni poolt. Jalgpalli föderatsioon oli saanud mitmeid teateid kahtlustatavate toimingute kohta, sh võistluste tulemuste mõjutamised. Mõlemad jalgpalliklubid said föderatsioonilt trahvi.¹³¹

¹²⁸ Leedu Kriminaalkodeksi muutmise seaduse eelnõu:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2bee4ee00a8e11e5b0d3e1beb7dd5516?jfwid=-iycdfp8jq> (viimati külastatud 11.06.2022)

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ Basketnews uudisteportaalil 29.05.2019 avaldatud artikkel „Nutrauktas ikiteisminis tyrimas dėl manipuliavimo sporto varžybomis kaltinto Kariniausko“ on veebis kättesaadav:

<https://www.basketnews.lt/news-130249-nutrauktas-ikiteisminis-tyrimas-del-manipuliavimo-sporto-varzybomis-kaltinto-kariniausko.html> (viimati külastatud 02.06.2022)

¹³¹ Tiesa uudisteportaalil [??] 15.03.2021 avaldatud artikkel „Irtartinos sporto lažybos: ramus 2020-ųjų pirmas pusmetis ir netrukus išaugęs perspėjimų skaičius“ on veebis kättesaadav:

- C. 2019. a alustas Leedu politsei majanduskuritegude üksuse uurimist korvpallimängija suhtes, kes tegi panuseid omaenda meeskonna kaotamistele. Eeluurimise käigus tuvastati, et nimetatud korvpallimängija mängis kavatsetult viisil, mis tagaks vastasmeeskonna võidu, et omakorda tagada enda panuste edukus. Kaotust esile kutsuvaks tegevuseks oli nt treeneri juhiste teadlik eiramine, teatud visete tegemata jätmine ja samuti rünnakukombinatsioonide elluviimise takistamine. See kõik väljendus kaheksas kaotuses nelja kuu jooksul. Kuna nimetatud mängija tunnistas enda süüd ja see oli tema jaoks esimene rikkumine, otsustas asja menetlenud prokurör mängija vastu kriminaalmenetluse lõpetada, kohustades mängijat siiski tasuma EUR 1,500.¹³²
- D. Korvpallimeeskonna „Naglis“ puhul tõusetusid 2011. a kahtlused selle osas, et on iseenda vastu panustatud. Väidetavalt panustasid mängijad sellele, et meeskond kaotab eelseisva mängu 30 punktiga. Kahtluste avalikuks saamisel karistas Leedu Korvpalli Föderatsioon meeskonda rahatrahviga ja rakendas distsiplinaarkorras karistusi.¹³³

Leedu erikoosseis käsitleb kuriteona vaid selliste spordivõistlustega manipuleerimist, mis on tehtud professionaalsel tasemel. Sõna „professionaalne sportlane“ on aga jätkuvalt segadust tekitav õigusmõiste ja kohtupraktikat olukorda täpsustamaks ei ole veel tekkinud.

4.4. Seadusandlikud initsiatiivid

Täpsustamaks mõistet „professionaalne“, alustati 2020. a Leedu parlamendis arutelu.¹³⁴ Nimetatud eelnõu siiski seaduse muudatuseks veel kujunenud ei ole.

<https://tiesa.com/tiesa-pasaulis/itartinos-sporto-lazybos-ramus-2020uju-pirmas-pusmetis-ir-netrukus-isauges-perspejimu-skaicius/218298> (viimati külastatud 02.06.2022)

¹³² 15min uudisteportaal 17.05.2021 avaldatud artikkel „Varžybu eigą ir rezultata neteisetai paveikusiam Taurages krepšininkui – teisesaugos verdiktas“ on veebis kättesaadav: <https://www.15min.lt/24sek/naujiena/lietuva/varzybu-eiga-ir-rezultata-neteisetai-paveikusiam-taurages-krepšininkui-teisesaugos-verdiktas-875-1504358> (viimati külastatud 02.06.2022)

¹³³ Basketnews uudisteportaal 06.04.2011 avaldatud artikkel „Skandalas LKL: „Naglio“ žaidėjai statė prieš savo komandą (papildyta – komentarai)“ on veebis kättesaadav: <https://www.basketnews.lt/news-38465-skandalas-ikl-naglio-zaidejai-state-pries-savo-komanda-papildyta-komentarai.html> (viimati külastatud 02.06.2022)

¹³⁴ Leedu parlamendis arutluse all olev seaduse eelnõu Kriminaalkodeksi artikkel 1821 täiendamiseks: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ab1220e00df611ebbedbd456d2fb030d?fwid=-gju6r9m3> (viimati külastatud 10.06.2022)

5. Lāti

5.1. Sissejuhatus

Lāti Vabariigis on kokkuleppemānge puudutav regulatsioon reguleeritud 2016. aastast nii Spordiseaduses¹³⁵ kui Kriminaalseaduses.¹³⁶ Lāti kehtivas õiguses on kuriteo erikoosseis spordivõistlustega manipuleerimisele.

Lāti on allkirjastanud Macolini konventsiooni, kuid see on parlamendi poolt ratifitseerimata.

5.2. Asjakohased koosseisud

Kriminaalseadus

212.¹ pants. Manipulācijas ar sporta sacensībām

(1) Par manipulācijām ar sporta organizācijas rīkotām sporta sacensībām —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par šā panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās saistītas ar materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu pieņemšanu, nodošanu vai piedāvāšanu, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.

(3) Par šā panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ja tas izdarīts lielā apmērā vai ja to izdarījusi organizēta grupa, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.

Section 212.¹ Manipulations with Sports Competitions

(1) For a person who commits manipulations with sports competitions organised by a sports organisation,

the applicable punishment is the deprivation of liberty for a period of up to one year or temporary deprivation of liberty, or probationary supervision, or community service, or fine.

(2) For a person who commits the acts provided for in Paragraph one of this Section, if they are related to the acceptance, handing over or offering of material values, properties or benefits of other nature,

the applicable punishment is the deprivation of liberty for a period of up to three years or temporary deprivation of liberty, or probationary supervision, or community service, or fine.

(3) For a person who commits the criminal offence provided for in Paragraph two of this Section, if it has been committed on a large scale, or if it has been committed by an organised group,

the applicable punishment is the deprivation of liberty for a period of up to five years or temporary deprivation of liberty, or probationary supervision, or community service, or fine.

¹³⁵ Lāti Spordiseadus: <https://likumi.lv/ta/id/68294-sporta-likums> (viimati kϋlastatud 11.06.2022)

¹³⁶ Lāti Kriminaalseadus: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums> (viimati kϋlastatud 11.06.2022)

Artikkel 212¹ Spordivõistlustega manipuleerimine

(1) Isikule, kes paneb toime teo, millega manipuleeritakse spordiorganisatsiooni poolt korraldatud spordivõistlust, on kohaseks karistuseks vabadusekaotus kuni üheks aastaks või ajutine liikumistõkend või tingimisi vangistus või ühiskondlikult kasulik töö või rahatrahv.

(2) Isikule, kes paneb toime käesoleva artikli esimeses lõikes esitatud teo, kui selle raames on vastu võetud, üle antud või pakutud materiaalselt vara, hüvesid või muus vormis meelehead, on kohaseks karistuseks vabadusekaotus kuni kolmeks aastaks või ajutine liikumistõkend või tingimisi vangistus või ühiskondlikult kasulik töö või rahatrahv.

(3) Isikule, kes paneb toime käesoleva artikli teises lõikes esitatud kuriteo, kui see on toime pandud suures ulatuses või kuritegeliku ühendusse kuuludes, on kohaseks karistuseks vabadusekaotus kuni viieks aastaks või ajutine liikumistõkend või tingimisi vangistus või ühiskondlikult kasulik töö või rahatrahv.

Spordiseadus**15.¹ pants. Manipulācijas ar sporta sacensībām**

(1) Manipulācijas ar sporta sacensībām (turpmāk — manipulācijas) ir jebkāda darbība, kas vērsta uz sporta sacensību gaitas vai rezultāta neparedzamības pārkāpšanu.

(2) Manipulācijas ir aizliegtas.

(3) Sportistiem, sporta organizācijām, sporta darbiniekiem un sporta speciālistiem ir pienākums veikt visas manipulāciju novēršanai nepieciešamās darbības.

Section 15.¹ Manipulation of Sports Competitions

(1) Manipulation of sports competitions (hereinafter - the manipulation) is any activity that focuses on violating the unpredictability of the course of the competition or its results.

(2) Manipulation shall be forbidden.

(3) Athletes, sports organisations, sports employees, and sports specialists shall have the obligation to take all necessary measures to prevent manipulation.

Artikkel 15.¹ Spordivõistlustega manipuleerimine

(1) Spordivõistlustega manipuleerimine (edaspidi manipuleerimine) on iga tegevus, mis on suunatud võistluste kulgemise või selle tulemuste etteaimamatuse rikkumisele.

(2) Manipuleerimine on keelatud.

(3) Sportlased, spordiorganisatsioonid, spordivaldkonna töötajad ja spordispetsialistid on kohustatud võtma kasutusele kõik vahendid manipuleerimise vältimiseks.

Põhjendades manipuleerimise küsimuse tõsidust toob Kriminaalseaduses muudatuse kaasatoonud seaduse eelnõu¹³⁷ välja mitmeid juba tuttavaid murekohti spordivõistlustega manipuleerimisel.

“Manipuleerimine mitte ainult ei õnnesta selliseid väärtusi nagu ausus ja reeglite järgimine, vaid vähendab ka avalikku huvi osaleda võistlustel isiklikult või meedia kaudu, samuti huvi spordi vastu üldiselt ja põhjustab kihlvedude korraldajatele rahalist kahju. Avaliku huvi vähendamisel võib olla

¹³⁷ Kriminaalkodeksi muutmise eelnõu:

<https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/7EA87DC31EDE07C7C2257EC80038633E?OpenDocument> (viimati külastatud 10.06.2022)

negatiivne mõju nii spordisektori riigieelarve tuludele (näiteks võistlustel osalemiseks müüdüd piletitelt saadava käibemaksutulu vähendamine) kui ka elanike kaasamisele tervislikku ja aktiivset eluviisi edendavatesse tegevustesse. Manipuleerimise juhtumid mõjutavad negatiivselt ka riigi ja selle spordisüsteemi mainet rahvusvahelisel tasandil.”¹³⁸

Kriminaalseaduses määratletud kuriteo erikoosseis loodi eesmärgiga kriminaliseerida Spordiseaduses sätestatud spordivõistlustega manipuleerimise keelu rikkumine.¹³⁹ Kriminaalseadusesse tehtud täiendust menetleti Spordiseaduse muutmise ajal, seejuures Kriminaalseaduse muutmise eelnõu seletuskirjas toonitati, et tegelikult on manipuleerimise keeld tuletatav teistest Spordiseaduse sätetest ja üldisemalt ausa mängu põhimõtetest, kuid manipuleerimisest ja selle ebaseaduslikkusest ühtse arusaama loomiseks oli vajalik erisätete koostamine.

Kriminaalseaduse muutmise eelnõu seletuskirja järgi on manipuleerimine kitsamalt kriminaliseeritud kui ta on Spordiseaduses keeluna sätestatud. Nimelt on karistatav just selline manipuleerimine, mis on toime pandud spordiorganisatsiooni poolt korraldatud võistlustega. Seega ei ole hõlmatud nt kohalike omavalitsuste, koolide või muude mitteametlikuna käsitletavate spordivõistlustega manipuleerimine. Spordiorganisatsiooni mõiste tuleb Spordiseaduse artiklist 10 ja need on spordiklubid, spordialaliidud ja muud taolised ühingud. Käesolev mitteametlike spordivõistlustega manipuleerimise temaatika temaatika ning liikumistökendi määratavus käsitletava normi sanktsioonina vajavad ja ootavad kohalike ekspertidelt täiendavaid täpsustusi.¹⁴⁰

Kuriteokoosseisu esimese löike järgi on kuriteona käsitletav juba pelgalt manipuleerimises kokku leppimine isegi siis, kui mingit materiaalist väärtust, vara üle ei anta või ei pakuta. Sätte teise löikega reguleeritakse manipuleerimist juhul, kui selle käigus antakse ka vara üle. Selle löike loomise eesmärk seisnes selles, et eristada spordivõistluste manipuleerimise kontekstis vara üleandmist nt ärilise altkäemaksu (*Commercial Bribery*) juhtumitest (Läti Kriminaalseadus artikkel 199). Eelnõu seletuskiri toonitab, et spordivõistluste kontekstis altkäemaksu elemendi sisse toomine on tingitud peamiselt sellest, et manipuleerimisega võivad olla seotud ka isikud, kes ei ole mõne ühingu või organisatsiooni töötajad – nt üksikud sportlased või kohtunikud – kelle tegu jääks ärilise altkäemaksu koosseisu tunnustest välja poole.¹⁴¹

Eraldiseisvalt sätestab Läti Kriminaalseadus ka rangema vastutuse manipuleerimise eest olukorras, kus see pannakse toime organiseeritud kuritegevuse (kuritegelikku ühendusse kuulumise) raames.

5.3. Meile teadaolev rakenduspraktika ja probleemid

Kokku on uue Kriminaalseaduse redaktsiooni alusel alustatud 3 kriminaalmenetlust.¹⁴² Ükski menetlus pole tänini kohtulahendini jõudnud. Seni avalikuks tulnud rikkumised on esinenud jalgpallis, korvpallis ja individuaalspordialadel (tennis).

2018. aastal algatati kriminaalmenetlus jalgpallimängude manipuleerimise juhtumi üle, mis oli ühtlasi esimene juhtum Lätis, mis kohtumenetluseni on jõudnud.¹⁴³ Käesolevaks hetkeks pole täiendavat teavet selle kohta, mis seisus menetlus on, see vajab ja ootab kohalike ekspertidelt täiendavaid täpsustusi.

Samuti käib eeluurimine välismaal toimunud tennisemängu tulemusega manipuleerimise ja Läti kihlveokontorites panuste tegemise osas.¹⁴⁴

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ *Ibid.*

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² LVPortals 31.05.2021 avaldatud artikkel „Manipulācijas ar sporta spēļu rezultātiem – situācija Latvijā“: <https://lvportals.lv/norises/328709-manipulacijas-ar-sporta-spelu-rezultatiem-situacija-latvija-2021> (viimati külastatud 10.06.2022)

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

Lätis on olnud mitmeid juhtumeid, kus kogutud tõendite hulk on võimaldanud Jalgpalli Föderatsioonil otsustada võistkondade võistlustelt kõrvaldamise või konkreetsete isikute diskvalifitseerimise.¹⁴⁵ 2014. aastal sai Läti Korvpalli Föderatsioon teate selle kohta, et korvpalli mängude käiku ja tulemusi üritatakse mõjutada. Rikutud mängud tuvastati asjaomase klubi juhtkonna ja mängijatega peetud arutelude kaudu ja mitmed korvpallurid diskvalifitseeriti erinevate tähtaegadega.

5.4. Seadusandlikud initsiatiivid

Pärast 2016. a muudatusi ei ole teadaolevalt ühtki uut seadusandlikku initsiatiivi.

¹⁴⁵ *Ibid.*

6. Saksamaa

6.1. Sissejuhatus

2017. aastal lisati karistusseadustikku, osaliselt ka Macolini konventsiooni ülevõtmiseks, spordipettuste kohta vastu kaks erikoosseisu, varem menetleti Saksamaal kokkuleppemängude kaasusi samuti kelmuse koosseisu järgi.¹⁴⁶ Spetsiaalsätted on aga mitmeski mõttes problemaatilised ja ei ole veel ka laia kasutust leidnud.

Kelmuse koosseisuga võrreldes on spetsiaalnormide puhul oluline erinevus teo subjektis, st selleks saab olla kas mängija, treener või kohtunik. Sellega tuuakse mängijad kaasaitaja staatusest põhitoimepanija omasse. Kui süüteo on kelmus, siis on põhiteona ikkagi karistatav pettuslik tegu panustamisel, mis tähendab, et sportlase või treeneri tegu väljakul aitas kelmusele vaid kaasa. Samas eeldab koosseis endiselt, et läbi ebaõigusteo saabuks kellelegi ka varaline kasu. Küll aga ei ole enam tarvis määrata, kas ning kui palju keegi varalist kahju sai. Varasema, kelmuse koosseisu puhul oli justnimelt tihti probleemiks, et konkreetset varalist kahju oli raske määratleda.¹⁴⁷ Sätete täpsem analüüs on esitatud alljärgnevalt.

Kuna koosseisudele vastavat praktikat veel välja kujunenud pole, on Saksamaa õigusliku olukorra kaardistamisel olulisima tähtsusega karistusseadustiku kommentaarid, et saada täielik ning põhjalik ülevaade erikoosseisude sisust. Lisaks on probleemide tuvastamiseks kasutatud õiguskirjandust.

6.2. Asjakohased koosseisud

Strafgesetzbuch (Karistusseadustik)

§ 265c Sportwettbetrug¹⁴⁸

(1) Wer als Sportler oder Trainer einen Vorteil für sich oder einen Dritten als Gegenleistung dafür fordert, sich versprechen lässt oder annimmt, dass er den Verlauf oder das Ergebnis eines Wettbewerbs des organisierten Sports zugunsten des Wettbewerbsgegners beeinflusse und infolgedessen ein rechtswidriger Vermögensvorteil durch eine auf diesen Wettbewerb bezogene öffentliche Sportwette erlangt werde, wird mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.

(2) Ebenso wird bestraft, wer einem Sportler oder Trainer einen Vorteil für diesen oder einen Dritten als Gegenleistung dafür anbietet, verspricht oder gewährt, dass er den Verlauf oder das Ergebnis eines Wettbewerbs des organisierten Sports zugunsten des Wettbewerbsgegners beeinflusse und infolgedessen ein rechtswidriger Vermögensvorteil durch eine auf diesen Wettbewerb bezogene öffentliche Sportwette erlangt werde.

(3) Wer als Schieds-, Wertungs- oder Kampfrichter einen Vorteil für sich oder einen Dritten als Gegenleistung dafür fordert, sich versprechen lässt oder annimmt, dass er den Verlauf oder das Ergebnis eines Wettbewerbs des organisierten Sports in regelwidriger Weise beeinflusse und infolgedessen ein rechtswidriger Vermögensvorteil durch eine auf diesen Wettbewerb bezogene öffentliche Sportwette erlangt werde, wird mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.

(4) Ebenso wird bestraft, wer einem Schieds-, Wertungs- oder Kampfrichter einen Vorteil für diesen oder einen Dritten als Gegenleistung dafür anbietet, verspricht oder gewährt, dass er den Verlauf oder das Ergebnis eines Wettbewerbs des organisierten Sports in regelwidriger Weise beeinflusse und infolgedessen ein rechtswidriger Vermögensvorteil durch eine auf diesen Wettbewerb bezogene öffentliche Sportwette erlangt werde.

¹⁴⁶ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265c, I 7

¹⁴⁷ Kubiciel, M. Legitimation, Umfang und Interpretation der Straftatbestände gegen Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben. WisteV, 4.2016. Veebis kättesaadav: <https://wi-i.com/2016/11/13/legitimation-umfang-und-interpretation-der-straftatbestaende-gegen-sportwettbetrug-und-manipulation-von-berufssportlichen-wettbewerben/>

¹⁴⁸ Strafgesetzbuch. Veebis kättesaadav: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>

(5) Ein Wettbewerb des organisierten Sports im Sinne dieser Vorschrift ist jede Sportveranstaltung im Inland oder im Ausland,

1. die von einer nationalen oder internationalen Sportorganisation oder in deren Auftrag oder mit deren Anerkennung organisiert wird und
2. bei der Regeln einzuhalten sind, die von einer nationalen oder internationalen Sportorganisation mit verpflichtender Wirkung für ihre Mitgliedsorganisationen verabschiedet wurden.

(6) Trainer im Sinne dieser Vorschrift ist, wer bei dem sportlichen Wettbewerb über den Einsatz und die Anleitung von Sportlern entscheidet. Einem Trainer stehen Personen gleich, die aufgrund ihrer beruflichen oder wirtschaftlichen Stellung wesentlichen Einfluss auf den Einsatz oder die Anleitung von Sportlern nehmen können.

§ 265d Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben

(1) Wer als Sportler oder Trainer einen Vorteil für sich oder einen Dritten als Gegenleistung dafür fordert, sich versprechen lässt oder annimmt, dass er den Verlauf oder das Ergebnis eines berufssportlichen Wettbewerbs in wettbewerbswidriger Weise zugunsten des Wettbewerbsgegners beeinflusse, wird mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.

(2) Ebenso wird bestraft, wer einem Sportler oder Trainer einen Vorteil für diesen oder einen Dritten als Gegenleistung dafür anbietet, verspricht oder gewährt, dass er den Verlauf oder das Ergebnis eines berufssportlichen Wettbewerbs in wettbewerbswidriger Weise zugunsten des Wettbewerbsgegners beeinflusse.

(3) Wer als Schieds-, Wertungs- oder Kampfrichter einen Vorteil für sich oder einen Dritten als Gegenleistung dafür fordert, sich versprechen lässt oder annimmt, dass er den Verlauf oder das Ergebnis eines berufssportlichen Wettbewerbs in regelwidriger Weise beeinflusse, wird mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.

(4) Ebenso wird bestraft, wer einem Schieds-, Wertungs- oder Kampfrichter einen Vorteil für diesen oder einen Dritten als Gegenleistung dafür anbietet, verspricht oder gewährt, dass er den Verlauf oder das Ergebnis eines berufssportlichen Wettbewerbs in regelwidriger Weise beeinflusse.

(5) Ein berufssportlicher Wettbewerb im Sinne dieser Vorschrift ist jede Sportveranstaltung im Inland oder im Ausland,

1. die von einem Sportbundesverband oder einer internationalen Sportorganisation veranstaltet oder in deren Auftrag oder mit deren Anerkennung organisiert wird,
2. bei der Regeln einzuhalten sind, die von einer nationalen oder internationalen Sportorganisation mit verpflichtender Wirkung für ihre Mitgliedsorganisationen verabschiedet wurden, und
3. an der überwiegend Sportler teilnehmen, die durch ihre sportliche Betätigung unmittelbar oder mittelbar Einnahmen von erheblichem Umfang erzielen.

(6) § 265c Absatz 6 gilt entsprechend.

§ 265e Besonders schwere Fälle des Sportwettbetrugs und der Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben

In besonders schweren Fällen wird eine Tat nach den §§ 265c und 265d mit Freiheitsstrafe von drei Monaten bis zu fünf Jahren bestraft. Ein besonders schwerer Fall liegt in der Regel vor, wenn

1. die Tat sich auf einen Vorteil großen Ausmaßes bezieht oder
2. der Täter gewerbsmäßig handelt oder als Mitglied einer Bande, die sich zur fortgesetzten Begehung solcher Taten verbunden hat.

Section 265c. Sports betting fraud¹⁴⁹

(1) Whoever, in the capacity as an athlete or coach, demands, allows themselves to be promised or accepts a benefit for themselves or a third party in return for influencing the course or the result of an organised sports competition for the benefit of the opponent in the competition, as a result of which an unlawful pecuniary benefit is to be obtained for a public sports bet placed on that competition, incurs a penalty of imprisonment for a term not exceeding three years or a fine.

(2) Whoever offers, promises or grants an athlete or coach a benefit for themselves or a third party in return for influencing the course or the result of an organised sports competition for the benefit of the opponent in the competition, as a result of which an unlawful pecuniary benefit is obtained for a public sports bet placed on that competition, incurs the same penalty.

(3) Whoever, in the capacity as a judge, referee or arbiter, demands, allows themselves to be promised or accepts a benefit for themselves or a third party in return for influencing the course or result of an organised sports competition in a manner which is contrary to the rules, as a result of

¹⁴⁹ German Criminal Code. Arvutivõrgus: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html

which an unlawful pecuniary benefit is obtained for a public sports bet placed on that competition, incurs a penalty of imprisonment for a term not exceeding three years or a fine.

(4) Whoever offers, promises or grants a judge, referee or arbiter a benefit for themselves or a third party in return for influencing the course or result of an organised sports competition in a manner which is contrary to the rules, as a result of which an unlawful pecuniary benefit is obtained for a public sports bet placed on that competition, incurs the same penalty.

(5) An organised sports competition within the meaning of this provision is any sports event in Germany or abroad

1. which is organised by a national or international sports organisation or on its instructions or with its recognition and
2. during which rules are to be followed which were adopted by a national or international sports organisation with binding effect for its member organisations.

(6) A coach within the meaning of this provision is an individual who makes decisions during the sports competition regarding the use and instruction of athletes. Individuals who, due to their professional or financial position, are able to considerably influence the use or instruction of athletes are equal to a coach.

Section 265d. Manipulation of professional sports competitions

(1) Whoever, in the capacity as an athlete or coach, demands, allows themselves to be promised or accepts a benefit for themselves or a third party in return for influencing the course or result of a professional sports competition in an anticompetitive manner for the benefit of the opponent incurs a penalty of imprisonment for a term not exceeding three years or a fine.

(2) Whoever offers, promises or grants an athlete or coach a benefit for themselves or a third party in return for influencing the course or result of a professional sports competition in an anticompetitive manner for the benefit of the opponent incurs the same penalty.

(3) Whoever, in the capacity as a judge, referee or arbiter, demands, allows themselves to be promised or accepts a benefit for themselves or a third party in return for influencing the course or the result of a professional sports competition in a manner which is contrary to the rules incurs a penalty of imprisonment for a term not exceeding three years or a fine.

(4) Whoever offers, promises or grants a judge, referee or arbiter a benefit for themselves or a third party in return for influencing the course or result of a professional sports competition in a manner which is contrary to the rules incurs the same penalty.

(5) A professional sports competition within the meaning of this provision is any sports event in Germany or abroad

1. which is organised by a national sports association or an international sports organisation or on its instructions or with its recognition,
2. during which rules are to be followed which were adopted by a national or international sports organisation with binding effect for its member organisations and
3. in which predominantly athletes participate who directly or indirectly earn a significant amount of their income through their sporting activities.

(6) Section 265c (6) applies accordingly.

Section 265e. Especially serious cases of sports betting fraud and manipulation of professional sports competitions

In especially serious cases, an offence under sections 265c and 265d incurs a penalty of imprisonment for a term of between three months and five years. An especially serious case typically occurs where

1. the offence relates to a major benefit or
2. the offender acts on a commercial basis or as a member of a gang whose purpose is the continued commission of such offences.

265c. Spordikihlveopettus

(1) Sportlase või treenerina iseenda või kolmanda isiku jaoks hüve nõudmine, vastuvõtmine või vastuvõtmisega nõustumine vastutasuks organiseeritud spordivõistluse käigu või tulemuse vastase kasuks mõjutamise eest, mille tulemusena saadakse õigusvastast kasu avalikult spordikihlveolt, mis selle võistluse osas korraldatud on – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) Sportlasele või treenerile tema enda või kolmanda isiku jaoks hüve andmine, lubamine või andmisega nõustumine vastutasuks organiseeritud spordivõistluse käigu või tulemuse vastase

kasuks mõjutamise eest, mille tulemusena saadakse õigusvastast kasu avalikult spordikihlveolt, mis selle võistluse osas korraldatud on – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(3) Kohtunikuna iseenda või kolmanda isiku jaoks hüve nõudmine, vastuvõtmine või vastuvõtmisega nõustumine vastutasuks organiseeritud spordivõistluse käigu või tulemuse reeglitevastasel viisil mõjutamise eest, mille tulemusena saadakse õigusvastast kasu avalikult spordikihlveolt, mis selle võistluse osas korraldatud on – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(4) Kohtunikule tema enda või kolmanda isiku jaoks hüve andmine, lubamine või andmisega nõustumine vastutasuks organiseeritud spordivõistluse käigu või tulemuse reeglitevastasel viisil mõjutamise eest, mille tulemusena saadakse õigusvastast kasu avalikult spordikihlveolt, mis selle võistluse osas korraldatud on – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(5) Organiseeritud spordivõistlus selle sätte tähenduses on iga Saksamaal või välismaal toimuv spordiüritus,

1. mis on organiseeritud riikliku või rahvusvahelise spordiorganisatsiooni poolt, selle juhistel või selle tunnustusega ja

2. mille käigus tuleb järgida riikliku või rahvusvahelise spordiorganisatsiooni poolt vastu võetud reegleid, millel on siduv jõud oma liikmesorganisatsioonidele.

(6) Treener selle sätte tähenduses on isik, kes teeb spordivõistluse jooksul sportlaste kasutamise ning neile antud juhistega seotud otsuseid. Isikud, kes oma majandusliku või ametialase positsiooni tõttu saavad sportlaste kasutamise või neile antud juhistega seotud otsuseid märkimisväärselt mõjutada, võrdsustatakse treeneriga.

265d. Professionaalsete spordivõistluste manipuleerimine

(1) Sportlase või treenerina iseenda või kolmanda isiku jaoks hüve nõudmine, vastuvõtmine või vastuvõtmisega nõustumine vastutasuks professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglitevastasel viisil vastase kasuks mõjutamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) Sportlasele või treenerile tema enda või kolmanda isiku jaoks hüve andmine, lubamine või andmisega nõustumine vastutasuks professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglitevastasel viisil vastase kasuks mõjutamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(3) Kohtunikuna iseenda või kolmanda isiku jaoks hüve nõudmine, vastuvõtmine või vastuvõtmisega nõustumine vastutasuks professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglitevastasel viisil vastase kasuks mõjutamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(4) Kohtunikule tema enda või kolmanda isiku jaoks hüve andmine, lubamine või andmisega nõustumine vastutasuks professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglitevastasel viisil vastase kasuks mõjutamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(5) Professionaalne spordivõistlus käesoleva sätte tähenduses on

1. mis on organiseeritud riikliku või rahvusvahelise spordiorganisatsiooni poolt, selle juhistel või selle tunnustusega,

2. mille käigus tuleb järgida riikliku või rahvusvahelise spordiorganisatsiooni poolt vastu võetud reegleid, millel on siduv jõud oma liikmesorganisatsioonidele ja

3. millel osalevad enamikus sportlased, kes teenivad kas otseselt või kaudselt märkimisväärse osa oma sissetulekust oma sporditegevuse kaudu.

(6) Vastavalt kohaldub 265c lõige (6).

265e. Eriti raske spordikihlveopettus ning professionaalsete spordivõistluste manipuleerimine

Eriti raskete paragrahvides 265c ja 265d kirjeldatud tegude toimepanemist karistatakse 3 kuu kuni 5 aasta pikkuse vangistusega. Eriti rasked on eelkõige

1. suure kasuga seotud teod või

2. teod, mis on toime pandud ärilisel viisil või sellise grupi liikmena, mille eesmärk on selliste tegude toimepanemine.

Kuna erisätted on Saksa karistusseadustikus võrdlemisi uued, ei ole paragrahvide senise rakendamise kohta avalikult kättesaadavat infot. Küll aga on võimalik teostada sätete koosseisuelementide analüüs

ning kirjeldada sealt ning Saksa õiguskirjandusest nähtuvaid probleeme, mis koosseisude rakendamise puhul ette võiksid tulla.

6.2.1.Sätete analüüs

§ 265c. Spordikihlveopettus

Säte on abstraktne ohudelikt ning et tegelik kahju aset leiaks, pole vajalik. Ka ettevalmistamine on karistatav, juba pettuse katse on selle koosseisuga hõlmatud, ei pea olema lõpuleviidud. Seega kriminaliseeritakse ka käitumine, mis eelneb õigushüve rikkumisele. Kaitstav õigushüve on kihlveokontorite ja kihlveos osalevate inimeste vara, mitte spordi väärikus, kuna see on puhtalt moraalile toetuv. Kihlveo osapooled vajavad erikaitset ning seda konkreetne säte ka võimaldab.¹⁵⁰ 2019-2020 uuris politsei ainult kolme selle koosseisuga seotud juhtumit.¹⁵¹

Lõige (1) koosseis

Objektiivne

Subjekt: sportlane või treener

Tegu:

- Küsib/nõuab
- Nõustub vastuvõtmisega
- Võtab vastu

hüve enda või kolmanda isiku jaoks.

Ebaõiguskokkulepe: koosseisu tuumaks, tasu küsimine/vastuvõtmisega nõustumine/vastuvõtmine peab olema seotud tulemuste või mängu mõjutamise tahtega.

Juba kokkuleppe sõlmimise katse on ebaseaduslik, ei pea olema lõpuni sõlmitud kokkulepe ja ammugi mitte ellu viidud. (sarnane altkäemaksuga?)

- **Organiseeritud sportliku võistluse mõjutamine:**
 - o Organiseeritud sportlik võistlus (kuidas see sisustatud on)
 - o Võistluse mõjutamine - ebaõiguskokkuleppe objektiks peab olema eesmärk mõjutada organiseeritud spordivõistluse käiku või tulemust. Mõjutamine ranges tähenduses hõlmab kõiki tegusid enne võistlust või selle ajal, mis on mängu käigu manipuleerimisele suunatud ning mis kaotavad mängutulemuse etteaimamatuse või vähendavad seda. Ebaõiguskokkuleppe peab olema suunatud spetsiifilise spordisituatsiooni mõjutamisele, st, et see peab spordivõistlusega vahetus seoses olema. Selline on nt kindel punktiskoor poolajaks või mängu lõpuks, mille sportlane peab saavutama, esinedes alla oma võimete, või nt kindlad elemendid, nt meelega tekitatud audi sissevise või muud konkreetset mänguvõtteid. Treener võib sellise kokkuleppe sisuna kasutada nõrgemaid mängijaid või anda korraldusi, mis meeskonda nõrgestavad. Nagu mainitud, see on abstraktne ohudelikt, seega ei pea võistluse mõjutamine realselt toimuma, sellises mõjus kokkuleppimine on juba piisav. Mõjutustegu ise ei pea reeglite vastane olema, samuti ei pea see olema detailideni kokku lepitud, küll aga peaks selle umbkaudsed piirjooned paigas olema (viide StGB § 299-le).
 - o Vastase kasuks – ebaõiguskokkuleppe sisuks peab olema miski, mis soodustab konkreetset vastast. Mõjutus on vastasele soodne, kui ta saab läbi kokkulepitud mõjutustegevuse mingisuguse kasu. Ei ole vaja, et vastane võidaks või isegi, et võit oleks kokkuleppe sisuks. Vastase kasuks loetakse (erinevalt 265d-st) ka viik.

¹⁵⁰ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265c, I g-d 2-3

¹⁵¹ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265c, I g 6

Kokkulepe, mille sisuks on nt lubadus auhinnarahast võidu korral, st soodustavalt mõjutav kokkulepe ei ole selle koosseisu all karistatav, seega jäävad karistamata ka kokkulepped, mis vastast ebasoodsalt mõjutama on mõeldud.

- **Õigusvastane varaline kasu läbi ametliku spordikihlveo**

- Avalik spordikihlvedu – koosseis hõlmab ainult avalikke kihlvedusid, avalik tähendab, et suur, määratlemata isikute ring saab kihlveost osa võtta. Panus ei pea olema tegelikkuses tehtud, ammugi mitte välja makstud, piisab kavatsusest (absicht) panus teha. Ei pea olema seaduslikult, st loaga organiseeritud kihlveod. Seal tekib tegelikult vastuolu, kuna § 284 on ilma loata õnnemängude korraldamine karistatav, samas kaitseb see säte nüüd kaudselt illegaalseid õnnemänge. Lisaks ei ole oluline, kas kihlveo organiseerija asub välismaal või mitte.
- Õigusvastane varaline kasu – see peab samuti ebaõiguskokkuleppe sisuks olema, kuid reaalne kasu saamine, ammugi mitte väljamaksmine ei pea aset leidma. Seega pole vaja konkreetset varalise kahju suurust tõendada (erinevalt varasemast § 263-st). Päril kindlasti saab õigusvastase varalise kasu olemasolu tõendada ka siis, kui panuse tegija ise või läbi teise isiku panust tehes konkludentset kinnitab, et tema ei mõjuta selle mängu käiku või tulemust, mille peale ta panuse teeb. Kuna manipulatsioonide puudumine kuulub kihlveokontorite tehingute alustingimustesse, siis tegelikult kinnitavad mõlemad pooled kihlveolepingut sõlmides, et manipulatsioone ei esine, st muud kinnitust polegi vaja. Õigusvastast varalist kasu eeldatakse ka vahendliku täideviimise puhul, st kui panuse teeb isik, kes pole küll manipulatsioonist teadlik, kuid kelle tagaseisja on manipulatsioonist teadlik ning organiseerib panuse tegemise.

Subjektiivne koosseis¹⁵²

Nõuab vähemalt kaudset tahtlust (*bedingter Vorsatz*) kõigi objektiivsete koosseisuasjaolude suhtes.

Kuna sportlast/treenerit, kes tasu vastu võtab, ilmselt praktikas ei huvita, mida tasu andja/lubaja edasi teeb või et kas tema kasu saab, ei pea ta kindel olema, et kihlvedu päriselt sõlmitakse või et selle poole isegi püüeldakse. Samuti ei pea tal olema täpset ettekujutust sellest, millal, kus ja mis vormis panus teha plaanitakse, küll aga peab ta kaudne tahtlus ulatuma selleni, et kihlvedu ilmselt sõlmitakse just seoses manipuleeritava võistlusega. Vähemalt kaudset tahtlust varalise kasu suhtes saab järeldada juba sellest, kui on teada, et kihlveoleping ilmselt sõlmitakse. Kaudse tahtluse jaoks pole aga piisav, kui tasu andja kasutab kihlveo sõlmimiseks kolmandat pahaaimamatut isikut ning tasuga nõustuja (sportlane või treener) peab võimalikuks, et suvalised, manipulatsioonist mitteteavad inimesed tema manipuleeritavale mängule panustavad.

See, kui sportlane/treener isegi ei plaani manipulatsiooni toime panna, ei ole oluline, piisab, kui tasu lubaja/andja endale vastuvõtja käitumise tõttu ette kujutab, et tasuga nõustuja hakkab manipulatsiooni toime panema. Siit tekib aga loogikaprobleem – sportlasel/treeneril, kes algusest peale ei kavatsegi manipulatsiooni toime panna, ei saa olla kaudset tahtlust õigusvastase majandusliku kasu osas, mida tasu lubaja manipulatsiooni läbi saama peaks. See aga viib olukorrani, mil altkäemaksuandja ning -võtja vastutus võib kujuneda asümmeetriliseks, kuna ühe tahtlust saab jaatada, teise oma mitte.

Lõige (2) koosseis

Objektiivne

Subjekt: igaüks

¹⁵² Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265c, I 31

Kasu vastuvõtja: tasu saab koosseisupäraselt pakkuda ainult sportlasele v treenerile, vt lg 1, või siis kolmas isik

Põhimõtteliselt peegeldab lg-t 1, spetsiaalselt mõttekas välja tuua (nende puhul viitab ka StGB § 299-le, äriine altkäemaks).

- Tasu pakkumine – pole oluline, kas tasu hiljem ka üle antakse. Ühepoolne (nagu ka järgnevad) avaldus, mis on suunatud ebaõiguskokkuleppe sõlmimisele, võib olla väljendatud nii selgesõnaliselt kui konkludentset. Sportlane/treener peab sellest teadlikuks saama.
- Tasu lubamine – nagu ka eelmine, võib olla nii selgesõnaliselt kui konkludentset või siis ka teatud käitumisega spetsiifilises olukorras.
- Tasu andmine

Tasu/hüve – iga (asi) toimepanijale või kolmandale isikule, millel pole seaduslikku alust ja mis objektiivselt parandab saaja majanduslikku, õiguslikku või isiklikku olukorda. Nii materiaalsed kui immateriaalsed, tagantjärele üleantud tasu sobib koosseisu ainult siis, kui selle kohta oli juba enne võistlust kokkulepe.

Ebaõiguskokkulepe – peegeldab lg-t 1.

Subjektiivne koosseis

Vähemalt kaudne tahtlus kõigi objektiivse koosseisu asjaolude suhtes.

Lõige (3) koosseis

Subjekt: Erisubjektiga koosseis, kuna toimepanija saab olla ainult kohtunik. Kui isik ei kuulu erisubjektide ringi, kuid on siiski teoga seotud, tuleb kõne alla osavõtt. Ei ole oluline, kuidas kohtunik spordiorganisatsiooniga seotud või määratud on (lepinguliselt vms). Loeb vaid, kas ta kuulub ühte kolmest sättes toodud kategooriast – otsustav kohtunik (saab otseselt kehtestada reeglitest tulenevaid sanktsioone, nt jalgpallikohtunik), hindav kohtunik (nt iluvõimlemises jm aladel, kus kohtunikud otseselt annavad punkte) või jälgiv kohtunik (nt pöördekohtunik ujumises).

Tegu: kattub lg-ga 1

Ebaõiguskokkulepe: kattub lg-ga 1. Samas on oluline rõhutada, et kokkuleppe sisuks peab olema reeglitevastane mängu mõjutamine. Nagu ka teiste lõigete puhul, ei pea seda mõju reaalsuses ellu viima, piisab vaid väljendatud valmisolekust seda teha. Erinevus on veel loomulikult selles, et ei kohaldu lg 1 määratlus „vastase kasuks“. Reeglitevastased on otsused, mis ei järgi spordiorganisatsioonide poolt kehtestatud reegleid, seda tuleb aga hinnata iga juhtumi puhul eraldi. On selge, et iga kohtniku kohustus on olla neutraalne ning ühte poolt soosiv tegu ongi juba õigusvastane. Et pidada otsust õigusvastaseks, ei pea see objektiivselt vale olema, küll aga on mõistetav, et spordialadel, kus kohtunik peabki lisama oma subjektiivset hinnangut või kus tal on lai otsustuspädevus, on rikkumisi keeruline tuvastada.¹⁵³

Subjektiivne: vähemalt kaudne tahtlus, mis peab ulatuma kõigi objektiivse koosseisu elementideni. Toimepanija ei pea arvama/tahtma, et kihlveost tulenev ebaseaduslik kasu kindel oleks ning ta ei pea iseig kihlveo toimepanemist lootma, samuti ei pea ta teadma panuse tegemise asjaolusid (aeg, koht jm). Küll aga peab tahtlus katma seda asjaolu, et ilmselt tehakse mingi panus just seoses manipuleeritava mänguga. Arusaam, et ilmselt tulemusele panustavad ka heausksed kolmandad osapooled ja saavad sellest juhuslikke kasumeid, ei ole piisav. Esineb ka sama loogikaprobleem, nagu lg-s 1.¹⁵⁴

¹⁵³ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265c, lg-d 49-50

¹⁵⁴ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265c, lg 53

Lõige (4) koosseis

Kattuv eelmistega.

Subjektivse koosseisu puhul on oluline, et isegi, kui see, kellele altkäemaksu antakse, ei plaanigi algusest peale manipulatsiooni toime panna, ei ole sel mingit mõju altkäemaksuandja vastutusele.¹⁵⁵

§ 265d

Sissejuhatavalt on oluline, et kommentaaride kohaselt ei ole võimalik kaitstavat õigushüve siinkohal tuvastada ning seega on üks koosseisu legitimeerimise eeldustest täitmata. Seadusandja tahe oli, et säte kaitseks spordi väärikust üldise õigushüvena, lisaks ka varalisi hüvesid individuaalhüvedena.

Varaliste hüvede kaitset ei saa aga jaatada, kuna selle sätte puhul ei pea olema ebaõiguskokkuleppe osaks ebaseadusliku varalise kasu saamine läbi kihlvedude, seega ei kaitsta kihlveokontorite huvisid. Jäävad veel sportlaste ja klubide varalised hüved, millele seadusandja osutanud on, küll aga ei ole suudetud neid täpselt määratleda ning selline kahju nagu manipulatsioonidest tulenev vaadatavuse vähenemine on siiski nähtav sekundaarse, kaudse kahjuna.

Ka spordi väärikus pole sobiv õigushüve. Võttes arvesse karistusõiguse *ultima ratio* iseloomu, ei ole õige, et kriminaliseeritakse käitumine, mis põhineb selgelt moraalsel väärtusel ning mis on niikuinii sätestatud spordialaliitude ning -klubide enda juhistes.¹⁵⁶

2019-2020 uuris politsei selle koosseisu järgi kolme juhtumit, millest kõigis lõpetati menetlus.¹⁵⁷

Lõige (1) koosseis

Kuriteokoosseis kattub suurel määral §-ga 265c, seega on välja toodud vaid erinevused ja sätte erisused.

Ebaõiguskokkulepe - ei pea olema seotud kihlveo ega sealt potentsiaalselt saadava varalise kasuga.¹⁵⁸

Professionaalsed spordivõistlused – see säte ei hõlma amatöörspordi. Defineeritakse põhiliselt 1) võistluse organiseerija, 2) kohaldatavate reeglite ning 3) sportlaste ning nende sissetulekute järgi.

- Esiteks peab rahvuslik võistlus olema korraldatud kas rahvusliku spordialaliidu või siis selle tunnustatud organisatsiooni poolt.
- Teiseks peavad olema kasutusel rahvusliku või rahvusvahelise spordialaliidu poolt vastu võetud reeglid, mis on osapooltele siduvad.
- Kolmandaks peab sportlane teenima märgatava osa oma sissetulekust võistlemisega. Seejuures on ka oluline, et enamuse (st üle 50%) osalejatest teeniksid märkimisväärse osa oma sissetulekust selle spordiga. See peab hõlmama sportlasi/mängijad, kes reaalselt võistlevad, mitte nt varumängijaid. Ühekordsed annetused või auhinnarahad ei moodusta sportlase jaoks märkimisväärset osa sissetulekust. Samuti ei puuduta „märkimisväärne“ sportlase üleüldist majanduslikku olukorda, vaid tähendab, et sissetulek peab tulenema otseselt või kaudselt spordist, sh lähevad arvesse auhinna- ja sponsorrahad. Lisaks peab mis iganes kujul makstav tasu selgelt ületama sportlase enda kulusid (transport, aeg jne).¹⁵⁹

Võistluse mõjutamine ebavõistluslikul viisil (kokkuleppe sisuks) – sellel koosseisul ei pea olema spordivälist motiivi. Ebavõistluslikuks saab pidada spordiala reeglite vastast käitumist, samas on

¹⁵⁵ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265c, lg 60

¹⁵⁶ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265d, lg 4

¹⁵⁷ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265d, lg 7

¹⁵⁸ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265d, lg 13

¹⁵⁹ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265d, lg 17-18

vastase kasuks käitumine igal juhul ebavõistluslik. Samaselt 265c-ga ei ole siin tegelik kavatsus mitte manipulatsiooni toime panna oluline.¹⁶⁰

Vastase kasuks tegutsemine - viigis kokkuleppimine ei täida koosseisu, samuti mitte näiteks suures auhinnarahas kokkuleppimine, millel on vaid ennast motiveeriv toime.¹⁶¹

Subjektiivne koosseis

Vähemalt kaudne tahtlus kõigi objektiivse koosseisu asjaolude suhtes.

Lõigete (2), (3) ja (4) koosseisudes ei ole sätestatud erisusi, mis juba 265c koosseisust või 265d lõike 1 osas kirjeldatud erisustest ei tuleneks.

6.3. Peamised probleemid

Kuna praktikas pole erikoosseisudel veel märkimisväärset rakendust olnud, leiab probleemkohtade kirjeldusi peamiselt õiguskirjandusest, lisaks ka karistusseadustiku kommentaaridest.

Mõlema koosseisu probleemid

Sätted toovad kaasa väga kindlale sektorile orienteeritud erilise varaliste hüvede kaitse.

On arusaamatu, mis põhjusel on koosseisus sätestatud, et ebaseadusliku mõjutuse peab toime panema vastase kasuks, praegu jäävad manipulatsiooni mõiste alt välja nt juhud, kus mängija meelega vastasmängijat vigastab.¹⁶² Selliseid tegusid, st vastase kasuks toime pandut on küll lihtsam tuvastada ning defineerida, kuid potentsiaalse seaduslõnga küsimus on õigustatud.¹⁶³

§ 265c

Ekvivalentsussuhe. Kihlvedu ei ole ebaõiguskokkuleppe sisu/objekt, ebaausa kihlveo ja sportlase soorituse vahel pole ekvivalentsussuhet. Kokkuleppe sisuks on võistluse mõjutamine vastutasuks mingi hüve eest, see mõjutamine loob ise vaid võimaluse kihlveopettuseks.¹⁶⁴

Subjektiivne koosseis. Kuigi ebaõiguskokkuleppe sisuks on võistluse mõjutamine, peab toimepanija (ehk sportlase, treeneri vm) tahtlus ulatuma lõpptagajärje ehk kihlveopettuseni. Subjektiivne teokoosseis eeldab, et toimepanijal oleks tahtlus mitte ainult oma teo, vaid lõpptulemuse osas.¹⁶⁵ Selle nõude problemaatilisust on ülalpool kirjeldatud ka sätte analüüsi juures – ei ole loogiliselt võimalik, et näiteks mängijal on tahtlus kihlveopettuse osas, kui ta algusest peale ei plaaninudki enda lubatud manipulatsiooni

Tahtlus ja teo reaalne toimepanemine. Tavaliselt on korruptsioonikuritegude puhul ebaoluline, kas isik, kellele mingi teo eest maksti, selle teo ka sooritab või seda teha kavatses. Selle koosseisu puhul on teo reaalne sooritamine ehk mängu mõjutamine aga nõutav koosseisuelement, kuna mõjutust

¹⁶⁰ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265d, I 19

¹⁶¹ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265d, I 21

¹⁶² Krack, R. Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben. Regierungsentwurf zu §§ 265c, 265d StGB. Veebis kättesaadav: https://www.zis-online.com/dat/artikel/2016_8_1040.pdf

¹⁶³ Kubiciel, M. Legitimation, Umfang und Interpretation der Straftatbestände gegen Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben. WisteV, 4.2016. Veebis kättesaadav: <https://wi-j.com/2016/11/13/legitimation-umfang-und-interpretation-der-straftatbestaende-gegen-sportwettbetrug-und-manipulation-von-berufssportlichen-wettbewerben/>

¹⁶⁴ Krack, R. Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben. Regierungsentwurf zu §§ 265c, 265d StGB. Veebis kättesaadav: https://www.zis-online.com/dat/artikel/2016_8_1040.pdf

¹⁶⁵ Krack, R. Sportwettbetrug und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben. Regierungsentwurf zu §§ 265c, 265d StGB. Veebis kättesaadav: https://www.zis-online.com/dat/artikel/2016_8_1040.pdf

sooritamata ei saa toimepanija arvata, et tema teo tagajärjel kihlveopettus toimuda saab (vt ka sätete analüüs).¹⁶⁶

§ 265d

Õigushüve. Kõnealuse sätte esmane ning peamine probleem on õigushüve, mida sättega kaitsta püütakse. Spordi väärikus ei saa ilmselt olla karistusõiguslikult kaitstav õigushüve, või igal juhul ei saa seda sel viisil ühe sättega kehtestada, see peab ka mujal legitimeeritud saama (võrdluseks - nt kapitaliturgude toimimine kui õigushüve olemasolu ja kaitstus on sätestatud ka eriseadustes).¹⁶⁷ Sama probleemi on tugevalt väljendatud ka karistusseadustiku kommentaarides (vt ülal § 265d sätte analüüs), ning määratletava õigushüve puudumise tõttu on kommentaarides autorid isegi nentunud, et sätte loomiseks puudus seaduslik õigustus.¹⁶⁸

Amatöörspordi välistamine. Esmapilgul tundub, et sätte mõjuala (professionaalsport) on õigustatult kitsam, kuna korruptsioonijuhtumid eraviisiliselt, ilma kindla alaliidu või organisatsiooni reegleid järgimata korraldatud spordivõistlustel esinevad harva. Kitsendus, et enamikus peavad võistlusest osa võtma elukutselised sportlased, võib aga osutada problemaatiliseks, kuna korruptsiooni esineb ka madalamates liigades, kus tihti mängivad amatöörspordlased.¹⁶⁹ Nagu sätete analüüsist nähtus, võib probleeme valmistada ka profispordi ja -sportlaste piiritlemine.

6.4. Seadusandlikud initsiatiivid

Kuna karistusseadustiku erisätted võeti osaliselt vastu ka Macolini konventsiooni rakendamiseks, ei ole teadaolevalt uusi õigussüsteemi muudatusi kavandatud.

¹⁶⁶ Krack, R. Sportwettbewerb und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben. Regierungsentwurf zu §§ 265c, 265d StGB . Veebis kättesaadav: https://www.zis-online.com/dat/artikel/2016_8_1040.pdf

¹⁶⁷ Krack, R. Sportwettbewerb und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben. Regierungsentwurf zu §§ 265c, 265d StGB . Veebis kättesaadav: https://www.zis-online.com/dat/artikel/2016_8_1040.pdf

¹⁶⁸ Schreiner. Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. 4. Auflage 2022, § 265d, I 1

¹⁶⁹ Kubiciel, M. Legitimation, Umfang und Interpretation der Straftatbestände gegen Sportwettbewerb und Manipulation von berufssportlichen Wettbewerben. WisteV, 4.2016. Veebis kättesaadav: <https://wi-j.com/2016/11/13/legitimation-umfang-und-interpretation-der-straftatbestaende-gegen-sportwettbewerb-und-manipulation-von-berufssportlichen-wettbewerben/>

7. Soome

7.1. Sissejuhatus

Soome karistusseadustik ei sisalda spordipettuse erikoosseise, kuid kokkuleppemängudega seonduvaid kaasuseid on edukalt menetletud nii ärilise altkäemaksu kui kelmuse sätete järgi. Harilikult on kaasuste jaotus selline, et kui kihlveokontor on kannatanuna tuvastatav, saab kasutada pettuse koosseisu, kui aga kahju konkreetsele isikule pole selge, kasutatakse ärilise altkäemaksu koosseisu.¹⁷⁰

Soome eksperdid on pidanud Soomet kihlveopettuste toimepanemiseks mitmel põhjusel soodsaks pinnaseks. Soome jalgpallurite palgad on sealse keskmise palgaga võrreldes madalad, lisaks on maksimumkaristus altkäemaksu võtmise eest 4 aastat, kuid reaalsuses mõistetakse hoopis vähem, seega on keskmised karistused väiksed. Lisaks mängivad Soome liigad ka juuni-august, mil enamik suuri Euroopa liigasid on suvepuhkusel, seega on sel ajal võimalik teenida Soomes kihlveopettustega rohkem väiksmate riskidega.¹⁷¹ Kohalik huvi jalgpalli vastu on samuti pigem leige, publikuarvud ja meediatähelepanu madal ja nii on lihtsam kahtlust äratamata tegutseda.¹⁷²

Soome õigusliku keskkonna kaardistamisel oli oluliseks allikaks Antti Koivula 2021. aastal kirjutatud spordipettuse teemaline magistritöö. Olukorraga tutvumiseks toimus ka konverentskõne Jouko Ikoneni, Soome spordieetika keskuse (Suomen urheilun eettinen keskus SUEK ry/Finnish Center for Integrity in Sports FINCIS) peaurijaga. Oma kõnes viitas Koivula mainitud magistritööle kui olulisele materjalile teema käsitlemisel, mille tõttu suuresti ka tööle tugineti.

7.2. Asjakohased koosseisud

Rikoslaki (Karistusseadustik)

30 luku 7 § Lahjominen elinkeinotoiminnassa

Joka

- 1) elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevalle,
- 2) elinkeinonharjoittajana toimivan yhteisön tai elinkeinotoimintaa harjoittavan säätiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsenelle, toimitusjohtajalle, tilintarkastajalle tai selvitysmiehelle,
- 3) elinkeinonharjoittajan puolesta tehtävää suorittavalle taikka
- 4) elinkeinonharjoittajien välistä, muiden osapuolten välistä tai elinkeinonharjoittajan ja muun osapuolen välistä riitaa välimiehenä ratkaisevalle

lupaa, tarjoaa tai antaa lahjottavalle itselleen taikka toiselle osoitetun oikeudettoman edun (lahjuksen) tarkoituksin saattaa lahjottava toimessaan tai tehtävässään suosimaan lahjuksen antajaa tai jotakuta muuta taikka palkita lahjottava sellaisesta suosimisesta, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 16 luvun 13 tai 14 §:n mukaan, lahjomisesta elinkeinotoiminnassa sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

30 luku 8 § Lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa

Joka

- 1) elinkeinonharjoittajan palveluksessa ollessaan,

¹⁷⁰ Peurala, J. Match-manipulation in football - the challenges faced in Finland. The International Sports Law Journal, volume 13, 2013. Veebis kättesaadav: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-013-0027-z#Sec4>

¹⁷¹ Koivula, A. Realities Of Football Match-Fixing – Case Finland. LawInSport, 02.10.2013. Veebis kättesaadav: https://www.lawinsport.com/topics/item/realities-of-football-match-fixing-case-finland?category_id=112

¹⁷² Richardson, E. Finnish footballers fight fixing with phone app. Yle News, 25.11.2013 Veebis kättesaadav: <https://yle.fi/news/3-6953052>

2) elinkeinonharjoittajana toimivan yhteisön tai elinkeinotoimintaa harjoittavan säätiön hallituseuvoston tai hallituksen jäsenenä, toimitusjohtajana, tilintarkastajana tai selvitysmiehenä,

3) elinkeinonharjoittajan puolesta tehtävää suorittaessaan taikka

4) elinkeinonharjoittajien välistä, muiden osapuolten välistä tai elinkeinonharjoittajan ja muun osapuolen välistä riitaa välimiehenä ratkaistessaan

itselleen tai toiselle pyytää lahjuksen tai tekee muutoin aloitteen sellaisen saamiseksi, ottaa vastaan tai hyväksyy lahjuksen suosiakseen toimessaan tai tehtävässään lahjuksen antajaa tai jotakuta muuta taikka palkkioksi tällaisesta suosimisesta, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 40 luvun 1–3 §:n mukaan, lahjuksen ottamisesta elinkeinotoiminnassa sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

36 luku 1 § Petos

Joka, hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdyttä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä, on tuomittava petoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Petoksesta tuomitaan myös se, joka 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttumalla saa aikaan tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa. (13.6.2003/514)

Yritys on rangaistava.

30, § 7 Bribery in business

A person who, to

- 1) a person in the service of a merchant,
- 2) a member of the administrative board or board of directors, the managing director, auditor or receiver of a corporation acting as a merchant or of a foundation engaged in trade or
- 3) a person carrying out a duty on behalf of a merchant

promises, offers or gives either to this person or to another, an unlawful benefit (bribe) in order to have the bribed person, in his function or duties, favour the giver of the bribe or another person, or to reward the bribed person for such favouring, shall be sentenced for bribery in business to a fine or to imprisonment for at most two years.

30, § 8 Acceptance of a bribe in business

A person who, when

- 1) in the service of a merchant,
- 2) a member of the administrative board or board of directors, the managing director, auditor or receiver of a corporation acting as a merchant or of a foundation engaged in trade or
- 3) carrying out a duty on behalf of a merchant

demands, accepts or receives a bribe for himself or another for favouring, in his function or duties, the giver of the bribe or another as a reward for such favouring shall be sentenced for acceptance of a bribe in business to a fine or to imprisonment for at most two years.

36, § 1 Fraud

(1) A person who, in order to obtain unlawful financial benefit for himself or another or in order to harm another, deceives another or takes advantage of an error of another so as to have this person do something or refrain from doing something and in this way causes financial loss to the deceived person or to the person over whose benefits this person is able to dispose, shall be sentenced for fraud to a fine or to imprisonment for at most two years.

(2) A person who, with the intention referred to in (1), by entering false data into a computer or by otherwise interfering with automatic data processing, falsifies the end result of data processing and in this way causes another person financial loss shall also be convicted for fraud.

(3) An attempt shall be punished.

§ 7 Altkäemaks majandustegevuses

Kui

- 1) ettevõtte töötajale,
 - 2) ettevõtjale või majandustegevuses sihtasutusena tegutseva üksuse nõukogule või juhatuse liikmele, tegevdirektorile, audiitorile või likvideerijale;
 - 3) ettevõtja nimel ülesannet täitvale isikule või
 - 4) ettevõtjate vahelist, teiste poolte või ettevõtja ja teise poole vahelist vaidlust lahendavale vahekohtunikule
- antakse või pakutakse õigusvastast eelist (alkäemaksu) eesmärgiga panna altkäemaksu andja või keegi teine enda kasuks käituma või selle eest altkäemaksu saama, välja arvatud juhul, kui tegu ei ole karistatav 16. peatüki §-de 13 või 14 alusel, karistatakse altkäemaksu andmisest äritegevuse käigus rahatrahviga või vangistusega kuni kaks aastat

§ 8 Altkäemaksu võtmine majandustegevuses

Kui

- 1) ettevõtja juures töötades,
 - 2) ettevõtja või majandustegevuses sihtasutusena tegutseva üksuse nõukogu või juhatuse liikmena, tegevdirektorina, audiitorina või likvideerijana,
 - 3) ettevõtja nimel ülesande täitmisel või
 - 4) ettevõtjate vahelises, teiste poolte või ettevõtja ja teise poole vahelist vaidlust lahendav vahekohtunik
- küsib endale altkäemaksu või muul viisil teel algatuse selle saamiseks, võtab altkäemaksu vastu või võtab vastu altkäemaksu andja või kellegi teise kasuks selle, välja arvatud juhul, kui tegu ei ole karistatav 40. peatüki §-de 1-3 alusel, karistatakse rahatrahviga või vangistusega kuni kaks aastat.

§ 1 Kelmus

Isik, kes endale ebaseadusliku rahalise eelise saamiseks või teisele kahju tekitamiseks paneb kelmuse teel või seda ära kasutades teise midagi tegema või teine isik jätab midagi tegemata ja sellega tekib isikule varalist kahju, karistatakse rahatrahviga või vangistusega kuni kaks aastat.

Isikut, keda lõikes 1 nimetatud eesmärgil põhjustab andmete sisestamise, muutmise, hävitamise või kustutamise või muul viisil infosüsteemi tööd segades andmetöötluse tulemuse moonutamise ja tekitab sellega teisele isikule varalist kahju, karistatakse samuti kelmuse eest.

Juriidilist isikut on võimalik karistada.

Alljärgnevalt on esitatud ka sätete täpsem selgitus koosseisuelementide märkimisväärtes aspektides, st kus võib esineda erinevusi Eesti sarnastest koosseisudest või muid küsitavusi.

7.2.1. Altkäemaks majandustegevuses

Selle koosseisuga kaitstavaks õigushüveks on üldjuhul selle kaupleja majanduslik huvi, kelle töötaja/esindaja altkäemaksu võtab. See on kokkuleppemängude puhul kohati problemaatiline, kuna kannatajaiks on tavaliselt kihlveokontor ning panustajad, mitte manipuleeritud mängija tiim.¹⁷³

¹⁷³ Koivula, A. Jalkapallon ottelumanipulaatio ja sen rangaistavuuden ongelmakohdat Suomessa. Helsingi Ülikool, magistr töö 2021, lk 29

Objektiivne koosseis

Äri/kaupleja definitsioon – see säte võib laieneda ka neile klubidele, kes MTÜ-na tegutsevad.

Mängija seotus võistkonnaga – mängija lepingu sisu põhjal hinnatakse, kas tegemist on töösuhtega, st kas mängija on võistkonna kui äri/kaupleja teenistuses. Palga saamine on oluline, aga tuleb hinnata iga kord erinevalt – ka minimaalsest palgast võib piisata, et töösuhet koosseisu mõttes jaatada. Seega saab kohaldada koosseisu ka (pool)amatöörarja mängijatele, kui nad palka saavad.

Altkäemaksu saaja (mängija) ja kaupleja vahel peab valitsema ka teatud usaldus, mida altkäemaksu saamine ähvardab. Ei pea toimuma konkreetset usalduse kaotust, kuid objektiivsest vaatepunktist hinnates peab selge olema, et usalduse kadu toimus.¹⁷⁴

Altkäemaksu andmine – see on ühepoolne tahteavaldus. Võib olla nii pakkumine, tulevikus lubamine kui ka konkreetne üleandmine.

Altkäemaksu võtmine – küsimine, võtmisega nõustumine või vastuvõtmine. Vastuvõtmine eeldab, et altkäemaksu andja ja võtja vahel on ka kokkulepe.¹⁷⁵

Altkäemaksu vastuvõtmine ise ei pea kuidagi kauplejat (võtja tööandjat) kahjustama. Veel enam, koosseis ei eelda, et altkäemaksu andja ja tööandja huvid erinevad oleksid. Töötajale pakutud ebaseaduslik eelis, mis ei kahjusta mingil viisil otseselt tööandjat, kujutab endast samuti lubamatut sekkumist kaupleja töösse ning seab ohtu tema ja tema töötajate vahelise usaldussuhte.

Altkäemaks – hüve, mis vähemalt hetkeks parandab altkäemaksusaaja positsiooni. Ei pea olema rahaline või otseselt majandusliku väärtusega.

- Altkäemaksu ebaseaduslikkus – peab olema ebaseaduslik. Tuleb hinnata iga juhtumi puhul eraldi, nt ei ole tegemist ebaseadusliku kingitusega mõistliku suurusega jõulu- või sünnipäevakingituse näol. Väärtuse mõistlikkust hinnatakse kingisaaja seisukohast lähtuvalt. Piirmäär pole väärtusele kehtestatud. Hinnatakse ka seda, kas altkäemaks õonestab saaja ning tema tööandja (kaupleja) vahelist usaldussuhet: kui see nii on, võib ka väikese väärtusega hüve altkäemaksuna käsitletav olla.¹⁷⁶

Altkäemaksu vastuvõtmine võib olla ka konkludentne.

Altkäemaksu üleandmine võib toimuda ka tagasiulatuvalt, nt tänukingitusena minevikus tehtud teo eest. Õiguskirjandus viitab aga sellele, et see peaks olema piiratud ajaga, mil altkäemaksu saaja kaupleja/oma tööandja huvides tegutseb. See peaks kehtima ka ettemaksude osas, kuid on võimalik siiski tõendada, et ettemakstud altkäemaks oli mõeldud tegutsemaks lepingu ajal, mis kuulus sõlmimisele tulevikus.¹⁷⁷

Subjektiivne koosseis

Vastuvõtja tahtlus peab hõlmama ka seda, et ta mingi altkäemaksu andjat soosiva teo teeks, st ta peab mõistma, et see on altkäemaks, mitte kingitus.

Hüve saaja ei pea olema seesama isik, kelle tegevust altkäemaksu andmisega mõjutada tahetakse. Kui need kaks isikut ei lange kokku, ei pea hüve saaja selle saamise põhjust teadma, st hüve saajal ei pea mingit tahtlus olema.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Koivula, A. Jalkapallon ottelumanipulaatio ja sen rangaistavuuden ongelmakohdat Suomessa. Helsingi Ülikool, magistr töö 2021, lk 30

¹⁷⁵ *Ibid.*, lk 35

¹⁷⁶ *Ibid.*, lk 36

¹⁷⁷ *Ibid.*, lk 40

¹⁷⁸ *Ibid.*, lk 40

Loobumine. Praktikas on süüdistatavad püüdnud väita, et kui mängija küll teeb alguses mängu osas kokkuleppe, kuid hiljem mängib siiski maksimaalselt oma võimaluste piires, siis on nad altkäemaksu võtmise katsest vabatahtlikult loobunud. Kohus aga leidis, et kuna kuritegu on pistise vastuvõtmine/sellega nõustumine, siis on kuritegu juba toime pandud ning sellest ei saa loobuda¹⁷⁹ (vt ka praktikat allpool, Perumal, Rovaniemi 2009-2011).

Üks või mitu süütegu? Praktikas on teemat käsitletud nii, et altkäemaksu võtja puhul on ühe klubi teenistuses olnud aeg üks süütegu, isegi kui selle perioodi jooksul viiakse ellu mitu kokkuleppemängu või võetakse mitu korda hüve vastu. Sama kehtib pakkujate puhul – ühe klubiga seotud altkäemaksupakkumine on üks süütegu. See on oluline, et hinnata, kas altkäemaksu andmine või võtmine on toime pandud suures ulatuses – kui neid kõiki eraldi kuritegudena vaadelda, ei oleks tihti võimalik jaatada kvalifitseeriva koosseisu täidetust.¹⁸⁰

7.2.2. Kelmus

Kaitstav õigushüve on selle koosseisu puhul selgelt varaline hüve.

Objektiivne koosseis

Kelmusel on 5 põhilist koosseisuelementi, mis sarnanevad suuresti Eesti vastavale koosseisule:

- valeandmete esitamine või selle ärakasutamine
- valeandmete esitamisest tulenev vale ettekujutus (eksimus)
- eksimuse mõjul teo tegemine
- varalise kahju oht
- ebaseaduslik kavatsus kasu saada või eksitatavat kahjustada.¹⁸¹

Valeandmete esitamine. See saab olla aktiivne tegevus (siia alla loetakse ka oma tegevusega kauplemisobjekti muutmised, nt õlle lahjendamine, läbisõidumõõdiku tagasikerimine jms). Samas saab eksitamine toimuda ka passiivselt, sel juhul peab olla isikul kohustus ekslik arusaam kõrvaldada, kohustus võib tuleneda seadusest või ka isiku enda käitumisest.

Sportikihlveopettuse puhul eksitatakse kihlveokontorit või selle töötajaid, kes on ekslikus arusaamas, et mäng on peetud ausalt ning maksavad seega võidusummad välja. Rahalise kahju realiseerumist ei ole kihlveopettuste koosseisude puhul nõutud, piisab kahju tekkimise riskist.¹⁸²

Selle koosseisu puhul peab olema valeandmete esitamine suunatud füüsilisele isikule, st ainult teda saab petta. Soomes on ette tulnud nii kaasusi, kus kohus leidis, et peteti kihlveoettevõtet ning seega ei saanud koosseis täidetud olla kui ka selliseid, kus kohus leidis, et petetud oli kihlveoettevõtte juhtkonda. On peetud võimalikuks, et ausad panustajad kuuluvad samuti petetute hulka, kusjuures petmistahtlus nende suhtes on olemas, sest petja teab igal juhul, et heausksed panustajad manipuleeritud mängule oma panuseid tegemas on. Selle osas ei ole aga saajaprotsendilist üksmeelt, kuna mõned autorid leiavad, et kuna petjaga on lepingulises suhtes üksnes kihlveokontor, siis ei saa heausksete panustajate varaliste huvide (kahjustamise) osas petjatel tahtlust olla.¹⁸³

Eksimus. See pole seaduses täpsemalt defineeritud, kuna sõna üldkeeleline tähendus on üheselt mõistetav. Enamasti tähendab eksimus/ebaõige arusaam, et tajutakse midagi, mis ei vasta tegelikkusele või mis on olulises osas ebatäielik. Mängumanipulatsiooni kontekstis tähendab viga

¹⁷⁹ *Ibid.*, lk 41

¹⁸⁰ Koivula, A. Jalkapallon ottelumanipulaatio ja sen rangaistavuuden ongelmakohdat Suomessa. Helsingi Ülikool, magistr töö 2021, lk 47

¹⁸¹ Koivula, A. Jalkapallon ottelumanipulaatio ja sen rangaistavuuden ongelmakohdat Suomessa. Helsingi Ülikool, magistr töö 2021., lk 51

¹⁸² *Ibid.*, lk 51

¹⁸³ *Ibid.*, lk 53

juhuslikkuse puudumist, mida (kihlveokontor) arvab reaalsuses esinevat, st kontor kujutab ette, et mängu kulg on ettearvamatu, nagu spordis tavapärase, tegelikkuses on tulemus aga kokku lepitud.¹⁸⁴

Eksimuse mõjul teo tegemine. Vea tulemusena teeb isik mingi teo, mida ta muidu poleks teinud või vastupidi, jätab tegemata midagi, mida ta muidu teinud oleks.

Varalise kahju oht. Peab olema tekkinud oluline ja reaalne varalise kahju tekkimise oht, koosseisu täitmiseks pole vaja, et see realiseeruks. Kohtupraktika on leidnud, et kokkuleppemängude korraldamine ja siis nende peale panustamine kindlalt tekitab sellise ohu, kusjuures ohu tekkimise hetk saab olla ka juba panustamise moment, mitte kokkuleppemängu pidamine ise. Et tingimus oleks täidetud, ei pea kokkuleppega taotletud mängutulemus isegi saavutatud olema ja võidupanus olema realiseeritud, võib isegi ette tulla, et mängu lõpptulemus oli kihlveokontorile kasulik.¹⁸⁵

Ebaseaduslik kavatsus petta või kahjustada. Kelmuse puhul võib ebaseaduslikkus seisneda nt selles, et kokkuleppemängu olemasolust teadvad panustajad rikkusid tsiviilõiguslikke reegleid tulemuse juhuslikkuse osas.¹⁸⁶

Subjektiivne koosseis

Tahtlus peab esinema kõigi tunnuste suhtes, kuid põhiliselt kolme asja suhtes: Esiteks peab toimepanija soovima ebaseaduslikku rahalist kasu või kellegi teise rahaliste huvide kahjustamist. Teiseks peab kurjategija olema teadlik sellest, et tema poolt (kannatanule) antud teave ei olnud täpne, oli eksitav või puudulik, mis viis kannatanu eksimuseni. Kolmandaks peab toimepanija vähemalt kannatanule oma teoga kahju tekitamist tõenäoliseks pidama (tahtluse madalaim aste, nagu kaudne tahtlus).¹⁸⁷

7.3. Meile teadaolev rakenduspraktika ja probleemid

7.3.1. Perumal, Rovaniemi 2009-2011¹⁸⁸

Suurim Soome juhtum oli seotud ka Europol'i piiriülese uurimisega, mis hõlmas 13 riiki, 380 kokkuleppekahtlusega matši, makstavad summad mängu kohta võisid olla kuni 100 000€.¹⁸⁹

Wilson Raj Perumal maksis mängijatele, et nad mängutulemusi mõjutaksid. Kui Perumali soovitud tulemust ei saavutatud, maksid mängijad raha tagasi. Uurimise käigus tuvastati 24 kokkuleppemängu, millest Perumali osalust tõestati seitsmes, talle mõisteti 2-aastane vanglakaristus. Süüdimõistmise hetkel oli see ärilise altkäemaksu andmise eest maksimaalne võimalik karistus, nüüdseks on seda seadustikus tõstetud 4 aasta peale ning on spekulieritud, et Perumal oleks uue redaktsiooni järgi ilmselt veelgi suurema karistuse saanud.¹⁹⁰

Lapimaa piirkonnakohus (Lapin Käräjäoikeus) tegi otsuse juulis 2011, kaevati edasi, apellatsioonikohtus jäi otsus aprillis 2012 jõusse, riigikohtusse ei kaevatud.

Kaasusest selguvad mitmed olulised tähelepanekud.

¹⁸⁴ *Ibid.*, lk 52

¹⁸⁵ *Ibid.*, lk 57

¹⁸⁶ *Ibid.*, lk 59

¹⁸⁷ Koivula, A. Jalkapallon ottelumanipulaatio ja sen rangaistavuuden ongelmakohdat Suomessa. Helsingi Ülikool, magistr töö 2021, lk 60

¹⁸⁸ Vt juhtumi kohta uudistest: <https://yle.fi/uutiset/3-6009584>, http://www.espn.com/sports/soccer/news/_id/6782929/wilson-raj-perumal-singapore-convicted-match-fixing-finland, <https://www.theguardian.com/football/2011/jun/09/match-fixing-trial-finland-football>

¹⁸⁹ <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/update-results-largest-football-match-fixing-investigation-in-europe>

¹⁹⁰ Koivula, A. Jalkapallon ottelumanipulaatio ja sen rangaistavuuden ongelmakohdat Suomessa. Helsingi Ülikool, magistr töö 2021, lk 45

Mängudega manipuleerimine ei pea viima vastava meeskonna jaoks lõpuks ebasoodsa tulemuseni, kelle alluvuses altkäemaksuvõtja tegutseb. Sellisel juhul on kahju nähtav spordiga seotud, mitte varalise kahjuna, mis väljendub usalduse kaotuses sportlase vastu ning ka võimalikus mainekahjus.¹⁹¹

Perumal maksis ühele mängijale 10 000 dollarit, et kehtestada usalduslik suhe ja et selle pinnalt hiljem mängude manipuleerimises kokku leppida. Mängija üritas väita, et ta ei võtnud raha vastu mingi ebaseadusliku kokkuleppe eest, kohus aga leidis, et mängija pidi selles konkreetsetes olukorras teadma, et Perumal on kokkuleppemängude organiseerija, kuna muidu oleks olnud äärmiselt ebausutav, miks ta tundmatu inimesena sellise rahasumma oleks pidanud üle andma. Olukord olnuks aga hoopis problemaatilisem, kui Perumal oleks andnud summa mängijale üle enne mängijalepingu allkirjastamist, kuna siis võiks mängija vastutusest potentsiaalselt pääseda.¹⁹²

Mõned mängijad väitsid, et nad loobusid toimepanemisest, kuna pärast kokkuleppega nõustumist muutsid nad meelt ja mängisid mängus siiski nii hästi, nagu suutsid. Kohus aga selgitas, et mängijate jaoks oli tegu juba toime pandud, kui ebaõiguskokkuleppega nõustuti ning juba toime pandud teost ei ole ilmselgelt enam võimalik loobuda.¹⁹³

7.3.2. Pesäpall 1998

8 võistkonda, st mängijad ja mänedžerid, leppisid kõik kokku 5 mängu tulemustes, selle tagajärjel kannatas Veikkaus 14 miljoni marga (ca 2.3 mln euro) suurust kahju.¹⁹⁴ Kaasuses oli 21 süüdistatavat, kellest 11 ka süüdi mõisteti.¹⁹⁵ Ainus Soome kaasus, mis on seotud mõne muu spordiala kui jalgpalliga. Ei ole mingiski mõttes kaasaegse kokkuleppemängu kaasuse moodi, küll aga seisneb selle tähtsus kelmuse koosseisu selgitamises.¹⁹⁶ Kihlveopettus oleks aktiivne petmistegu, mitte passiivne, leidis sellele seisukohale tuge Saksa õiguskirjandusest.

Kaasuses seati kihlveokontorile kui kannatanule väga kõrge hoolsusstandard – kui kontor oleks kõiki vajalikke meetmeid järginud, poleks olnud võimalik tema suhtes petmistegu toime panna.¹⁹⁷

Lisaks leidis kohus, et kui tegemist on kihlvedudega, on ilmne, et tegutsetakse kasumi nimel ning sellest tulenevalt ei ole kahtlust, et süüdistatavate tegevuse eesmärk oli kasu saada (ebaseadusliku kasusaamise kontekstis, vt kelmuse koosseis ??).¹⁹⁸

Lõpuks leiti otsuse kohaselt, et panustajad, kes olid kasutanud teavet selle kohta, et mängud on kokku lepitud, rikkusid tsiviilõiguse reegleid tulemuse juhuslikkuse/ettearvatamatuse kohta ning selle rikkumise tulemusena saadud kasu/hüve on kelmuse koosseisu mõttes ebaseaduslik.¹⁹⁹

7.3.3. WJK 2006

II liiga võistkonna treener N pakkus esiliiga meeskonna treenerile ning väravavahile raha, et nad mängu kaotaks, mõlemad keeldusid. Süüdistus esitati talle nii ärilise altkäemaksu kui kelmuse järgi. Sama kaasuse raames oli süüdistatavaks ka tuntud suur panustaja L, kes pakkus ühe tiimi väravavahile kahe mängu mõjutamise eest raha, ka see pakkumine lükati tagasi.²⁰⁰ Samuti panid nad toime kelmuse, kui L panustas mängule, mille kohta teadsid juba kaotajat ette, kuna N oli otsustanud meeskonna parimat väravavahti mitte mängu panna. Mõlemad mõisteti nii kelmuse kui ärilise altkäemaksu eest süüdi.

¹⁹¹ *Ibid.*, lk 30

¹⁹² *Ibid.*, lk 39

¹⁹³ Koivula, A. Jalkapallon ottelumanipulaatio ja sen rangaistavuuden ongelmakohdat Suomessa. Helsingi Ülikool, magistr töö 2021, lk 42

¹⁹⁴ Peurala, J. Match-manipulation in football - the challenges faced in Finland. The International Sports Law Journal, volume 13, 2013. Veebis kättesaadav: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-013-0027-z#Sec4>

¹⁹⁵ Koivula, A. Jalkapallon ottelumanipulaatio ja sen rangaistavuuden ongelmakohdat Suomessa. Helsingi Ülikool, magistr töö 2021, lk 67

¹⁹⁶ *Ibid.*, lk 3

¹⁹⁷ *Ibid.*, lk 56

¹⁹⁸ *Ibid.*, 58

¹⁹⁹ *Ibid.*, 59-60

²⁰⁰ *Ibid.*, 39

Kelmuse koosseisu kohast viga kirjeldati kaasuses järgmiselt. Ebaõige ettekujutus seisneb selles, et mängu ettearvatamatust on märkimisväärselt vähendatud, ebaõige ettekujutuse teel tehtud tegu/käsitlus on kihlveoagendi poolt ennustusedeli sisestamine infosüsteemi.²⁰¹

Samuti leidis kohus, et toimepanijad ei ole kohustatud kihlveokontorit mängutulemusest teavitama, kui nad sellele panustavad,²⁰² seega ei saanud see olla passiivne petmistegu.

Helsingi apellatsioonikohus ei nõudnud, et pettuse koosseisutunnuste täitmiseks toimepanija, treener Nissinen mängu lõpptulemust teadma oleks pidanud, piisas vaid katsest mõjutada mängu tulemust mängijate valiku kaudu.²⁰³

7.3.4. JJK 2009

Juhtumis pakuti Veikkausliiga meeskonna JJK väravahile Szerovayle 15 000 euro suurust altkäemaksu oma meeskonna mänguga manipuleerimise eest. Szerovay ei võtnud pakkumist vastu ja teavitas sellest JJK tegevjuhti. Juhtum liikus edasi politseiuurimiseni ja edasi Jyväskylä ringkonnakohtusse, kus altkäemaksu pakkujale Horvathile määrati ärilise altkäemaksu andmise eest viiekuuline vangistus.²⁰⁴

7.4. Probleemid

Soome põhiliselt kasutatavate kuriteokoosseisude, altkäemaksu ja kelmuse puhul, on täheldatud nii menetlus- kui materiaalõiguslikke probleeme.

Altkäemaksukoosseisudega kaitstav õigushüve. Selle koosseisuga kaitstavaks õigushüveks on üldjuhul selle kaupleja majanduslik huvi, kelle töötaja/esindaja altkäemaksu võtab. Kokkuleppemängude puhul on see altkäemaksu koosseisu mõttes kohati problemaatiline, kuna kannatajaks on tavaliselt kihlveokontor ning panustajad, mitte manipuleeritud mängija tiim.

Spordiklubide rikkumised. Altkäemaksu puhul ei saa altkäemaksu võtjaks olla kaupleja (st nt spordiklubi), see tähendab, et kui klubi ise rikkumisega nõustub

Subjekt. Altkäemaksukuriteo kohustuslikuks elemendiks on kauplejaks/äriks olemine. Seda sätet ei saaks kasutada amatöörspordi puhul, kuna sel juhul ei ole mängijad või treenerid spordiklubiga/võistkonnaga sel määral seotud, nagu altkäemaksu koosseis ette näeb – sportlane peaks olema sõlminud võistkonnaga lepingu ja saama oma tegevuse eest palka, st peaks olema vähemalt poolprofessionaalne. Ei ole ka selge, kas ärilise altkäemaksu sätteid saaks Soomes rakendada näiteks kohtunike puhul, st kas oleks võimalik väita, et nad on mõne ettevõtte teenistuses, kelle huve manipulatsiooniga rikutakse.²⁰⁵ Sätte järgi ei saa ka lahendada olukorda, kus kaupleja ise altkäemaksu võtab, nt kui klubi saab sponsorlepingu ja vastutasuks nõustub mängu manipuleerima.

Altkäemaksu aeg. Altkäemaksu võtmise võimalik hetk on ajaliselt liiga piiritletud (tihti vaid mängija lepingu aja sees). Nagu eelnevalt mainitud, viitab õiguskirjandus sellele, et altkäemaksu andmine/võtmine peaks olema piiratud ajaga, mil altkäemaksu saaja kaupleja/oma tööandja huvides tegutseb. Seega on problemaatiline, kui sportlasele antakse juba mingi hüve üle selle eesmärgiga, et ta tulevikus mõnda klubisse mängima asudes seal manipuleerivaid tegevusi toime panema asuks.²⁰⁶

²⁰¹ *Ibid.*, 52

²⁰² *Ibid.*, 54

²⁰³ Koivula, A. Jalkapallon ottelumanipulaatio ja sen rangaistavuuden ongelmakohdat Suomessa. Helsingi Ülikool, magistr töö 2021, lk 61

²⁰⁴ *Ibid.*, lk 44

²⁰⁵ Peurala, J. Match-manipulation in football - the challenges faced in Finland. The International Sports Law Journal, volume 13, 2013. Veebis kättesaadav: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-013-0027-z#Sec4>

²⁰⁶ *Ibid.*, lk 73

Kelmuste uurimine. Kelmuse kohaldamisel on põhiprobleemiks kelmuse koosseisu seostamine pettusega seotud panustamisega. See probleem esineb eriti tugevalt, kui kihlveokontor asub välismaal ning seega on keeruline teda kannatanuna, st petetud isikuna tuvastada.²⁰⁷

Menetluslik lävend. Lisaks võib problemaatiliseks pidada väikeseid karistusi ning kohtueelse menetluse lõpetamiseks vajalikku madalat lävendit.²⁰⁸ Viimane tähendab, et tihti ei peeta vajalikuks suunata suures mahus uurimisressurssi kuritegudele, mille kahju ei peeta piisavalt suureks.²⁰⁹ Praktikas on uuritud ka madalamas liigas toimunud mängumanipulatsioonid, kuid uurimine lõpetati neil juhtudel ebaotstarbekuse tõttu. Sellest saab järeldada, et kuigi mõni alama liiga kokkulepe võiks vastata altkäemaksu koosseisule, siis seda tõenäoliselt ei uurita.²¹⁰

7.5. Seadusandlikud initsiatiivid

Soome on Macolini konventsiooni ratifitseerimise ootel, spetsiaalsäte võib õiguskorras kõne alla tulla. On räägitud spordipettuse koosseisust, mis hõlmaks ka nt dopingut, mitte vaid kokkuleppemänge. Selline säte hõlmaks aga ka kõige madalamate liigade mängijaid, nii tugev regulatsioon võib aga olla ebavajalik.²¹¹

Soome õiguskirjanduses on juba aastal 2006 ning 2011 leitud, et spetsiaalne spordipettuse või lausa täpsemalt kihlvedudega seotud mängude manipuleerimise säte Soome karistusseadustikus oleks tervitatav ning aitaks selliste tegude üle õigusemõistmist julgustada.²¹²

Aastal 2006 algatati tegelikult juba seaduseelnõu, millega taheti kriminaliseerida mängumanipulatsiooniga seonduva teabe kasutamine hasartmängukuriteona. Parlamendis leidis eelnõu ka toetust, kuid justiitsministeeriumi hinnangu kohaselt oli eelnõu puudulikult koostatud, näiteks taheti sellega kriminaliseerida ka ettevalmistamine, mis on aga ette nähtud kõige tõsisemate kuritegude puhul, mille hulka kihlveopettused kuuluma ei peaks. Samuti oleks sätte kohaselt saanud teo vajalikuks koosseisuelemendiks manipulatsiooni kokkulepe, mis tähendanuks, et üksi (nt treeneri poolt tehtud otsused) toimepandud manipulatsioon jääks koosseisu alt välja. Seega ei saanud eelnõu menetlus edasist käiku.²¹³

²⁰⁷ *Ibid.*, lk 73

²⁰⁸ *Ibid.*, lk 74

²⁰⁹ *Ibid.*, lk 72

²¹⁰ *Ibid.*, lk 34

²¹¹ 03.06.2022 konverentskõne Jouko Ikoneniga

²¹² Peurala, J. Match-manipulation in football - the challenges faced in Finland. *The International Sports Law Journal*, volume 13, 2013. Veebis kättesaadav: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40318-013-0027-z#Sec4>

²¹³ Koivula, A. Jalkapallon ottelumanipulaatio ja sen rangaistavuuden ongelmakohdat Suomessa. *Helsingi Ülikool, magistr töö* 2021, lk 69-70

LISA 2. Näidiskaasuste lahendused

Käesolev töödokument on esitatud seoses Kultuuriministeeriumi hanke „Eesti seaduste analüüs kokkuleppemängude karistamise vaatest“ raames tehtava analüüsiga (II vahearuanne). Tegemist ei ole lõplikke järeldusi sisaldava dokumendiga.

1. Kaasus 1, manipuleeritud jalgpallimängud

Jalgpalliklubi mängijad osalesid kolme aasta vältel Eesti Vabariigi, Vene Föderatsiooni, Läti Vabariigi ja Ukraina Vabariigi territooriumil kokkuleppemängude organiseerimisel. Sel perioodil tuvastati kokkuleppemängud 12-l Eesti jalgpalli meistriliiga mängul, kolmel UEFA Euroopa Liiga mängul, ühel Eesti jalgpalli karikamängul ning ühel Leedus toimunud mängul.

Mängude tulemusi lepiti kokku Vene Föderatsioonis asunud kodaniku tellimusel, kes saatis selliste mängude organiseerimise eest Eestisse üle 108 000 euro. Kogu suhtlus toimus ainult Skype'i vahendusel ja Vene Föderatsioonis registreeritud telefoninumbril. Manipuleeritud mängudele panustati Aasia kihlveokontorites.

Uurimise tulemus:

- 1) Tuvastati 16 manipuleeritud mängu.
- 2) Seotud oli kolm jalgpalliklubi.
- 3) Tuvastati u 108 000 euro maksmine mängutulemuste mõjutamiseks (kuni 10 000 eurot ühe mängu eest).
- 4) Seotud oli 11 isikut – kaheksa tegevjalgpallurit, kolm endist jalgpallurit.

Lahendus

1.1. Kas võimalikku süütegu on võimalik menetleda karistusseadustiku või mõne muu seaduse alusel? Millise süüteoga on tegemist ning millis(t)e paragrahvi alusel on võimalik süütegu menetleda? Põhjenda.

Kokkuleppemängude puhul tulevad karistusseadustiku koosseisudest peamiselt kõne alla kelmus (§ 209) ning erasektori altkäemaks (§ 402³ ja § 402⁴), vastavalt nii altkäemaksu võtmine kui andmine.

Kuna kelmus on tagajärjedelikt ning nõutavaks tagajärjeks on kannatanule tekkinud kahju, ei ole hetkel võimalik kelmuse koosseisu juba esmapilgul täidetuks lugeda või selle suhtes üldse menetlust alustada. Kokkuleppemängude puhul on kannatanuks kihlveokontor (vt ka lahend nr 1-13-10768, Narva Transi kaasus), kuid kuna praegu ei ole ühtegi kihlveokontorit kahju saajana välja toodud, ei saa ka kannatanust rääkida.

Seega on võimalik kontrollida vaid erasektori altkäemaksu koosseisu täidetust. KarS § 402³ ning § 402⁴ on teineteist peegeldavad koosseisud ning sisustatud sarnaselt nagu § 294 ja § 298.

§ 402³. Altkäemaksu võtmine erasektoris

(1) Eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses tegutsemiseks pädeva isiku, samuti vahekohtuniku poolt talle või kolmandale isikule vara või muu soodustuse küsimise, selle lubamisega nõustumise või vastuvõtmise eest vastutasuna tema pädevuse kuritarvitamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

§ 402⁴. Altkäemaksu andmine erasektoris

(1) Altkäemaksu lubamise või andmise eest erasektoris – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

1.1.1. § 402³. Altkäemaksu võtmine erasektoris

See koosseis on asjakohane mängijate vastutuse hindamisel.

Objektiivne koosseis

- 1) **Erisubjekt ehk eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses pädev isik või vahekohtunik:** Erisubjektiga on tegemist, kui teo toimepanijal, st subjektile peab sülletookoosseisu järgi olema mingisugune eriline isikutunnus, mis KarS § 24 lg 1 järgi kirjeldab toimepanija isikuomadusi, eesmärke või motiive. § 402³ koosseisu puhul on selleks nõutavaks tunnuseks, et toimepanija, st altkäemaksu võtja oleks eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses pädev isik või vahekohtunik. Viimase, st vahekohtuniku all on silmas peetud kohtuväliselt vaidluste lahendamise organit ning see ei ole hetkel asjakohane.

Eraõiguslik isik, mille majandustegevuses subjektile pädevus peab olema, võib olla nii juriidiline kui ka muu ettevõtte, mis juriidiliseks isikuks ei kvalifitseeru.²¹⁴

Majandustegevuses pädev isik ei ole seadusandja poolt selgepiirilisel defineeritud. Kirjanduses viidatakse altkäemaksu võtjale enamasti kui „töötajale“²¹⁵, sellest nähtub, et toimepanija ei pea olema juhtivtöötaja, vaid põhimõtteliselt võib olla iga isik, kellele tööandja on enda huvides tegutsemiseks pädevuse andnud. Karistusseadustiku kommentaaride kohaselt võib subjekt olla eraõigusliku isiku teenistuja, ametnik, volinik või esindaja, oluline on, et isik oleks juriidilise isiku töötaja töösuhte alusel või pädev esindaja.²¹⁶

Et veenduda, kas hetkel on jalgpalluritel nõutav eriline tunnus, tuleb lahendada küsimus, kas mängijad on klubi eest tegutsedes majandustegevuses pädevad isikud. Esmalt on selge, et jalgpalliklubi (ilmselt MTÜ) on eraõiguslik juriidiline isik, kelle majandustegevuseks on klubiga jalgpallimängudel osalemine ning võistlemine. Lisaks on aga ka vajalik, et mängijad oleksid pädevad isikud klubi eest majandustegevuses tegutsemiseks.

Endised mängijad. Kindlasti ei ole tingimus täidetud endiste mängijate puhul, kuna pole teada, et nad oleksid klubiga endiselt lepinguliselt/professionaalselt seotud või et nad üldse kuidagi klubi majandustegevusega kokku puutuksid. Erasektori puhul pole ette nähtud ka altkäemaksu vahendamise koosseisu (vrd KarS § 296 avaliku sektori puhul). Endised mängijad on võimalik vastutusele võtta altkäemaksu võtmisele kihutamise või kaasaaitamise eest (nt kui endised mängijad on vahendanud suhtlust altkäemaksu pakkujate ja tegev mängijate vahel). Selliselt on vahendajatega tegelemist ette näinud ka seadusandja – ei ole peetud tarvilikuks luua erasektori altkäemaksu vahendamise koosseisu, kuna vahendamine on sisuliselt üks võimalik kihutamise- ja kaasaaitamistegude vorm.²¹⁷ Et hinnata, kas endised mängijad olid kihutajad või kaasaaitajad, oleks oluline teada täpsemad faktilisi asjaolusid nende teo panuse kohta.

Tegev mängijad. Ei ole Riigikohtu praktikat, mis võimaldaks hinnata jalgpalliklubi mängijaga sarnasel positsioonil oleva juriidilise isiku pädevust ning seega sobivust erisubjektiks.

²¹⁴ Pikamäe, P; Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1153, p 4.1.

²¹⁵ Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis. Karistusõiguse revisjoniga toimunud muudatused. *Juridica*, 2015/7, lk 494-495.

²¹⁶ Pikamäe, P; Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1153, p 4.1.

²¹⁷ Justiitsministeerium. Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri, 2013, lk 91-92. Veebis kättesaadav:

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/karistusseadustiku_ja_sellega_seonduvalt_teiste_seaduste_muutmise_seaduse_eelnou_seletuskiri_3.12.2013.pdf. Vt ka Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis, lk 495.

Kirjanduse kohaselt tuleb hinnata töötaja lojaalsuskohustust, kohati leitakse, et juba hüve vastuvõtmine on igal juhul lojaalsuskohustuse rikkumine, isegi, kui mingit järgnevat rikkuvat tegu toime ei panda. Lojaalsuskohustust vaadeldakse kindlasti laiemalt kui mõne töölepingu tingimuse rikkumist. Kirjanduses viidatakse altkäemaksu võtjale enamasti kui „töötajale“²¹⁸, sellest nähtub, et toimepanija ei pea olema juhtivtöötaja, vaid põhimõtteliselt võib olla iga isik, kellele tööandja on enda huvides tegutsemiseks pädevuse andnud. Karistusseadustiku kommentaaride kohaselt võib subjekt olla eraõigusliku isiku teenistuja, ametnik, volinik või esindaja, oluline on, et isik oleks juriidilise isiku töötaja töösuhte alusel või pädev esindaja.²¹⁹ Kuna võib eeldada, et antud kaasuses on tegemist profimängijatega, on neil kõigil klubiga sõlmitud ka (töö)leping ning seega oleks võimalik jalgpallurid erisubjektiks sobivaks lugeda.

Küll aga tuleb tegev mängijate positsiooni hindamisel vastuargumentidena võtta arvesse kahte olulist aspekti. Esiteks ei sõlmita isegi professionaalsete sportlastega alati töölepinguid, ei ole haruldane, et klubides tegutsetakse stipendiumi-, töövõtu- jm alternatiivsete lepingute vormis ning sellises situatsioonis ei saa mängija ilmselt majandustegevuses pädev isik olla (oluline on töösuhe, vt ülal). Teiseks oleks mängijate kui erisubjekti sobivuse kindlaks jaatamiseks oluline, et ka majandustegevuse mõiste oleks paremini defineeritud. Hetkel pole üheselt selge, kas majandustegevust peaks mõistma kitsamalt, st vaid tehingute jm sarnaste toimingute tegemisena või siis laiemalt, eraõiguslike isikute reaalsel tegevust, sh nt spordivõistlustel osalemist silmas pidades.

2) Soodustuse küsimine, selle lubamisega nõustumine või vastuvõtmine: Et koosseis oleks täidetud, peab majandustegevuses pädev isik olema altkäemaksu ehk mingi soodustuse vastuvõtmisega vähemalt nõustunud, samas võib ta olla ka hüve endale küsinud või selle juba vastu võtnud.

Altkäemaksu ese, soodustus võib olla otseselt vara, sel juhul saab hindamisel lähtuda TsÜS §-s 66 sätestatud varamõistest, sinna alla kuuluvad nt kehalised esemed kui ka varalised õigused. Lisaks võib altkäemaksu esemeks olla ka muu soodustus, mis parandab isiku isiklikku või sotsiaalset olukorda, sellised hüved ei ole üldjuhul varaliselt hinnatavad.²²⁰

See tingimus antud kaasuses küsimusi ei tekita, kuna on tuvastatud, et mängijatele maksti ning nad võtsid raha kui varalise hüve vastu.

3) Vastutaksu pädevuse kuritarvitamise eest: selle elemendi järgi on nõutav, et altkäemaksu võtja oleks vähemalt teoreetiliselt valmis kuritarvitama oma skeemi punktis 1 tuvastatud pädevust. Seda tegu peab tal olema võimalik teha just seetõttu, et tal kirjeldatud pädevus on,²²¹ eeskätt mõistetakse selliste tegude all käitumist, mis rikuvad lojaalsuskohustust.²²²

Kuna kaasuse tekst sätestab konkreetselt, et mängude manipuleerimine on 16-l korral tuvastatud, on ka selge, et mängijad oma klubi majandustegevuses saadud pädevust kuritarvitasid, st kokkulepitud mängudes kaasa mängides ei käitunud klubile kui oma tööandjale lojaalselt.

²¹⁸ Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis, lk 494-495.

²¹⁹ KarS komm vlj, lk 1153, p 4.1.

²²⁰ KarS komm vlj, lk 894, p-d 5.2-5.3.

²²¹ *Ibid.*, lk 897, p 8.1

²²² Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis, lk 494.

- 4) **Ekvivalentsussuhe:** See koosseisutunnus tähendab, et pädev isik, kes soodustuse vastuvõtmisega nõustub, peab ka aru saama, et see soodustus antakse konkreetselt pädevust kuritarvitava teo/käitumise eest, st et need on omavahel seotud. Samas ei pea pädevust kuritarvitavat tegu ellu viima, et ekvivalentsussuhe eksisteeriks.²²³

Seega ei ole isegi vajalik, et manipuleeritud mängud oleksid reaalselt toimunud, piisab, kui oli selge, et VF kodaniku pakutud ning makstud rahasummad olid tasuks just kokkuleppemängudel osalemise eest. Kaasuse asjaolude kohaselt on teada see, et raha maksti konkreetselt kokkuleppemängude eest, mis tuvastatult ka aset leidsid.

Subjektiivse koosseisu mõttes piisab kaudsest tahtlusest, mis antud kaasuse asjaolude kohaselt selgelt esineb, kuna mängude manipuleerimises kokku leppimine ning selle eest raha vastuvõtmine saab olla vaid sihilik, st kavatsetud tegevus. Seega on subjektiivne koosseis tegevomängijate poolt täidetud.

***Ulatus.** Erasektori altkäemaksu puhul ei ole ette nähtud kvalifitseerivaid koosseise, mistõttu ei oma tähtsust ka altkäemaksuna vastu võetud summa või muu soodustuse suurus.

1.1.2. § 402⁴. Altkäemaksu andmine erasektoris

See koosseis on asjakohane VF kodaniku vastutuse hindamisel.

Objektiivne koosseis

***Subjekti eritunnus:** erinevalt altkäemaksu võtmise koosseisust ei ole toimepanijal mingeid nõutavaid eritunnuseid, põhimõtteliselt võib subjektiks olla iga isik.

Seega on antud hetkel võimalikuks toimepanijaks VF kodanik, kellelt maksed teadaolevalt laekusid.

- 1) **Soodustuse pakkumine, selle andmine või andmisega nõustumine:** altkäemaksu võtmise koosseisu peegeldavalt on koosseisu täitmiseks vajalik, et altkäemaksu andja kas nõustuks mingit soodustust üle andma, annaks selle üle või pakuks seda. **Altkäemaksu ese, soodustus** võib olla otseselt vara, sel juhul saab hindamisel lähtuda TsÜS §-s 66 sätestatud varamõistest, sinna alla kuuluvad nt kehalised esemed kui ka varalised õigused. Lisaks võib altkäemaksu esemeks olla ka muu soodustus, mis parandab isiku isiklikku või sotsiaalset olukorda, sellised hüved ei ole üldjuhul varaliselt hinnatavad, seega on soodustuse mõiste altkäemaksu võtmise koosseisuga võrreldes identne.

See koosseisuelement küsimusi ei tekita, kuna on tuvastatud, et mängijatele maksti VF kodaniku poolt ning nad võtsid raha kui varalise soodustuse ka vastu.

- 2) **Vastutasuks pädevuse kuritarvitamise eest:** selle elemendi järgi on nõutav, et altkäemaksu andja nõuaks või ootaks altkäemaksu potentsiaalselt saajalt mingit tegu, millega saaja kuritarvitaks oma skeemi punktis 1 tuvastatud pädevust. Seda tegu peab

²²³ KarS komm vlj, lk 907, p 4.2. Siin ja edaspidi on koosseisude sisustamiseks kasutatud ka ametiisiku altkäemaksu, st KarS § 294 ning § 298 kommentaare, kuna erasektori altkäemaksu koosseisud nimetatud sätetel põhinevadki, vt ka KarS komm vlj, lk 1154, p 4.3.

saajal olema võimalik teha just seetõttu, et tal kirjeldatud pädevus on,²²⁴ eeskätt mõistetakse selliste tegude all käitumist, mis rikuvad lojaalsuskohustust.²²⁵

Kaasuses on tuvastatud, et VF kodanik ootas mängijatelt konkreetselt mängude manipuleerimist, sest selle eest ta neile maksis.

- 3) Ekvivalentsussuhe:** sarnaselt altkäemaksu võtmise koosseisuga peab ka siin olema arusaadav, et soodustust või hüve pakutakse just pädevust kuritarvitava teo eest, mitte eraldiseisvana.

Kaasuse asjaolude kohaselt on teada see, et raha maksti VF kodaniku poolt konkreetselt kokkuleppemängude eest, mis tuvastatult ka aset leidsid (koosseisu realiseerimiseks ei pea lubatud tegu tegelikult isegi ellu viima).

Subjektiivse koosseisu mõttes piisab kaudsest tahtlusest, mis antud kaasuse asjaolude kohaselt selgelt esineb, kuna mängude manipuleerimises kokku leppimine ning selle eest raha pakkumine ja maksmine saab olla vaid sihilik, st kavatsatud tegevus. Seega on subjektiivne koosseis VF kodanike poolt täidetud.

***Ulatus.** Erasektori altkäemaksu puhul ei ole ette nähtud kvalifitseerivaid koosseise, mistõttu ei oma tähtsust ka altkäemaksuna makstud summa või muu soodustuse suurus.

1.2. Millises karistusõiguslikus jurisdiktsioonis toimepanija süüteo toime pani?

Altkäemaksu andja, VF kodanik – VF kodanik pani süüteo ilmselt toime kahes jurisdiktsioonis, Eesti ja Vene omas.

Karistusseadustik lähtub teo toimepanemise koha määramisel KarS § 11 järgi ubikviteedipõhimõttest, mille järgi on süüteo toimepanemise koht iga selline koht, kus ilmnevad süüteokoosseisu asjaolud ning seetõttu saab toimepanemiskohaks lugeda ka Eestit.²²⁶

Kuigi VF kodanik ei teinud altkäemaksupakkumist Eestis viibides, ilmnemise süüteokoosseisu asjaolud (tõenäoliselt) ka Eesti territooriumi. Altkäemaksu andmise pakkumine tehti Venemaalt, nagu kaasuse asjaoludest nähtub. Küll aga ei saaks VF kodanik tegu toime panna ilma, et nõutavad koosseisuasjaolud, st raha pakkumine vastutasuks mängijate tegude eest, Eestis ilmneksid. Süüteokoosseisu jaoks on oluline, et aktiivne pool (hetkel VF kodanik) kujutaks ette, et teine pool ehk mängijad tunnetavad ekvivalentsussuhet,²²⁷ st pakkumine – raha mängumanipulatsiooni eest – peab mängijateni vähemalt jõudma, et ekvivalentsussuhe üldse tekkida saaks. Kuna mängijad asuvad Eestis (kaasuses pole teistsugust teavet), ilmneb pool ekvivalentsussuhetest ilmselgelt Eestis, teisisõnu, kui Eestis asuvad mängijad poleks pakkumist ning sellega seonduvat ekvivalentsussuhet tajunud, ei oleks VF kodanik saanud koosseisu täita. Seega on võimalik KarS § 11 ning § 6 lg 1 järgi pidada VF kodaniku tegu Eesti karistusõigusliku jurisdiktsiooni alla kuuluvaks.

See, et teadasaamine ilmneb Eestis, on praegu vaid eeldus, kuna kaasus teisiti ei sedasta. Kui aga mängijad oleksid viibinud pakkumise tegemise hetkel näiteks Leedus või mujal

²²⁴ KarS komm vlj, lk 897, p 8.1.

²²⁵ Kruusmaa, S. Erasektori korruptsiooni regulatsioon Eestis, lk 494.

²²⁶ KarS komm vlj, lk 52, p 2.

²²⁷ *Ibid.*, lk 897, p 7.

välismaal, oleks koosseis juba enne täidetud, kui selle asjaolud Eesti territooriumil ilmnedu jõuavad ning sel juhul ei saaks väita, et tegu Eesti jurisdiktsiooni alla kuulus.

Venemaa karistusõigusliku jurisdiktsiooni alla kuulub VF kodaniku tegu siis, kui VF kodaniku tegu mõnele Vene kriminaalkoodeksi koosseisule vastab.

Altkäemaksu võtjad, mängijad – kuna altkäemaksu saajad on Eesti kodanikud (ei nähtu vastupidist) ning kaasuse tekstist nähtub ka, et raha saadeti Eestisse, siis on selge, et KarS § 11 tähenduses toimus süütegu Eestis ning selle panid toime Eesti kodanikud. Seega pandi altkäemaksu võtmise süütegu KarS § 6 lg 1 toime Eesti karistusõiguslikus jurisdiktsioonis.

Kui tegu poleks toime pandud Eesti territooriumil, st kui ebaõiguskokkulepe oleks sõlmitud mõne teise riigi territooriumil viibides, siis KarS § 7 lg 1 p 1 järgi kuuluks kuritegu endiselt Eesti jurisdiktsiooni alla, kui mainitud teises riigis oleks erasektori altkäemaks samuti kuritegu, kuna hetkel teadaolevalt olid toimepanijad Eesti kodanikud.

***Mängude toimumiskohad.** Kus riigis mängu peeti, ei ole jurisdiktsiooni mõttes oluline, kuna altkäemaksu koosseisu täitmiseks pole vajalik, et hüve eest lubatud teod ka reaalselt toime pandaks.

1.3. Kes on osapooled?

Toimepanija KarS § 402³ järgi – tegev mängijad

Toimepanija KarS § 402⁴ järgi – VF kodanik

Kaasaaitaja – Olenevalt asjaoludest võivad endised mängijad olla kihutajad või kaasaaitajad ühele või mõlemale toimepanijale.

Kannatanu – Käesolevas kaasuses saab kannatanuks olla jalgpalliklubi.

Altkäemaksukoosseisud kaitsevad mh ka individuaalõigushüvesid ning kannatanuks võib olla see isik, kelle pädev töötaja altkäemaksu võttis, antud juhul saabki selleks olla jalgpalliklubi. Kriminaalmenetluse seadustiku § 37 lg 1, mis kannatanu definitsiooni sätestab, nõuab, et kannatanule oleks tekkinud kahju. Selline kahju ei pea olema varaline, see ei pea kattuma ka tsiviilõigusliku kahju mõistega. Kahju tekkimist võib altkäemaksu koosseisu puhul jaatada siis, kui töötaja ei täida oma kohustusi tööandja suhtes lojaalselt ning seeläbi saab kahjustada töötaja ja tööandja usaldussuhte kui tööandja (jalgpalliklubi) õigushüve. Sellisel juhul esineb olukord, mil rikutakse kannatanu seda õigushüve, mida koosseis (KarS § 402³) on kaitsma mõeldud ning just seeläbi tekib KrMS § 37 lg 1 järgi nõutav kahju.²²⁸

Jalgpalluri kui töötaja ning klubi kui tööandja vaheline usaldussuhe saab kahjustada ka siis, kui jalgpallur ei mängi enda parimate võimete kohaselt ning aitab meelega mängu kaotamisele kaasa. Seega on kaasuse asjaolude kohaselt selge, et mängijate tegevuse tõttu tekib jalgpalliklubile kahju ning seetõttu on jalgpalliklubi KarS §-s 402³ kirjeldatud kuriteos kannatanu.

1.4. Kellele tekitati kahju? Milles kahju väljendub?

²²⁸ RKKKo 13.05.2015 3-1-1-41-15, p-d 38-39.

Praegu tekitati reaalsuses ilmselt kahju Aasia kihlveokontoritele, selle kohta aga täpsemaid asjaolusid teada ei ole. Iseenesest ei ole kahju ka altkäemaksukuritegude koosseisuelemendiks, seega ei takistaks kahju puudumine KarS § 402³ ja § 402⁴ kohaldamist.

Nagu kirjeldatud vastuses 1.3, tekkis mittevaraline kahju töösuhte lojaalsuse murdmise tõttu ka jalgpalliklubile.

1.5. Kui süütegu ei ole võimalik praegu Eestis seaduste alusel piisavalt menetleda, siis millised kriteeriumid peavad kaasuses olema täidetud (sh need, mida ei ole kirjeldatud), et nimetatud juhtumit võiks menetleda karistusseadustiku või mõne muu seaduse alusel?

Kelmuse koosseisu täitmisest on peamise nõutava koosseisuelemendina puudu tuvastatud varaline kahju ning seeläbi ka kannatanu. See oleks võimalik, kui mõni kihlveokontor oleks konkreetselt kannatanuna tuvastatud. Kui see tingimus oleks täidetud, saaks otsese täideviijana vastutada kelmuse koosseisu alusel isik, kes reaalselt kihlveokontoris panuseid tegi, nii praegused kui endised mängijad saaksid sel juhul vastutada kaasaaitajatena.²²⁹

Altkäemaksukoosseis on, nagu esimese küsimuse vastusest nähtub, põhimõtteliselt täidetud. Koosseisu peamine nõrk koht on antud kaasuse kontekstis, et hetkel ei ole praktika puudumise tõttu täit kindlust selle osas, et jalgpalliklubi mängija või muu sarnasel positsioonil olev töötaja erisubjektina kvalifitseerub.

1.6. Kuidas tuleks karistusseadustikku või mõnda muud seadust täpsustada, et juhtum oleks hõlmatud ja karistatav?

Altkäemaksu koosseisu asendamine

Nagu mainitud, tuleks altkäemaksu võtmise koosseisu osas täieliku selguse saabumiseks täpsustada, kes, st millise taseme töötaja või pädev isik saab kuuluda erisubjektide ringi. Et luua selgust, kas võimalus mängijaid vastutusele võtta on olemas, saab ühe variandina kaaluda spetsiaalse spordimanipulatsiooni koosseisu loomist, mille erisubjektiks oleksidki sportlased, treenerid või kohtunikud.

Lisaks koosseisu enda elementidele on sel juhul aga oluline ka otsustada, kas manipulatsiooni koosseis asendaks altkäemaksu võtmise spordivaldkonnas täielikult või lisakoosseisuna. Esimese variandi kohaselt kohalduks spordimanipulatsiooni koosseis sõltumata sellest, kas kokkuleppega seonduvalt antakse ka mingi hüve üle või kas toimepanija on eraõigusliku isiku majandustegevuses pädev isik. Teise versiooni kohaselt kohalduks spordimanipulatsiooni koosseis juhtudel, mil erasektori altkäemaksu koosseis pole täidetud. Kolmanda variandina tuleks kõne alla mõlema kohaldumine korraga, kui leida, et spordimanipulatsioon ning altkäemaksukoosseis kaitsevad erinevaid õigushüvesid.

Spordimanipulatsioon

Sarnane koosseis on olemas Saksa karistusseadustikus, küll aga on sinna lisatud kasu saamise nõue, st sportlane, treener või kohtunik peab manipulatsiooniga nõustuma selle eest, et ta midagi vastu saab. Selline olukord on aga juba tõenäoliselt kaetud erasektori

²²⁹ TlnRnKo 13.10.2014 1-13-10768, p-d 1.3-1.6.

alkkäemaksu koosseisude, KarS § 402³ ning § 402⁴ poolt, Saksa koosseisud sarnanevadki väga tugevalt altkäemaksukoosseisudega, on vaid spordispetsiifilised.

Vastav Saksa koosseis:

265d. Professionaalsete spordivõistluste manipuleerimine

(1) Sportlase või treenerina iseenda või kolmanda isiku jaoks hüve nõudmine, vastuvõtmine või vastuvõtmisega nõustumine vastutasuks professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglitevastasel viisil vastase kasuks mõjutamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) Sportlasele või treenerile tema enda või kolmanda isiku jaoks hüve andmine, lubamine või andmisega nõustumine vastutasuks professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglitevastasel viisil vastase kasuks mõjutamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

Sarnane koosseis on lisaks kehtestatud ka kohtunikele.

Kuna võistluse käigus on reaalsuses pea võimatu tuvastada, kas sportlane, treener või kohtunik mängu käiguga manipuleerib, peaks manipulatsioonisätte keskseks elemendiks olema manipuleerimist käsitlev ebaõiguskokkulepe, mitte manipuleerimine ise. See teeb samuti sätte sarnaseks erasektori altkäemaksu koosseisudega, küll aga seisneks peamine erinevus selles, et spordimanipulatsiooni koosseisu täitmiseks ei peaks mängija mingit hüve saama või talle ei peaks seda isegi lubatama. Ka koosseisude hierarhia oleks selline, et kui mängumanipulatsiooni kokkuleppega käib kaasas ka mingisugune hüve, kohaldub altkäemaksukoosseis, vastasel juhul aga spordimanipulatsioon.

Sportlase või treenerina professionaalse spordivõistluse tulemuse reeglitevastasel viisil vastase kasuks mõjutamise, sellega nõustumise või sellesisulise pakkumise tegemise eest – karistatakse ...

On oluline, et koosseis sisaldaks nõuet „vastase kasuks“, kuna enda või oma võistkonna kasuks ei ole võimalik mängu mõjutada, õigemini tähendaks võistluse mõjutamine enda kasuks just seda, mis sportlaste töö sisuks ning eesmärgiks on.

Järgnevalt on näidiskaasuste kontekstis spordimanipulatsiooni koosseisu kasutamise võimalusi analüüsitud ka lehekülgedel 16, 26, 29 ning 40.

Kelmuse koosseisu asendamine - kelmuse derivaat, kihlveokelmus

Kuna kelmuse põhikoosseisu oluline element on varaline kahju ning seeläbi ka kannatanu olemasolu, tuleks käesoleva kaasuse lahendamiseks luua kelmuse erikoosseis, mille kohustuslikest elementidest oleks välja arvatud kahju tekkimine kui tagajärg. Lisaks tuleb aga märkida, et kuigi kaasuse asjaoludest tulenevalt on kaudselt oletatav, et kihlveoturgudel panustajaks oli kas VF kodanik või keegi tema ülesandel tegutsev isik, on reaalsuses kelmuse koosseisu rakendamiseks oluline, et oleks tuvastatav konkreetne toimepanija kui petmistee sooritaja, st kihlveokontoris panuse tegija.

Juba praegu eksisteerivad karistusseadustikus kelmuse põhikoosseisu juures erikoosseisud §-d 210-213, sarnasel viisil oleks võimalik luua ka spordikelmuse/kihlveokelmuse koosseis. Kuna enamasti on kelmuse koosseisu rakendamisel mängumanipulatsiooni juhtumites probleemiks kahju ning kannatanu tuvastamatus, tuleks kahju koosseisuelementidest välja arvata. KarS § 210, soodustuskelmuse koosseis on üles ehitatud samal põhimõttel – vajalik

on küll soodustuse saamine, kuid seeläbi ei pea kellelegi kahju tekkima. Selline koosseis võimaldaks täideviijatena vastutusele võtta isikud, kes reaalselt panuseid teevad, kusjuures mängijad ja treenerid, kes kokkuleppemänge läbi viivad, saaksid olla kaasaitaja staatuses, nagu kelmuse põhikoosseisu puhul (vt ka Narva Transi kaasus).

(Professionaalsete) spordivõistluste tulemuste peale hasartmängus/totos panustamisel valeandmete esitamise või oluliste asjaolude esitamata jätmise eest kasu saamise eesmärgil – karistatakse ...

Sellist tüüpi koosseisu loomisel on oluline defineerida kõik mõisted, mida karistusseadustikus varasemalt ei leidu, professionaalsed spordivõistlused jne, et vältida varakult koosseisude rakendusprobleeme. Lisaks seisneb mõttekoht selles, kas ning kuidas defineerida valeandmed ja nende esitamine, et mitte tahtmatut ning üleliigset kriminaliseerimist kaasa tuua.

Järgnevalt on näidiskaasuste kontekstis kihlveokelmuse koosseisu kasutamise võimalusi analüüsitud ka lehekülgedel 17, 26, 29 ning 41.

1.7. Kas tegemist on kuritegeliku ühendusega?

Järgnevalt on kirjeldatud KarS §-s 255 sätestatud süüteo koosseisu, kuritegelikku ühendusse (KTÜ) kuulumist ning analüüsitud selle kohalduvust käesolevale kaasusele.

§ 255. Kuritegelik ühendus

(1) Kolmest või enamast isikust koosnevasse püsivasse isikutevahelise ülesannete jaotusega ühendusse, mille tegevus on suunatud teise astme kuritegude, mille eest ettenähtud vangistuse ülemmäär on vähemalt kolm aastat, või esimese astme kuritegude toimepanemisele, kuulumise eest – karistatakse kolme- kuni kaheteistaastase vangistusega.

Objektiivne koosseis

1) see koosneb kolmest või enamast isikust:

Antud kaasuses on tingimus täidetud, kuna kokkuleppemängude organiseerimises ning täideviimises altkäemaksu toel osales 11 endist ja praegust jalgpallurit, lisaks tellijaks olnud VF kodanik.

2) selle tegevus on suunatud teise astme kuritegude toimepanemisele, mille eest ettenähtud vangistuse ülemmäär on vähemalt kolm aastat, või esimese astme kuritegude toimepanemisele:

Ühenduse tegevusega seostatavad teod peavad olema piisavalt rasked, st kas esimese astme või vähemalt 3-aastase vangistuse ülemmääraga karistatavad teise astme kuriteod, kusjuures teoreetiliselt ei pea ühendus olema veel ühtegi kuritegu reaalselt toime jõudnud panna.²³⁰

Nagu eelnevalt tuvastatud, tegeleb võimalik KTÜ hetkel KarS § 402³ ning § 402⁴ koosseisuliste tegude toimepanekuga, mille eest on karistuse ülemmäär 5 aastat ning seega on kõnealused kuriteod formaalses mõttes koosseisu täitmiseks sobivad.

²³⁰ RKKKo 21.02.2019 1-16-6452, p 34

Konkreetse kaasuse puhul tekib aga küsimus, kas ühenduse tegevus on kirjeldatud tegude toimepanemisele suunatud.

Altkäemaks on hetkel vaid vahend, millega mängijad kokkuleppemänge pidama mõjutada, seega on pigem kuritegude (alkkäemaksu) eesmärk isikute ühendust koos hoida, kuid KTÜ eesmärk peaks olema kuritegusid sooritada. Praegu ei nähtu, et ühenduse tegevus oleks altkäemaksukuritegude toimepanemisele suunatud.

Samas ei peagi toimepandavad kuriteod olema ühenduse pea- ega ainueesmärk, seda enam, et peaaegu alati on KTÜ-de lõppsiht tulu teenimine vm majandusliku kasu saamine.²³¹

3) see on püsiv: selle all on mõeldud pigem organisatsiooni, mitte liikmeskonna püsivust. Ühendust saab, seega, pidada püsivaks, kui selle liikmed saavad vahetuda selliselt, et organisatsioon ja selle struktuur jäävad püsima.²³² Seejuures ei tohi sõltuda organisatsiooni püsimine näiteks ainult ühe isiku, liidri autoriteedist.²³³

Samuti pole oluline ühenduse tegevuse ajaline kestus, vaid pigem struktuurist tulenev potentsiaal selleks.²³⁴ Näiteks tuleb arvesse võtta, et ka grupp võib kuritegusid toime panna pikema aja vältel, eriti, kui nad on mingi konkreetse tulusa tegevuse avastanud.²³⁵ Kohtupraktikast ning kirjandusest tulenevalt peab kuritegelik ühendus eristuma veel selle poolest, et juba selle eksistents ise kujutaks märkimisväärset ohtu avalikule julgeolekule, seda iseloomustab tihti näiteks mitmesuguste eri kuritegudega tegelemine. Viimane pole küll kindel nõue, aga üldjuhul peaks KTÜ-d iseloomustama valmidus ja võimekus kuritegelikku tegevusala vahetada, et oma eksistentsi säilitada.²³⁶

Lisaks peavad ühenduse liikmed teadma, et üksikkuriteod sooritatakse ühenduse huvides ning selle eesmärgi arvesse võttes.²³⁷ Püsivusega seonduvalt peab KTÜ olemasolu jaatamiseks esinema ka **organisatsiooni tahe**, millele selle liikmed alluvad, teisiti võiks seda nimetada ka liikmete ühiseks ja nende üleseks tahteks.²³⁸ Ühise tahtega seondub ka teatav „meie“-tunne²³⁹ ning subjektiivne liikmetevaheline seos ning ühise identiteedi olemasolu.²⁴⁰

Hetkel on küsitav, kas kõnealustel isikutel e võimaliku KTÜ liikmetel on ühesugune suunatud tahe – mängijad osalevad kokkuleppemängudes seetõttu, et neile makstakse selle eest iga mängu kohta, VF kodaniku eesmärk on aga ilmselt mõjutada Aasia kihlveokontorites tehtavaid pakkumisi. Nagu eelnevalt kirjeldatud (vt viite nr 23 juures), peavad ühenduse liikmed mõistma, et üksikkuritegude eesmärk on teenida ühenduse huve ning toetada selle eesmärkide elluviimist, kuid kaasuses ei viita miski sellele, et mängijad oleksid isegi teadnud, mis eesmärgil manipulatsioonikokkuleppeid sõlmitakse või kelle huve sellega teenitakse.

Mängijad tõenäoliselt jätkasid kokkuleppemängudes osalemist pikema aja vältel, kuna ilmselt oluoks olukord selline, et kui nad enam ei oleks kokkuleppeid väljakul ellu viinud, ei oleks VF

²³¹ KarS komm vlj, lk 819, p 3.7.5.

²³² *Ibid.*, 2021, lk 817, p 3.3.

²³³ RKKKo 21.02.2019 1-16-6452, p 42.

²³⁴ KarS komm vlj, 2021, lk 817, p 3.3.

²³⁵ Soo, A; Truu, M. Kuritegelikku ühendusse kuulumine (ja kuritegeliku ühenduse organiseerimine). Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 21. veebruari 2019. a otsus asjas 1-16-6452. *Juridica* 2019/7, lk 541.

²³⁶ TrtRnKo 18.09.2019 1-15-9694, p 231, vt ka Soo, A; Truu, M. Kuritegelikku ühendusse kuulumine (ja kuritegeliku ühenduse organiseerimine), lk 541.

²³⁷ RKKKo 21.02.2019 1-16-6452, p 39.

²³⁸ Soo, A; Truu, M. Kuritegelikku ühendusse kuulumine (ja kuritegeliku ühenduse organiseerimine). Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 21. veebruari 2019. a otsus asjas 1-16-6452. *Juridica* 2019/7, lk 536-537.

²³⁹ TrtRnKo 18.09.2019 1-15-9694, p 290

²⁴⁰ Soo, A; Truu, M. Kuritegelikku ühendusse kuulumine (ja kuritegeliku ühenduse organiseerimine), lk 536

kodanik neile selle eest enam maksnud. Ei nähtu, et liikmete vahel oleks olnud tugevamaid subjektiivseid seoseid kui jalgpallivõistkonnas tavaliselt, samuti pole asjaolusid, mis viitaksid näiteks tegev- ja endiste mängijate tugevatele seostele. Pigem tegid kõik mängijad konkreetselt seda, mille eest neile maksti ning ei nähtu, et mängijatele oleks läinud korda VF kodaniku eesmärk, millest oli ilmselt kihlveoturgudega manipuleerimine või et nad oleksid seda eesmärki kuidagi toetanud. Kui maksed ning tellimused kokkulepete kohta oleksid lakanud, oleks lakanud ka jalgpallurite tegevus – ei ole mingit teavet, mis võimaldaks oletada, et nad kooskõlastatult kas sama või muud kuritegelikku tegevust jätkanud oleksid.

4) seda iseloomustab ülesannete jaotus isikute vahel:

Ilmselt saab selle eelduse täidetust hetkel jaatada, kuna selgelt oli olemas üks organisator (VF kodanik), samuti oli selge roll tegev- ja endiste mängijatel, kuna nemad said reaalselt kokkulepitud mängu ellu viia. Endiste mängijate ülesannete kohta täpsem info puudub.

Subjektiivne koosseis

KTÜ liikmetel peab sinna kuulumiseks olema vähemalt kaudne tahtlus, st nad peavad vähemalt võimalikuks ning mõõnavad, et ühenduse tegevus on suunatud kirjeldatud kuritegude toimepanemisele.²⁴¹

Nagu kirjeldatud koosseisuelement 3) juures, ei ole hetkel infot selle kohta, et mängijad pettusliku panustamisega üldse kursis oleksid või seda mingil viisil toetaksid.

Kokkuvõtlikult on võimalik väita, et teatud KTÜ tunnused kirjeldatud kaasuses küll esinevad, kuid asjaolusid pole piisavalt, et kuritegeliku ühenduse olemasolu jaatada.

²⁴¹ KarS komm vlj, lk 820, p 4.

2. Kaasus 2, hokimängijate lähedaste panused

Eesti hokiklubide A ja B vahelise mängu võidab klubi A tulemusena 3:1. Spordivõistluste manipuleerimisi monitooriva ettevõtte Sportradari mängu- ja kihlvedude panuste analüüs viitab kokkulepitud mängule. Ka Eestis tegutsev spordikihlvedude korraldaja märkab vahetult enne mängu ja mängu ajal ebanormaalselt suurt panustamist klubi A võidule ja et võitja lööb vähemalt kolm väravat. Selline anomaalia tekitab kihlveokontoris kahtluse, et tegemist on manipuleeritud mänguga. Tuvastati viis isikut, kelle pakkumised olid kahtlased. Kuna alust võidu väljamaksmise keeldumiseks ei olnud, maksti raha välja. Kihlveokontori arvutuste järgi oli neile tekitatud kahju summas 6000 eurot. Kohtuniku küsitlemisel väitis kohtunik, et meeskonna B ühe kaitsekolmiku käitumine mängu viimasel kolmandikul tekitas palju küsimusi.

Värvate löömisel justkui vastupanu ei osutatud. Kohati tundus, et meeskond B oleks mänginud sel hetkel nagu ilma kaitsjateta. Mängu inspektori väitel jäi mulje, et meeskonna üks kaitsekolmik ei püüdnud/tahtnud väga aktiivselt ja oma oskuste põhjal mängida.

Politsei otsustab alustada menetlust. Selle raames selgus, et üks isik, kelle pakkumist kihlveokontor kahtlaseks pidas, oli ühe nimetatud kaitsekolmiku mängija elukaaslase liikumisvõimetu eakas sugulane, kes ei ole suuteline kõrvalise abita arvutit kasutama. Teine kahtlane isik oli ühe teise kahtluse alla sattunud kaitsekolmiku mängija sotsiaalmeedia sõber, kellega neil on palju ühiseid pilte ja kes sotsiaalmeedia andmetel on osalenud paljudel ühistel üritustel. Politsei alustatud uurimisel selgus, et mobiilside andmete põhjal võib väita, et nii see mängija kui ka tema sõber viibisid panuse tegemise ajal samas kohas. Kolmas isik, kelle panustamine kahtlaseks tunnistati, oli kahtluse alla sattunud kaitsekolmiku kolmanda mängija elukaaslase õe elukaaslane, kes oli kõigi kolme eelnimetatud mängijaga käinud koos trennis.

Neljanda ja viienda kahtlase panuse teinud isikute seosed eelnimetatud mängijatega ei ole selged. Väidetakse, et nad käivad vabal ajal läbi, kuid mängijad ja isikud ise seda ei tunnista. Tunnistajad väidavad, et kõik kolm mängijat on omavahel lähedased ja veedavad palju vaba aega koos.

Lahendus

2.1. Kas võimalikku süütegu on võimalik menetleda karistusseadustiku või mõne muu seaduse alusel? Millise süüteoga on tegemist ning millis(t)e paragrahvi alusel on võimalik süütegu menetleda? Põhjenda.

Kuna kaasuses 2 on selgelt välja toodud kannatanu, st kihlveokontor, on võimalik läheneda osaliste käitumisele kelmuse, KarS § 209 koosseisu kaudu. Kuna kaasuses pole viiteid mängijatele vm klubiga seotud isikutele pakutud hüvede kohta, ei ole põhjust analüüsida erasektori altkäemaksu koosseisude täidetust.

Kui kelmuse koosseis on täidetud, ei ole põhjust asuda kontrollima HasMS § 100 järgi karistatavat väärtegu, toto mängimise keeldu, see tuleneb § 100 enda sõnastusest. Kui aga KarS § 209 koosseis täidetud ei ole, võib tegu vastata hoopis nimetatud väärteo tunnustele.

Kuna kaasuse asjaolud viitavad, et ühe mängija elukaaslase haige sugulane polnud võimeline ise arvutit kasutama, on võimalik, et esinevad veel eraldiseisva kelmuse tunnused – keegi teine kasutas haige sugulase isikuandmeid, et ennustusportaalis panus teha. Seda pole aga täpsemalt analüüsitud, kuna see ei puuduta kokkuleppemänge või sellega seonduvat pettuslikku panustamist.

2.1.1. § 209. Kelmus

(1) Teisele isikule varalise kahju tekitamise eest tegelikest asjaoludest teadvalt ebaõige ettekujutuse loomise teel varalise kasu saamise eesmärgil – karistatakse rahalise karistuse või kuni neljaaastase vangistusega.

Objektiivne koosseis

- 1) **Teo objekt:** selleks peab olema vara. Seda defineeritakse karistusseadustikus läbi ühendteooria, mis hõlmab nii majanduslikku kui ka õiguslikku varamõistet.²⁴²

Hetkel oli konkreetseks teobjektiks kannatanu e kihlveokontori raha 6000 euro ulatuses, mis on ilmselgelt majanduslikus mõttes vara.²⁴³

2) **Pettus:**

- Petmistegu – petmine tähendab mineviku või oleviku tegelike asjaolude moonutamist, moonutamine võib olla verbaalne või konkludentne.²⁴⁴

Kohtupraktika kohaselt on petmistegu kokkuleppemängude kontekstis panustamine konkludentselt kinnitades, et panustaja pole mängu käiku mõjutanud või pole mõjutustest teadlik.²⁴⁵

Hetkel on teada, et viis isikut omapoolsed panused tegid. Küll aga ei ole võimalik tõsikindlalt väita, kas viis panustajat olid mängu mõjutustest teadlikud või mitte, st kas nende sooritatud tegu oli pettuslik. Kuna kõik potentsiaalsed toimepanijad e panustajad olid mängijatega lähedalt seotud, on reaalsuses vägagi võimalik, et nad olid mängu mõjutatusega kursis ning tegid, seega, panused pettuslikult, see ei ole kaasuse asjaolude kohaselt aga tõendatud, on vaid tugev sellekohane kahtlus.

Kui oleks tõendatud, et panustanud isikud teadsid, et mäng on kokku lepitud, siis oleks nende tegu pettuslik ning vastav koosseisuelement täidetud ning koosseisu täidetuse kontroll saaks jätkuda.

Kelmuse koosseisu selgitamise huvides on järgnevas lahenduskäigus lähtutud oletusest, nagu oleks tõendatud, et panustajad teadsid, et mängu tulemus oli kokku lepitud.

- Eksimus petmise objektil – eksimus on § 209 kontekstis ebaõige ettekujutus tegelikest asjaoludest.²⁴⁶

Kannatanul, kihlveokontoril tekkinud ebaõige ettekujutus seisneb praktika kohaselt selles, et kihlveokontor e petetu arvab, et matši, millele ta panustamist korraldab, ei ole mõjutatud, st tulemus on saabunud juhuslikkuse põhimõttel.²⁴⁷

Kuna panuseid vastu võttes polnud kihlveokontoril teadaolevalt mingit infot selle kohta, et matši tulemust võiks olla mõjutatud, oli ta ebaõige ettekujutuse mõju all.

²⁴² KarS komm vlj, lk 695, p 19.

²⁴³ Kihlveokontori klientide käsitamatus kannatanute või kahjusaajatena on analüüsitud punktides 2.3 ning 2.4.

²⁴⁴ Kiris, R. Karistusõigus. Lahenduskeeme karistusõiguse üld- ja eriosa juurde, 2020, lk 41.

²⁴⁵ TlnRnKo 13.10.2014 1-13-10768, p 7.

²⁴⁶ KarS komm vlj, lk 692, p 10.1.

²⁴⁷ TlnRnKo 13.10.2014 1-13-10768, p 7.

- 3) Varakäsutus:** teadlik varakoosseisu muutmine petetu (ehk eksimuses oleva petmise objekti) poolt. On oluline, et varakäsutuse teeks see, keda peteti, st kellele ebaõige ettekujutus loodi.²⁴⁸

Kihlveokontor kui petetu teeb varakäsutuse, kui võidusumma välja maksab. Hetkel on nimetatud kahjusummaks 6000 eurot, kuid pole kirjeldatud, kuidas kihlveokontor selleni jõudis. Kuigi üldjuhul hinnatakse kahju suurust kannatanu eelnevat ja järgnevat varalist seisuvõrreldes, kusjuures ajaliseks pöördepunktiks on varakäsutus,²⁴⁹ siis ilmselt kujuneb kihlveopettuse puhul kahju summa mõneti erinevalt. Kihlveokontori kahju ei ole ilmselt kogu summa, mis ta väidetava kokkuleppemängu tõttu välja maksis, vaid summade vahe väljamakstud koguse ning selle vahel, mis oleks välja makstud, kui mängu ei oleks kokku lepitud.

Subjektiivse koosseisu täitmiseks on vaja vähemalt kaudset tahtlust kõigi objektiivsete koosseisuasjaolude suhtes. Hetkel ei ole seda aga võimalik hinnata, kuna kõik vajalikud objektiivse koosseisu tunnused pole täidetud. Selge on aga, et kui tõendataks, et panustajad tegid panuse pettuslikult, st olid mängu manipuleerimisega kursis, siis on olemas ka tahtlus petmisteo, kannatanu ebaõige ettekujutuse ja ka varakäsutuse suhtes. Kui osutuks tõendatuks, et 3 isikut tegid panuse mängijate soovitusel, oleks subjektiivne koosseis nende puhul ilmselt täidetud.

Seega ei ole kelmuse koosseis hetkel täidetud, olulisimana on puudulik teadmine sellest, kas panustajad tegid panused pettuslikult, st kas nad olid kokkuleppemänguga kursis.

2.1.2. Väärteokoosseis HasMS järgi

Kui kelmuse koosseis jääb täitmata, tuleb kõne alla veel hasartmänguseaduse järgne väärteokoosseis. § 34 sätestab toto mängimise keelu teatud isikutele, § 100 aga näeb selle eest ette sanktsiooni.

§ 100. Toto mängimise keelu rikkumine

Toto mängimise eest isiku poolt, kes mõjutas või kellel oli võimalus mõjutada ennustatud sündmuse toimumist, toimumata jäämist või toimumise viisi ja kui puudub karistusseadustiku §-s 209 sätestatud süüteo koosseis, – karistatakse rahatrahviga kuni 20 trahviühikut.

§ 34. Piirangud hasartmängus osalemisele

(6) Totos panuse tegemine on keelatud isikul, kes mõjutab või võib mõjutada ennustatud sündmuse toimumist, toimumata jäämist või toimumise viisi või sündmuse tulemust.

Objektiivne koosseis

- 1) Tegu:** toto mängimine, st panustamine mängus, mis HasMS § 3 lg 3 järgi totoks kvalifitseerub.

HasMS § 3 lg 3 järgi on totod „mängud, mille tulemus sõltub mängija ennustatud sündmuse toimumisest, toimumata jäämisest või toimumise viisist, kusjuures sündmus, mille suhtes mängija ennustuse teeb, on väljaspool hasartmängukorraldaja kontrolli, võidu saamine sõltub ennustuse paikapidavusest ning võidu suurus sõltub

²⁴⁸ Kiris, R. Karistusõigus. Lahendusskeeme karistusõiguse üld- ja eriosa juurde, 2020, lk 41.

²⁴⁹ Kairjak, M; Sootak, J. Varavastased süüteod. Tallinn: Juura 20, lk 167.

panuse suurusest ja enne panuse tegemist määratud võidu koefitsiendist (kihlvedu) või hasartmängukorraldaja poolt määratud protsendist panuste summast, õigesti ennustanute arvust ja nende panuste suurusest (totalisaator)“.

Hetkel pole kahtlust, et kõik viis isikut esimese koosseisuelemendi täitsid, st panustades totot mängisid.

- 2) Subjekti eritunnus:** teo saab toime panna isik, kes mõjutab või kellel oli võimalus mõjutada mängu käiku. Hasartmänguseaduse eelnõu seletuskiri sätestab, et sellised isikud on näiteks sportlased, treenerid ja nendega seotud isikud, kes ise sellel spordivõistlusel osalevad või selle tulemusi mõjutavad.²⁵⁰

Tuleb analüüsida, kas kõik või mõni käesoleva kaasuse panustajatest sobiks sellise teo subjektiks.

Küsitav on, kas vajaliku eritunnusega isikutena saaks käsitleda ka näiteks mängijate lähedasi. Karistusseadustiku koosseisudes on kasutatud sõna „mõjutama“ vaid isikute mõjutamise kontekstis ning seega pole võrdlemise teel võimalik hinnata, mida kõnealuse väärtekoosseisu sõnastuse all täpselt silmas peetud on. Usutavasti on aga mängu mõjutajate all siiski silmas peetud neid isikuid, kes saavad otseselt mängu käiku sekkuda ning kes ka eelnõu seletuskirjas ära on toodud, st mängijad, treenerid ning kohtunikud, laiendatult ehk ka spordivõistlustega seotud isikud, nt võistkonna tugipersonal. Mõjutajate alla ei kuulu aga mängijatega seotud isikud, kuna pole selge, mil viisil oleks neil endal võimalik mängu käiku mõjutada.

Seega ei kvalifitseeru ükski viiest isikust hetkel väärteto subjektiks, kuna neil puudub vajalik eriline isikutunnus, sellest tulenevalt pole ka väärtekoosseis täidetud. Samuti ei tule kõne alla ka kaasaahtamine (nt lähedane aitas mängijal teha panust oma nime alt), kuna KarS § 23 järgi on väärtetegude puhul karistatav ainult täideviimine.

2.2. Millises karistusõiguslikus jurisdiktsioonis toimepanija süüteo toime pani?

Kuna ei ole teada, et kaasusel oleks välismaiseid elemente, mäng toimus Eesti hokiklubide vahel ning panused tehti Eesti kihlveokontoris, on kõigi toimepanijate teod hõlmatud Eesti karistusõigusliku jurisdiktsiooniga.

2.3. Kes on osapooled?

Toimepanijad – panustajad. Kuna hetkel pole teada, kuidas liikumisvõimetu sugulase poolt tehtud panus sündis, on põhjust ühe variandina oletada ka kellegi kolmanda poolset vahendlikku täideviimist.

Kaasaaitajad – Kui oleks võimalik tõendada, et panustajad teadsid mängu manipuleeritusest, tuleks kohtupraktika kohaselt lugeda kaitsekolmiku mängijad ka kelmuse toimepanemisele kaasaaitajateks.²⁵¹ Kui nemad poleks mänginud viisil, mis vajaliku tulemuse tagas, poleks olnud võimalik selliselt panuseid teha, et tulemused ette näha on, st poleks olnud võimalik pettuslikku tegu sooritada.

²⁵⁰ Rahandusministeerium. Seletuskiri Hasartmänguseaduse eelnõu juurde, 2008, lk 24. Veebis kättesaadav koos teiste seadusemuudatust puudutavate dokumentidega: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/eoigus/190410#4TfV1Ust>

²⁵¹ TlnRnKo 13.10.2014 1-13-10768, p-d 1.1-1.6.

Kannatanu – kihlveokontor, kellele on loodud ebaõige ettekujutus ning kes on saanud varalist kahju

On küsitav, kas kannatanuteks saaks olla ka kihlveokontori kliendid, kes tegid panused samale mängule uskudes, et mäng on peetud tavapärasel ning ausatel tingimustel, st sellega ei ole manipuleeritud. KarS § 209 koosseisu kohaselt on võimalik isikut kannatanuks pidada siis, kui talle on tekkinud varaline kahju. Sellise kahju tuvastamine on antud kaasuses küsitav, täpsemalt on kihlveokontori klientidele tekkinud võimalikku varalist kahju analüüsitud punktis 2.4.

2.4. Kellele tekitati kahju? Milles kahju väljendub?

Kihlveokontor - sellele tekitati otsest varalist kahju, kontori enda väitel 6000 euro ulatuses.

Kihlveokontori kliendid –Kahju ei saa olla nende poolt mängule panustatud summa – ka juhul, kui mänguga poleks manipuleeritud, ei ole võimalik tõsikindlalt väita, et kliendid oleksid oma raha tagasi saanud. Ei ole võimalik väita, et *conditio sine qua non*-vormeli järgi oleks kelmuse toimepanijate pettuslik tegu heausksete klientide raha kaotusega põhjuslikus seoses. Et see nii oleks, peaks varasema sündmuse ehk pettuse äramõtlemisel ära langema ka tagajärg,²⁵² st heausksete panustajate raha kaotus. Kui pettuslik panustamine ja mänguga manipuleerimine ära mõelda, ei ole võimalik öelda, kas heausksed panustajad oleksid oma raha tagasi võitnud või selle ikkagi kaotanud. Olukordades, kus tagajärje võivad põhjustada mitu alternatiivset sündmust, kasutatakse ka alternatiivse põhjuslikkuse täiendatud vormelit, et karistatava teo toime pannud isikud ebaõiglaselt vastutusest ei pääseks. Vormel rakendub olukordades, kus leiavad aset mitu sündmust, millest mõlemad saavad koosseisupärase tagajärjeni viia ning seeläbi on võimalik vastutusele võtta teo toime pannud isik ka siis, kui tema teo äramõtlemisel tagajärg ikkagi saabub.²⁵³ Hetkel ei ole aga võimalik rakendada ka alternatiivse põhjuslikkuse täiendatud vormelit, kuna pettusliku teo äramõtlemisel ei ole võimalik öelda, kas mingi muu sündmus (sh mängule omane juhuslikkus) oleks samuti võinud tagajärje ehk heausksete panustajate raha kaotuse põhjustada.

Küll aga võib klientide kahju seisneda selles, et nad ei saanud teenust, mida kihlveokontoriilt n-õ tellinud olid. Heauskne panustaja arvab kihlveokontoris tehingut tehes, et ta saab osaleda kihlveos, mis toimub ausa spordi reeglite järgi ning mille tulemus saabub spordile omase juhuslikkuse alusel, kusjuures ka kõik kaaspanustajad on tema teada liitunud kihlveoga samadel alustel. Kui mängutulemustega oli eelnevalt manipuleeritud, ei saanud heauskne klient kihlveokontorile makstud raha eest sellises mängus osaleda, st jäi loodetud teenusest ilma. Sellise kahju suurust on aga äärmiselt keeruline kindlaks määrata, ka ei ole selle osas vastavat praktikat.

2.5. Kui süütegu ei ole võimalik praegu Eestis seaduste alusel piisavalt menetleda, siis millised kriteeriumid peavad kaasuses olema täidetud (sh need, mida ei ole kirjeldatud), et nimetatud juhtumit võiks menetleda karistusseadustiku või mõne muu seaduse alusel?

Kaasuse asjaolude kohaselt on olemas piisavalt infot ja on täidetud piisavad kriteeriumid, et juhtumit menetleda. Peamine probleem, miks ei saa kelmuse koosseisu hetkel täidetuks lugeda, on petmisteo kui koosseisuasjaolu tõendamatus, st et panustajad kokkuleppest teadsid.

²⁵² RKKKo 30.11.2009, 3-1-1-55-09, p 25.3.

²⁵³ Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Juura: Tallinn, 2018, lk 214.

Toto mängimise keelu, HasMS §-s 100 sätestatud väärteokoosseisu alusel ei ole võimalik tegu menetleda, kuna panuseid ei teinud isikud, kel oluks võimalus mängu käiku mõjutada.

2.6. Kuidas tuleks karistusseadustikku või mõnda muud seadust täpsustada, et juhtum oleks hõlmatud ja karistatav?

Kelmus. Kui kirjeldatud olulisi asjaolusid, peamiselt panustajate teadmist kokkuleppemängudest, oleks võimalik ka tõendada, oleks toimepanijate ehk panustajate ning mängijate kui kaasaaitajate karistamine KarS § 209 järgi võimalik ning mingeid seadusemuudatuse vajadusi ei nähtu.

Kelmuse erikoosseis (kirjeldatud p-s 1.6) ei hõlbustaks hetkel kahtlaste panustajate vastutusele võtmist, kuna probleemiks pole mitte kahju tekkimine, vaid panustajate teadmise tõendamatus manipuleeritud mängude kohta.

Spordimanipulatsioon. Antud asjaolude kohaselt ei lahendaks olukorda lõplikult ka punktis 1.6 kirjeldatud spordimanipulatsiooni koosseis, kuna see pole sportlaste käitumises tegelikult tõendatud, küll aga nõuaks see koosseis sportlaste vastutusele võtmiseks praegu ainult manipulatiivse kokkuleppe sõlmimist, seoseid potentsiaalsete pettuslike panustajatega poleks tarvis tõendada.

Väärteokoosseis. Toto mängimise keelu osas oleks oluline täpsustada, millistele subjektidele keeld laieneb, st kes on isikud, kes saavad mängu käiku mõjutada.

2.7. Kas tegemist on kuritegeliku ühendusega?

Nagu kaasuse 1 juures kirjeldatud, hinnatakse KTÜ olemasolu KarS § 255 mõistes järgnevate eelduste järgi:

- 1) **see koosneb kolmest või enamast isikust:** antud kaasuses on kirjeldatud 8 isiku, st 5 panustaja ning 3 mängija võimalikku koosseisupärast käitumist, seega on tingimus täidetud.
- 2) **selle tegevus on suunatud teise astme kuritegude toimepanemisele, mille eest ettenähtud vangistuse ülemäär on vähemalt kolm aastat, või esimese astme kuritegude toimepanemisele:** Nagu eelnevalt tuvastatud, tuleb hetkel kuriteona üldse kõne alla § 209 järgne kelmus, mille vangistuse ülempiir on 4 aastat ning seega on eeldus täidetud.
- 3) **see on püsiv:** kaasuse tekstist ei nähtu asjaolusid, mis viitaksid asjaosaliste sellisele organiseeritusele, et nende tegevus potentsiaalselt jätkuda võiks või et mõned asjaosalised uute liigetega asenduda võiksid, miski ei viita hetkel ühenduse püsivusele. Kuritegelikku ühendusse kuulumine on vältav süütegu,²⁵⁴ hetkel ei viita miski sellele, et pärast üht episoodi asjaosalised kuidagi seotuks jääksid.
- 4) **seda iseloomustab ülesannete jaotus isikute vahel:** hetkel ei ole midagi, mille põhjal väita, et näiteks 5 panustajat omavahel kuidagi kooskõlastatult tegutsesid või

²⁵⁴ Soo, A; Truu, M. Kuritegelikku ühendusse kuulumine (ja kuritegeliku ühenduse organiseerimine), lk 536.

mingil määral ülesandeid jaotanud oleksid. Samuti ei tohi kuritegelikku ühendust samastada iga ühiselt, samaaegselt või kaasaaitajate abiga täide viidud kuriteoga.²⁵⁵

Teatud (pigem formaalsed) KTÜ tunnused kirjeldatud kaasuses küll esinevad, kuid asjaolusid pole piisavalt, et kuritegeliku ühenduse olemasolu jaatada.

²⁵⁵ Soo, A; Truu, M. Kuritegelikku ühendusse kuulumine (ja kuritegeliku ühenduse organiseerimine), lk 538.

3. Kaasus 3, Eesti korvpalliklubid

Eesti korvpallimeeskondade A ja B vahelise mängu võidab klubi A tulemusega 84:65. Korvpalliliit saab Sportradarilt hoiatuse, et Aasia kihlveokontorites on ebanormaalselt palju panustatud meeskonna A võidule. Hilisem mängupildi analüüs kinnitab meeskonnas B mängiva kahe palluri, kes on selle võistkonna põhimängijad, passiivsust ja arusaamatuid vigu nii rünnakul kui ka kaitses. Rünnakul visati lihtsates olukordades mööda, jäeti vabalt positsioonilt viskamata, eelistades sööta, tehes valesööte, tehes „jookse“, „pallikandmisi“, „kahekordseid“, valekatteid jne. Kaitses lasti vastane lihtsalt läbi, tehti vigu lihtsates olukordades, kus vastane sai vabavisked, jäeti oma võistkonna kaitselaud blokeerimata jne. Võistkonna B treener, kes on Lätist, lasi vaatamata mängijate eksimustele neil siiski mängida. Mängujärgses intervjuus meediale selgitas treener, et kuna mänguplaan toetub just neile mängijatele ja nad on võistkonna põhimängijad, peavad nemad ka võistkonna raskest seisust välja tooma. Kaks nädalat enne mängu avaldati meedias info, et korvpalliklubi B on mängijate ja treeneri ees kaks kuud võlgu.

Politsei alustab menetlust. Tunnistajate ülekuulamisel tunnistab kolmas võistkonna B mängija, et kohe pärast artikli ilmumist võttis üks isik temaga sotsiaalmeedias ühendust, kes nimetas end võistkonna B fänniks ja kes hakkas vestlust klubivõlgadele juhtima ning pakkus välja koostööd, mille abil saaks mängija raha teenida. Edasiseks suhtluseks andis ta mängijale oma Whatsapp'i rakenduse andmed. Mängija loobus pakkumisest ega vastanud enam isiku kirjadele.

Lahendus

3.1. Kas võimalikku süütegu on võimalik menetleda karistusseadustiku või mõne muu seaduse alusel? Millise süüteoga on tegemist ning millis(t)e paragrahvi alusel on võimalik süütegu menetleda? Põhjenda.

Mitmed kaasuse asjaolud viitavad võimalikule erasektori altkäemaksule (KarS § 402³, § 402⁴) ning selle alusel oleks kindlasti võimalik süüasja ka menetleda. Ilmselt kujuneks altkäemaksu võtmises või sellega nõustumises kahtlustatavaks võistkonna treener ning mängijad, selleks oleks aga vajalik tuvastada mingi seos või suhtlus altkäemaksu andja, pakkuja või lubajaga. Selles võiks kahtlustada võistkonna B fänni.

Kuigi hetkel pole teada, kes kihlveokontorites panustasid, st kelle osas KarS § 209, kelmuse koosseis üldse rakenduda võiks, on järgnevalt teoreetiliselt selgitatud kelmuse koosseisu kohaldumist antud kaasuse kontekstis.

3.1.1. Kelmuse koosseis

Kuigi kaasuse asjaoludest lähtuvalt ei ole võimalik isegi potentsiaalset kelmuse toimepanijat tuvastada, on KarS § 209 koosseisu järgnevalt teoreetiliselt analüüsitud, tekitamaks arusaama, kas ja mil moel oleks võimalik pettuslik panustaja sellise kaasuse puhul vastutusele võtta.

- 1) **Teo objekt:** selleks peab olema vara. Seda defineeritakse karistusseadustikus läbi ühendteooria, mis hõlmab nii majanduslikku kui ka õiguslikku varamõistet.

Kaasuse asjaolude pinnalt on võimalik tuletada, et teobjektiks oli Aasia kihlveokontorite raha, st vara.

2) Pettus:

- Petmistegu – petmine tähendab mineviku või oleviku tegelike asjaolude moonutamist, moonutamine võib olla verbaalne või konkludentne.²⁵⁶

Kohtupraktika kohaselt on petmistegu kokkuleppemängude kontekstis panustamine konkludentsetl kinnitades, et panustaja pole mängu käiku mõjutanud või pole mõjutustest teadlik.²⁵⁷

Hetkel ei ole panustajate isikud teada, seega ei ole teavet ka selle kohta, kas nad teadsid, et mängutulemus oleks kokku lepitud ning seega ei saa ka väita, et nendepoolne panustamine oleks olnud pettuslik tegu.

- Eksimus petmise objektil – eksimus on § 209 kontekstis ebaõige ettekujutus tegelikest asjaoludest.²⁵⁸

Kannatanul, kihlveokontoril tekkinud ebaõige ettekujutus seisneb praktika kohaselt selles, et kihlveokontor e petetu arvab, et matši, millele ta panustamist korraldab, ei ole mõjutatud, st tulemus on saabunud juhuslikkuse põhimõttel.²⁵⁹

Kuna panuseid vastu võttes polnud Aasia kihlveokontoritel ilmselt mingit infot selle kohta, et matši tulemust võiks olla mõjutatud, olid kontorid ebaõige ettekujutuse mõju all.

3) Varakäsutus: teadlik varakoosseisu muutmine petetu (ehk eksimuses oleva petmise objekti) poolt. On oluline, et varakäsutuse teeks see, keda peteti, st kellele ebaõige ettekujutus loodi.²⁶⁰

Kihlveokontorid kui petetud teevad varakäsutuse võidusummat välja makstes. Täpsem info puudub, kuid ilmselt maksid Aasia kontorid A võitude peale panustajatele võidusummad välja ning tegid seeläbi varakäsutused.

Kokkuvõtlikult on tõenäoline, et antud olukorras reaalsuses kelmus küll esines, kuid kaasuse asjaolude pinnalt saab vaid teoreetiliselt väita, et KarS § 209 koosseis kellegi osas kohalduks. Kui panuse tegija, st petja isik oleks teada ning koosseisu rakenduvust oleks võimalik ka päriselt analüüsida, saaks treeneri ja mängijad vastutusele võtta kelmusele kaasaaitajadena²⁶¹ (vt ka kaasus 2).

3.1.2. Fänni vastutus KarS § 402⁴ alusel

Objektiivne koosseis

Teo **objektiivse koosseisu** moodustabki altkäemaksu lubamine või andmine, kusjuures koosseis on täidetud juba vastavasisulise pakkumise tegemisega.²⁶²

Altkäemaksu pakkumise moodustavad omakorda:

²⁵⁶ Kiris, R. Karistusõigus. Lahenduskeeme karistusõiguse üld- ja eriosa juurde, 2020, lk 41.

²⁵⁷ TlnRnKo 13.10.2014 1-13-10768, p 7.

²⁵⁸ KarS komm vlj, lk 692, p 10.1.

²⁵⁹ TlnRnKo 13.10.2014 1-13-10768, p 7

²⁶⁰ Kiris, R. Karistusõigus. Lahenduskeeme karistusõiguse üld- ja eriosa juurde, 2020, lk 41

²⁶¹ TlnRnKo 13.10.2014 1-13-10768, p-d 1.1-1.6.

²⁶² KarS komm vlj, lk 907, p 4.2.

- 1) Soodustuse pakkumine, selle andmine või andmisega nõustumine:** altkäemaksu võtmise koosseisu peegeldavalt on koosseisu täitmiseks vajalik, et altkäemaksu andja kas nõustuks mingit soodustust üle andma, annaks selle üle või pakuks seda.

Altkäemaksu ese, soodustus võib olla otseselt vara, sel juhul saab hindamisel lähtuda TsÜS §-s 66 sätestatud varamõistest, sinna alla kuuluvad nt kehalised esemed kui ka varalised õigused. Lisaks võib altkäemaksu esemeks olla ka muu soodustus, mis parandab isiku isiklikku või sotsiaalset olukorda, sellised hüved ei ole üldjuhul varaliselt hinnatavad, seega on soodustuse mõiste altkäemaksu võtmise koosseisuga võrreldes identne.

Fänn pakkus välja koostööd, mille abil mängija raha teenida saaks, seega on ta vara pakkunud. Ka palgalise töökoha pakkumist loetakse varalise hüve pakkumiseks sõltumata sellest, kas isik hiljem tööle asub.²⁶³ Lisaks pole varalise hüve kui koosseisutunnuse realiseerimise puhul oluline selle täpne tuvastatus ega summa konkretiseeritus.²⁶⁴ Seega on hüve pakkumine kui koosseisutunnus täidetud, kuigi täpne koostööpakkumine ega selle eest saadav raha pole selge.

- 2) Vastutasuks pädevuse kuritarvitamise eest:** selle elemendi järgi on nõutav, et altkäemaksu andja nõuaks või ootaks altkäemaksu potentsiaalselt saajalt mingit tegu, millega saaja kuritarvitaks oma skeemi punktis 1 tuvastatud pädevust. Seda tegu peab saajal olema võimalik teha just seetõttu, et tal kirjeldatud pädevus on,²⁶⁵ eeskätt mõistetakse selliste tegude all käitumist, mis rikuvad lojaalsuskohustust.²⁶⁶

On oluline tuvastada, et mängija on eraõigusliku isiku majandustegevuses pädev isik, st talle on võimalik üldse altkäemaksu pakkuda. Nagu kaasuses 1 tuvastatud, on spordiklubid eraõiguslikud juriidilised isikud (enamasti MTÜ-d) ning mängijad kui nende töötajad on selle majandustegevuses pädevad.

Hetkel ei ole fänn nimetanud tegu, mille eest ta mängijale raha pakuks, samuti ei ole seda võimalik järeldada konkludentset (klubi võlgadele tähelepanu juhtimine ning mängijale rahateenimisvõimaluse pakkumine võib tähendada ükskõik, millise töö või lepingu pakkumist, mis ei pruugi isegi mängija klubilise tegevusega kuidagi seotud olla). Kuna pole teada, mis käitumist mängijalt vastutasuks oodatakse, ei saa see käitumine selgelt olla ka oma pädevuse kuritarvitamine.

- 3) Ekvivalentsussuhe:** sarnaselt altkäemaksu võtmise koosseisuga peab siin olema arusaadav, et soodustust või hüve pakutakse just pädevust kuritarvitava teo eest, mitte eraldiseisvana.

Ekvivalentsussuhe, st mängija tajumine, et raha pakutakse just pädevuse kuritarvitamise eest ei saa eksisteerida, kuna mängija ei tea, mille eest talle raha teenimist pakutakse.

Seega ei vastuta fänn teadaolevate asjaolude kohaselt erasektoris altkäemaksu pakkumise eest.

3.1.3. Treeneri vastutus KarS § 217² alusel

²⁶³ *Ibid.*, lk 894, p 5.2. Vt ka RKKKo 25.06.2020, 1-18-8101, p 47.

²⁶⁴ *Ibid.*, lk 894, p 5.2. Vt ka RKKKo 03.10.2011, 3-1-1-68-11, p 15.1.

²⁶⁵ *Ibid.*, lk 897, p 8.1.

²⁶⁶ Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis, lk 494.

Kuna kaasuse asjaoludest nähtub, et treener lasi mängijatel hoolimata rohketest vigadest edasi mängida ega vahetanud neid välja, on võimalik kaaluda, kas treener on klubi suhtes pannud toime usalduse kuritarvitamise, täpsemalt usalduse murdmise teo.

Objektiivne koosseis²⁶⁷

- 1) Usaldusseisund, subjekti eritunnus:** isikul, kes saab usaldust murda, peab olema seadusest või teingust tulenev kohustus järgida teise isiku varalisi huve, seega on tegemist erisubjektiga koosseisuga. Selline seisund on näiteks juriidilise isiku nõukogu liikmel, käsundisaajal või ka muu lepingulise kohustuse vormis.²⁶⁸ Varaliste huvide järgimise kohustuses peaks aga lepingus olema võimalikult selgelt kokku lepitud, et vastav KarS-i säte rakenduda saaks, nt raamatupidaja lepingulise suhtega kaasneb enamasti kohustus mitte tekitada oma tööandjale/käsundiandjale kahju. Kui kohustus ei ole seaduses või lepingus selgesõnaliselt sätestatud, tuleks kohustuse olemasolu pigem eitada, kuna näiteks tsiviilõiguse üldpõhimõtetest kohustust tuletades on oht minna KarS-i rakendamisel vastuollu määratletuse põhimõttega – isik ei saa sel juhul ette näha, et tema käitumine võiks karistusõigusliku vastutuse kaasa tuua.²⁶⁹ Ka KarS-i kommentaarid näevad pigem ette, et juriidilise isiku puhul kehtib selline kohustus pigem juhtorgani töötajale või nõukogu liikmetele, mitte igale isiku töötajale.²⁷⁰

On vägagi küsitav, kas korvpallivõistkonna treeneril, kel on klubiga eeldatavasti tööleping, lasub selline kohustus ning kas teda saab, seega, erisubjektiks pidada. Eelkõige võiks säte talle kohalduda siis, kui kohustus klubi varalisi huve jälgida oleks tema (töö)lepingus selgelt kirjas, see on aga ebatõenäoline. Treeneri seisund ei sarnane tugevalt ka näiteks juriidilise isiku juhtivtöötaja või nõukogu liikme omale, samuti ei tulene talle varaliste huvide järgimise kohustust ka seadusest, muidu oleks usalduse kuritarvitamise koosseisu võimalik rakendada absoluutselt iga töölepingu puhul.

Seega KarS § 217² hetkel treenerile ei kohaldu, järgnevalt on koosseisuelemente aga lühidalt selgitatud, kuna teoreetiliselt võiks usalduse murdmise koosseis kohalduda kokkuleppemängude puhul olukorras, kus mängumanipulatsioonides osaleb nt klubi president vm juhtivtöötaja.

- 2) Kohustuse rikkumine:** see võib seisneda nii aktiivses vara käsutamises kui ka näiteks tegevusetuses, mis viib kannatanu varalise seisukorra halvenemiseni.²⁷¹

Hetkel ei saanud treener mõistagi kohustust rikkuda, kuna tal usaldusseisund puudus.

- 3) Suur varaline kahju:** tekkinud kahju peab KarS § 12¹ järgi olema suurem kui 40 000 eurot. Kahju suurus on vahe isiku (klubi) varalises seisundis enne ja pärast teo toimepanemist. Kannatanul tekkida võivad kulud, mis on vaid eeldatavad, ei ole sätte kontekstis kahjana käsitletavat, st kahju peab realselt eksisteerima.²⁷²

Seega oleks ka teoreetiliselt võrdlemisi keeruline näidata, kuidas ühe mängu tulemuse kokku leppimine vähemalt 40 000 euro suuruse kahju tekitab.

- 4) Põhjuslik seos:** usalduse murdmiseo ning kahju vahel peab olema põhjuslik seos.

²⁶⁷ Kairjak, M; Sootak, J. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2012, lk 209.

²⁶⁸ KarS komm vlj, lk 736, p 4.

²⁶⁹ Kairjak, M. Varaliste huvide järgimise kohustus ja teisele isikule usaldatud vara. Juridica 2010/1, lk 30.

²⁷⁰ KarS komm vlj, lk 737, p 5.2.

²⁷¹ RKKKo 31.03.2008, 3-1-1-4-08, p 25.

²⁷² Kairjak, M; Sootak, J. Varavastased süüteod. Juura: Tallinn 2012, lk 210.

Selle koosseisuelemendi täitmine võib kokkuleppemängude puhul oluliseks probleemiks kujuneda. Näiteks ei saaks ilmselt põhjuslikku seost jaatada, kui tänu meelega kaotamisele jääb klubi ilma turniiri auhinnarahast, kuna ei ole võimalik väita, et alternatiivses olukorras, st kus mängutulemuses pole kokku lepitud, oleks võistkond auhinna kindlasti võitnud.

- 5) Puudub KarS §-s 201 sätestatud omastamise koosseis:** tingimus on sättele lisatud, et vältida konkurentsiolekorda omastamise koosseisuga.

Omastamise koosseisule ei viita hetkel miski, kuna treener pole asjaolude kohaselt mingit vara enda kasuks pööranud.

Seega ei ole usalduse kuritarvitamise koosseis treeneri vastutuse puhul rakendatav ning ilmselt kujuneks nõutud elementide olemasolu jaatamine keerukaks ka näiteks klubi juhi vastutuse hindamisel.

3.1.4. Mängijate ning treeneri vastutus KarS § 402³ alusel

Kuna hetkel ei nähtu, et oleks toime pandud petmistegu või et keegi oleks varalist kahju saanud, on võimalik kontrollida vaid altkäemaksukoosseisude täidetust ning kuna kõne all on just mängijad ja treener, siis altkäemaksu võtmist KarS § 402³ järgi.

Objektiivne koosseis

- 1) Erisubjekt ehk eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses pädev isik või vahekohtunik:** Erisubjektiga on tegemist, kui teo toimepanijal, st subjektile peab süüteo koosseisu järgi olema mingisugune eriline isikutunnus, mis KarS § 24 lg 1 järgi kirjeldab toimepanija isikuomadusi, eesmärke või motiive. § 402³ koosseisu puhul on selleks nõutavaks tunnuseks, et toimepanija, st altkäemaksu võtja oleks eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses pädev isik või vahekohtunik. Viimase, st vahekohtuniku all on silmas peetud kohtuväliselt vaidluste lahendamise organit ning see ei ole hetkel asjakohane.

Eraõiguslik isik, mille majandustegevuses subjektile pädevus peab olema, võib olla nii juriidiline kui ka muu ettevõtte, mis juriidiliseks isikuks ei kvalifitseeru.²⁷³

Majandustegevuses pädev isik ei ole seadusandja poolt selgepiirilisel defineeritud. Kirjanduses viidatakse altkäemaksu võtjale enamasti kui „töötajale“²⁷⁴, sellest nähtub, et toimepanija ei pea olema juhtivtöötaja, vaid põhimõtteliselt võib olla iga isik, kellele töandja on enda huvides tegutsemiseks pädevuse andnud. Karistusseadustiku kommentaaride kohaselt võib subjekt olla eraõigusliku isiku teenistuja, ametnik, volinik või esindaja, oluline on, et isik oleks juriidilise isiku töötaja töösuhte alusel või pädev esindaja.²⁷⁵

Nagu kaasuses nr 1 tuvastatud, on mängijad ning treenerid tõenäoliselt²⁷⁶ isikud, kel on pädevus spordiklubi kui eraõigusliku isiku majandustegevuses, seega on subjektidel (toimepanijatel) hetkel nõutav isikutunnus.

- 2) Soodustuse küsimine, vastuvõtmine või sellega nõustumine:** Et koosseis oleks täidetud, peab majandustegevuses pädev isik olema altkäemaksu ehk mingi

²⁷³ Pikamäe, P; Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1153, p 4.1

²⁷⁴ Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis. Karistusõiguse revisjoniga toimunud muudatused. Juridica, 2015/7, lk 494-495

²⁷⁵ Pikamäe, P; Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1153, p 4.1.

²⁷⁶ Vähese praktika tõttu pole seda siiski võimalik täielikult ning tõsikindlalt väita, vt analüüsi 1. kaasuse juures, p 1.1.1.

soodustuse vastuvõtmisega vähemalt nõustunud, samas võib ta olla ka hüve endale küsinud või selle juba vastu võtnud.

Altkäemaksu ese, soodustus võib olla otseselt vara, sel juhul saab hindamisel lähtuda TsÜS §-s 66 sätestatud varamõistest, sinna alla kuuluvad nt kehalised esemed kui ka varalised õigused. Lisaks võib altkäemaksu esemeks olla ka muu soodustus, mis parandab isiku isiklikku või sotsiaalset olukorda, sellised hüved ei ole üldjuhul varaliselt hinnatavad.²⁷⁷

Praegu ei nähtu faktidest, et mängijad või treener oleksid altkäemaksu saanud, küsinud või selle võtmisega nõustunud, samuti ei nähtu üldse, et neile oleks osaks saanud mingit tähelepanuäratavat hüve (nt vara, mille olemasolu oleks muidu raske seletada). Asjaolu, et klubi oli palkade maksmise osas mängijate ja treeneri ees võlglane, ei oma koosseisu täitmise mõttes tähtsust.

- 3) Vastutasuks pädevuse kuritarvitamise eest:** selle elemendi järgi on nõutav, et altkäemaksu andja nõuaks või ootaks altkäemaksu potentsiaalselt saajalt mingit tegu, millega saaja kuritarvitaks oma skeemi punktis 1 tuvastatud pädevust. Seda tegu peab saajal olema võimalik teha just seetõttu, et tal kirjeldatud pädevus on,²⁷⁸ eeskätt mõistetakse selliste tegude all käitumist, mis rikuvad lojaalsuskohustust.²⁷⁹

Ei ole teada, et keegi oleks mängijatelt oma pädevuse kuritarvitamist palunud või oodanud.

Nagu eelnevalt selgitatud, ei ole pädevust kuritarvitav tegu ise altkäemaksukoosseisu element ning seepärast ei ole mängijate kahtlased valikud ja halvad otsused mängu kestel ei ole ühegi altkäemaksu koosseisuelemendiga seotud.

- 4) Ekvivalentsussuhe:** See koosseisutunnus tähendab, et pädev isik, kes soodustuse vastuvõtmisega nõustub, peab ka aru saama, et see soodustus antakse konkreetselt pädevust kuritarvitava teo/käitumise eest, st et need on omavahel seotud. Samas ei pea pädevust kuritarvitavat tegu ellu viima, et ekvivalentsussuhe eksisteeriks.²⁸⁰

Kuna pole tuvastatud, et oleks toimunud altkäemaksu vastuvõtmine või isegi sellega nõustumine, ei ole võimalik jaatada ka ekvivalentsussuhte olemasolu. Veel enam, ei ole teada ka ekvivalentsussuhte teine pool, st et mängijatelt või treenerilt oleks mingil viisil oma pädevuse kuritarvitamist palutud.

Seega hetkel altkäemaksu võtmise koosseisulisi tunnuseid ei esine.

3.1.5. Kolmanda mängija vastutus

Esmapilgul võiks tekkida kahtlus, kas kolmas mängija võiks vastutada kuriteost mitteteatamise eest KarS § 307 lg 1 järgi, kuna kaasuse asjaoludest nähtub, et pakkumine oli tema jaoks kahtlane ning oleks potentsiaalselt võinud kujuneda altkäemaksu pakkumiseks. Kuriteost mitteteatamise koosseis on aga siiski selgelt asjakohatu, kuna altkäemaksu andmise näol on tegemist II astme kuriteoga (KarS § 307 nõuab vaid I astme kuritegudest teatamist), lisaks on eelnevalt juba tuvastatud, et fänni pakkumine siiski ei jõudnud kuriteo tunnusteni.

²⁷⁷ KarS komm vlj, lk 894, p-d 5.2-5.3.

²⁷⁸ *Ibid.*, lk 897, p 8.1.

²⁷⁹ Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis, lk 494.

²⁸⁰ KarS komm vlj, lk 907, p 4.2.

3.2. Millises karistusõiguslikus jurisdiktsioonis toimepanija süüteo toime pani?

Kui kaasuses oleks rohkem tõendeid ning oleks võimalik järeldada, et altkäemaksu andmine fänni ning selle võtmine 2 mängija ja treeneri poolt on toime pandud, kohalduks mõlemale tegevusele Eesti karistusseadustik.

Mängijad on eestlased (kuna ei nähtu teisiti), seega kohalduks neile altkäemaksu võtmisel või sellega nõustumisel KarS § 7 lg 1 p 1 isegi siis, kui nad asuks teo toimepaneku hetkel välismaal. Kui nad võtsid altkäemaksu Eestis, tagab jurisdiktsiooni § 6 lg 1.

Kui **fänn** on eestlane, kohaldub tema teole samuti KarS § 6 lg 1 või § 7 lg 1 p 1, vastavalt sellele, kus ta pakkumisteo toime pani. Kui fänn oleks välismaalane, kohaldub talle sarnane olukord nagu kaasuses 1 – ubikviteedipõhimõtte, st KarS § 11 järgi kohaldub talle Eesti jurisdiktsioon, kuna ta ei saa altkäemaksu pakkumist toime panna ilma, et selle teo koosseisulised asjaolud Eestis väljenduksid, st mängijad pakkumist õigesti tajuksid.

Kuna **treener** on Läti kodanik, siis tema puhul karistusseadustik isikuliselt ei kehti, kuid võiks kehtida territoriaalselt § 6 lg 1 järgi. Seega kohaldub Eesti karistusõiguslik jurisdiktsioon treenerile altkäemaksu võtmise korral siis, kui a) ta viibis altkäemaksuga nõustumise/selle vastuvõtmise ajal Eestis b) altkäemaksu pakkuja asus Eestis (vt ubikviteedipõhimõtte eelmises punktis) või c) mõlemat korraga. Kui ta asus altkäemaksu võtmise ajal näiteks Lätis ning ka pakkumine tehti talle sealt, siis Eesti karistusseadustik talle ei kohaldu, saab aga kohalduda vastava riigi oma.

3.3. Kes on osapooled?

Täideviijad: Kaks mängijat ning treener võiksid olla teoreetiliselt altkäemaksu võtjad KarS § 402³ ning fänn altkäemaksu andja § 402⁴ järgi, kui oleks tõendatud rohkem koosseisuasjaolusid, st kõik neli isikut oleksid kuritegude otsesed toimepanijad.

Kannatanu saaks olla korvpalliklubi, kuna mängijate ning treeneri poolt altkäemaksu võtmine tähendaks, et mängijad ja treener kui töötajad ei täida oma kohustusi tööandja (klubi) suhtes lojaalselt ning seeläbi saab kahjustada töötaja ja tööandja usaldussuhe kui tööandja õigushüve. (vt ka kaasus 1, p 1.3).

3.4. Kellele tekitati kahju? Milles kahju väljendub?

Kaasuse asjaoludest ei nähtu, et kellelegi oleks varalist kahju tekkinud, kuid reaalsuses olid kahjusaajateks tõenäoliselt Aasia kihlveokontorid.

Punktis 3.3 kirjeldatult tekkinuks korvpalliklubile mittevaraline kahju, kui altkäemaksu võtmise koosseis oleks täidetud.

3.5. Kui süütegu ei ole võimalik praegu Eestis seaduste alusel piisavalt menetleda, siis millised kriteeriumid peavad kaasuses olema täidetud (sh need, mida ei ole kirjeldatud), et nimetatud juhtumit võiks menetleda karistusseadustiku või mõne muu seaduse alusel?

Kuigi faktilised asjaolud äratavad antud kaasuses kahtlust, et altkäemaksukuritegu võiks olla toime pandud, ei ole asjaolusid siiski piisavalt, et kuriteo tunnuste esinemist jaatada. Seega oleks hetkel oluline tõendada vähemalt mõnda altkäemaksujuhtumi elementi, ilmselt oleks esialgu realistlikumalt võimalik alustada menetlust altkäemaksu võitjate osas, kuna vähemalt nende isikud on teada. Kui õnnestuks tuvastada, et kellelgi neist on olnud suhtlus fänni või mõne muu altkäemaksu pakkujaga, et keegi neist on saanud hiljuti ebatavalist tulu või muid hüvesid või et nad on omavahel seoses kokkuleppemänguga suhelnud, siis võiks potentsiaalselt kuriteo tunnuste olemasolu jaatada ning juhtumit oleks võimalik erasektori altkäemaksu paragrahvide järgi menetleda.

3.6. Kuidas tuleks karistusseadustikku või mõnda muud seadust täpsustada, et juhtum oleks hõlmatud ja karistatav?

Kelmus. Nagu ka kaasuses 1, on kelmuse koosseisu täitmisest peamisena puudu kannatanu ning sellest tulenevalt ka talle loodud ebaõige ettekujutus, tehtud varakäsutus ning kahju. Need tingimused oleks võimalik täita, kui mõni kihlveokontor oleks konkreetselt kannatanuna tuvastatud. Kui oleks teada potentsiaalne panustaja, st pettusliku teo sooritaja, hõlbustaks tema vastutusele võtmist spetsiaalne kelmuse koosseis, mille elementide hulgast kahju välja on arvatud (vt p 1.6).

Altkäemaks. Nagu eelmises vastuses kirjeldatud, tuleks altkäemaksu sätete kohaldamine siin kõne alla, kui oleks võimalik rohkem asjaolusid välja selgitada ning ka tõendada. Pelgalt praegu teadaolevate asjaolude korral ei oleks kaasuse lahendamisel abi ka seadusemuudatustest, kuna reaalsuses on ainuke etteheidetav tegu mängijatele ning treenerile halb sportlik esitus ning valed juhiotsused, mida ei ole mõttekas ega ilmselt ka mitte võimalik sanktsioneerida. Samuti ei oleks võimalik sanktsioneerida fänni tegevust, kuna pole teada, milles tema pakkumise sisu seisnenuks. Küll aga lihtsustaks nii mängijate kui fänni vastutusele võtmist spordimanipulatsiooni erikoosseis, kuna selle rakendamiseks pole tarvis tuvastada üle antud/antavat varalist hüve või muud soodustust (vt p 1.6).

3.7. Kas tegemist on kuritegeliku ühendusega?

Kuna hetkel pole (isegi osaliselt) täidetud ühegi kuriteo koosseis, ei viita miski ka kuritegeliku ühenduse olemasolule.

4. Kaasus 4, pääs kõrgemasse liigasse

Selleks, et pääseda kõrgemasse liigasse (mis toob kaasa suurema rahastuse), on käsipalliklubil A vaja turniiri viimases mängus võita kindlasti klubi B, kellele selle mängu tulemus olulist tähtsust ei oma. Klubi A treener lepib klubi B treeneriga kokku, et mängu võidab klubi A. Vastutasuks pakub klubi A treener „teenet“ tulevikus. Klubi B treener on nõus ja mängu võidab klubi A. Seda vestlust kuuleb pealt tunnistaja. Klubi B treener räägib mängijatega läbi ja mäng otsustakse kaotada. Klubi A võidab mängu ja pääseb kõrgemasse liigasse, mis toob kaasa rahalise kasu (alaliidu suurema finantseerimise). Võistkonna B eest mängivad treeneri otsusel peamiselt varumängijad ning võistkonna põhimängijad pääsevad väljakule episoodiliselt ja asjatundjate hinnangul oma parimat mängu ei näita. Näiteks lastakse vastane kaitses lihtsalt läbi, tehakse vigu vastasmängijale, millest osade puhul antakse karistusvise vastasvõistkonnale. Rünakul mängitakse passiivselt ise pealeviske olukordi tekitamata ning eelistades pigem noormängijatele sööta.

Lahendus

4.1. Kas võimalikku süütegu on võimalik menetleda karistusseadustiku või mõne muu seaduse alusel? Millise süüteoga on tegemist ning millis(t)e paragrahvi alusel on võimalik süütegu menetleda? Põhjenda.

Nagu eelnevate kaasuste puhul, on võimalik analüüsida kelmuse ning erasektori altkäemaksu sätete kohaldumist.

4.1.1. Kelmuse koosseis (klubi A treeneri vastutus)

1) Teo objekt: selleks peab olema vara. Seda defineeritakse karistusseadustikus läbi ühendteooria, mis hõlmab nii majanduslikku kui ka õiguslikku varamõistet.

Kaasuses kirjeldatud teo objektiks ei ole vara kui mingi otsene rahasumma, mis juba üle oleks antud. On teada, et kõrgemasse liigasse pääsemine toob kaasa suurema rahastuse, seega võiks lisanduv summa teobjektiks olla.

2) Pettus:

- Petmistegu – petmine tähendab mineviku või oleviku tegelike asjaolude moonutamist, moonutamine võib olla verbaalne või konkludentne.²⁸¹

Petmistegu võiks olla konkludentne kinnitus, et kõik võistkonna A mängud on peetud spordi üldisi reegleid ja põhimõtteid järgides, st kõik tulemused on selgunud ausal teel. Kuna ei ole võimalik tuvastada konkreetset tegu, millega A treener sellise kinnituse oleks võinud anda (vrd panuse tegemine kaasuses 2), tuleb kontrollida, kas ta võis pettuse toime panna tegevusetusega. Selleks peaks tal olema garandikohustus, mis on sisustatud KarS § 13 lg 1 abil, mille kohaselt vastutaks treener tegevusetusega petmise eest siis, kui ta oleks õiguslikult kohustatud tegutsema. Kelmuse puhul võib tegevusetuses seisnev petmistegu olla näiteks vaikimine asjaoludest, mis on tehingu sooritamisel olulised.²⁸² Objektiivsele kõrvaltvaatajale tunduks ehk ilmne, et mängutulemuses kokku leppimise fakt on asjaolu, mida teades ei oleks alaliit võistkonnale A pääsu kõrgliigasse võimaldanud ning seega oleks see oluline asjaolu. Küll aga ei ole hetkel kaasuses selle kohta infot, kas näiteks alaliidu reeglite või treeneri lepingu järgi oleks tal selline teavitamiskohustus ning millised oleksid olnud alaliidu järeilmid

²⁸¹ Kiris, R. Karistusõigus. Lahenduskeeme karistusõiguse üld- ja eriosa juurde, 2020, lk 41.

²⁸² KarS komm vlj, lk 691, p 7.

olukorrast teada saades. Seetõttu ei saa kindlalt jaatada ka garandiseisundit, st treeneri kohustust tegutseda.

- Eksimus petmise objektil – eksimus on § 209 kontekstis ebaõige ettekujutus tegelikest asjaoludest.²⁸³

Alaliit oli eksimuses, kuna uskus, et võistkond A on oma tulemused ning seega ka pääsu kõrgemasse liigasse saavutanud tavapärasel sportlikul ning ausal teel.

- 3) Varakäsutus:** teadlik varakoosseisu muutmine petetu (ehk eksimuses oleva petmise objekti) poolt. On oluline, et varakäsutuse teeks see, keda peteti, st kellele ebaõige ettekujutus loodi.²⁸⁴

Hetkel ei ole varakäsutust, st suurema rahastuse väljamakset teadaolevalt tehtud.

Samuti ei täidaks kirjeldatud varakäsutus varalise kasu saamise eesmärki – ei ole teada, et treener kui toimepanija klubi suurema rahastuse arvelt ise varalist kasu saaks või seda isegi oodata võiks.

Seega ei ole kelmuse elemendid treeneri käitumises täidetud, kuna pole kindlalt tuvastatud ei pettuslikku tegu, garandikohustust tegevusetuse korral, varakäsutust ega ka omakasu eesmärki.

4.1.2. Altkäemaksu andmine A poolt KarS § 402⁴ järgi

Objektiivne koosseis

- 1) Soodustuse lubamine, pakkumine või andmine:** kui isiku varaline olukord läbi soodustuse paraneb, siis on see varaline hüve, kui varaline positsioon ei muutu, siis aga muu soodustus.²⁸⁵ Selline altkäemaksu ese, st soorituse eest pakutav ei pea alati olema majanduslikult mõõdetav, küll aga peab olema võimalik määratleda vähemalt, et see hüve saaja olukorda parandab ning see paranemine peab olema objektiivselt mõõdetav.²⁸⁶ Isiku olukord peab muu soodustuse läbi paranema kas isiklikult või sotsiaalselt.²⁸⁷ Teene võib küll altkäemaksu esemeks olla, see nõuaks aga konkreetsemat määratletust, näiteks võiks see olla mõne probleemi lahendamine soodustatu eest, võimalus pääseda hinnatud töökohale/kooli,²⁸⁸ ka näiteks õigusliku olukorra tavapärasest kiirem lahendamine.²⁸⁹ A treener pakkus B treenerile kokkuleppemängu eest teenet tulevikus. Umbmäärane „teene tulevikus“ on aga vaid emotsionaalse kaaluga teene ning selliseid ei võeta altkäemaksu esemena arvesse.²⁹⁰ Nagu eelnevalt kirjeldatud, tuleb sellise soodustuse väärtust objektiivselt hinnata ning selliselt vaadates on selge, et ebamääraselt lubatud „teene tulevikus“ ei tõsta objektiivse kõrvaltvaataja jaoks mitte mingil viisil B isiklikku ega sotsiaalset positsiooni. Kuna altkäemaksu eset pole, ei ole saanud toimuda ka altkäemaksu pakkumine, veel vähem üleandmine.

²⁸³ KarS komm vlj, lk 692, p 10.1.

²⁸⁴ Kiris, R. Karistusõigus. Lahendusskeeme karistusõiguse üld- ja eriosa juurde, 2020, lk 41.

²⁸⁵ RKKKo 30.06.2014, 3-1-1-14-14, p 904.

²⁸⁶ KarS komm vlj, lk 895, p 5.3.

²⁸⁷ RKKKo 07.05.2020, 1-18-7807, p 12.

²⁸⁸ KarS komm vlj, lk 895, p 5.3.

²⁸⁹ RKKKo 07.05.2020, 1-18-7807, p 12.

²⁹⁰ KarS komm vlj, lk 894-895, p 5.3.

- 2) **Vastutasuks pädevuse kuritarvitamise eest:** selle elemendi järgi on nõutav, et altkäemaksu andja nõuaks või ootaks altkäemaksu potentsiaalselt saajalt mingit tegu, millega saaja kuritarvitaks oma skeemi punktis 1 tuvastatud pädevust. Seda tegu peab saajal olema võimalik teha just seetõttu, et tal kirjeldatud pädevus on,²⁹¹ eeskätt mõistetakse selliste tegude all käitumist, mis rikuvad lojaalsuskohustust.²⁹²

Pädevuse kuritarvitamine B treeneri poolt seisnes meeskonna sellises juhendamises, et mäng meelega kaotataks.

- 3) **Ekvivalentsussuhe:** sarnaselt altkäemaksu võtmise koosseisuga peab siin olema arusaadav, et soodustust või hüve pakutakse just pädevust kuritarvitava teo eest, mitte eraldiseisvana.

Kuna pole midagi, mis sobiks altkäemaksu esemeks, ei ole võimalik ka väita, et see ese millegi eest vastutasuks oleks ning seetõttu ei eksisteeri ka ekvivalentsussuhet.

Seega ei ole altkäemaksu andmise koosseis kaasuses nr 4 täidetud. Kuna soodustuse mõiste on altkäemaksu võtmise ja andmise koosseisus identne ja samamoodi nõutav element, ei saa täidetud olla ka altkäemaksu võtmise koosseis B poolt.

4.2. Millises karistusõiguslikus jurisdiktsioonis toimepanija süüteo toime pani?

Kui kaasuse asjaolude kohaselt oleks mõni süütegu tuvastatav, oleks see toime pandud Eesti karistusõiguslikus jurisdiktsioonis, kuna ei nähtu, et kaasusel oleks välismaine element.

4.3. Kes on osapooled?

Toimepanijad - Kui altkäemaksu võtmise ja andmise koosseisud oleks täidetud, oleks klubi A treener altkäemaksu andja ja klubi B treener altkäemaksu võtja, st mõlemad otsesed toimepanijad.

Kaasaaitajad - Kuigi klubi B treener räägib kaotuse oma võistkonnaga läbi ja ilmselt on mängu reaalses kaotamises oluline roll ka mängijatel, mitte vaid treeneril, ei ole mängijad siiski altkäemaksu võtmisele kaasaaitajad. Tegu, mille eest altkäemaksu võetakse, ei ole KarS § 402⁴ koosseisuelement ning kuriteokoosseisu täitmise kohalt on lubatud teo toimepanemine, antud juhul mängu kaotamine, tähtsusetu.

Kannatanu – sarnaselt kaasustega 1 ja 3 saaks kannatanu olla käsipalliklubi B, kuna altkäemaksu võtnud treener rikkus klubi ees oma lojaalsuskohustust. Küsitav on aga, kas samal alusel saaks kannatanu olla ka klubi A - treener sõlmis kokkuleppe, mis on küll ebaaus, kuid samas ei too see kaasa karistusõiguslikku vastutust ning sõlmiti tegelikult klubi A huvides.

4.4. Kellele tekitati kahju? Milles kahju väljendub?

Teoreetiliselt võis kahju tekkida võistkonnale, kes mängis enne võistkond A-st kõrgemas liigas ning nende võidu ning liigade vahel tõusmise tõttu sealt nüüd välja langesid. Esiteks ei ole seda aga kaasuse asjaoludes välja toodud ning teiseks oleks põhjuslik seos A tegevuse ning kolmandal võistkonnal kahju tekkimise vahel vaid kaudne ja teoreetiline. Sama tagajärg oleks

²⁹¹ KarS komm vlj, lk 897, p 8.1.

²⁹² Kruusmaa, S. Erasektori korruptsiooni regulatsioon Eestis, lk 494.

võinud aset leida ka ilma igasuguse kokkuleppeta, samamoodi oleks võinud isegi kokkuleppe korral tagajärg siiski saabumata jääda ning seega ei saa kolmanda võistkonna kahju A treeneri tegevuse tagajärjeks pidada.

Teoreetiliselt tuleks kahjusaajana kõne ka võistkond, kes mängis samuti kõrgemasse liigasse pääsu nimel. Probleem tekiks samuti aga A tegevuse ja kirjeldatud võistkonnale kahju tekkimise vahel põhjusliku seose puudumise juures.

Nagu kirjeldatud punktis 4.3, sai potentsiaalselt mittevarelis kahju käsipalliklubi B.

4.5. Kui süütegu ei ole võimalik praegu Eestis seaduste alusel piisavalt menetleda, siis millised kriteeriumid peavad kaasuses olema täidetud (sh need, mida ei ole kirjeldatud), et nimetatud juhtumit võiks menetleda karistusseadustiku või mõne muu seaduse alusel?

Et erasektori altkäemaksu koosseisu kohaldada, oleks oluline tuvastada mingisugune määratletum hüve, st altkäemaksu ese, mille treener kaotusmängu korraldamise eest saab. Ülejäänud asjaolud, st kokkulepe, vastutasuks pädevuse kuritarvitamine ning ekvivalentsussuhe oleks sel juhul teoreetiliselt tuvastatavad, kuna on olemas tunnistaja, kes kokkulepet pealt kuulis.

4.6. Kuidas tuleks karistusseadustikku või mõnda muud seadust täpsustada, et juhtum oleks hõlmatud ja karistatav?

Kelmus. Kuna hetkel ei vasta teod ühegi olemasoleva karistusseadustiku koosseisu tunnustele, oleks antud kaasuse menetlemiseks vajalik kehtestada eraldi spordikelmuse koosseis. Selline koosseis tuleks aga kehtestada selliselt, et nõutav koosseisuelement on vaid pettus, st pettuslik tegu või sellekohane kokkulepe. Võrdluseks saab tuua nt Saksamaa professionaalsete spordivõistluste manipuleerimise koosseisu, ettepanekut näidiskooseisuks on kirjeldatud ka punktis 1.6.

Altkäemaks. Kuna hetkel on altkäemaksukoosseisu täitmiseks puudu piisavalt konkretiseeritud hüve pakkumine, aitaks seda kaasust lahendada spetsiaalne spordimanipulatsiooni koosseis, mille kohustuslike elementide hulka soodustuse pakkumine ei kuuluks (vt p 1.6).

4.7. Kas tegemist on kuritegeliku ühendusega?

Kaasusest ei tulene tunnuseid, mis KTÜ-le viitaksid, iseäranis, kuna pole tuvastatud ka ühtegi kuritegu.

4.8. Kas tegemist on süüteoga?

See küsimus kattub juba eelnevalt vastatud koosseisuküsimusega 4.1, mille analüüsil selgus, et hetkel ei vasta toimepandud tegu ühegi kuri- ega väärteokoosseisu tunnustele.

4.9. Kas keegi sai kahju?

Sellele küsimusele on samuti juba eelnevalt vastatud punktis 4.4, järelduseks oli, et kellelegi varalist kahju ei tekkinud ning kui altkäemaksu võtmise ja andmise koosseis oleksid olnud täidetud, oleks võinud mittevaraline kahju tekkida käsipalliklubidele, praegu aga koosseis täidetud ei olnud.

4.10. Kas saadud/saadav tulu on õiguspärane?

Kuna hetkel pole tuvastatud ühegi süüteo koosseisu esinemist, tuleb ka kõrgemast liigast saadavat tulu õiguspäraseks pidada.

5. Kaasus 5, võrkpallimatš Saksamaal

Võrkpallimatši tulemuse lepidavad kokku Saksamaal toimuvatel maailmameistrivõistluste mängul Austria meeskonna mängijad, Jaapani kohtunik ja Inglismaal töötavad, aga Eesti kodakondsusega inimesed. Eesti kodakondsusega ja Inglismaal töötamisluba omav naine võttis telefoni teel ühendust Jaapani kohtunikuga. Nad leppisid kokku, et kohtunik vilistab võrgupuuteid Austria tiimi puhul. Austria tiimi treenerile pakkus Eesti kodakondsusega ja Inglismaal elav mees 1500 eurot, et ära rääkida oma meeskond, et nad oleksid valmis kaotama Saksamaal toimuvat mängu. Lepiti kokku servid võrku, võrgupuuted vms. Iga meeskonna liige pidi saama kaotatud mängu eest 1500 eurot. Raha lubati üle kanda kübervaluutas. Sportradari analüüs näitas anomaaliaid Aasia kihlveoturgudel nimetatud mängule panustamisel, kus tavapärasest kordades suuremad panused tehti Austria koondise võrgupuute vigadele ja võrku servimisele.

Lahendus

5.1. Kas võimalikku süütegu on võimalik menetleda karistusseadustiku või mõne muu seaduse alusel? Millise süüteoga on tegemist ning millis(t)e paragrahvi alusel on võimalik süütegu menetleda? Põhjenda.

Sarnaselt kaasustega 1, 3 ja 4 oleks teoreetiliselt võimalik kelmuse koosseisu kohaldada, ent juba esmapilgul on selge, et kuna pole täidetud kahju kui koosseisutunnus (ei ole märgitud, et ükski kihlveokontor oleks kahju saanud) ja seega ei ole võimalik KarS § 209 koosseisu rakendada. Lisaks ei ole hetkel kaasuses välja toodud isegi umbmääraselt isikut, kes kihlveokontorites panuseid teinud, st petmisteo sooritanud oleks.

Kaasust oleks võimalik menetleda erasektori altkäemaksu sätete, KarS § 402³ ning § 402⁴ alusel.

5.1.1. Eesti naise vastutus KarS § 402⁴ järgi

Tema puhul oleks teoreetiliselt võimalik kohaldada KarS § 402⁴ koosseisu, altkäemaksu andmist.

Objektiivne koosseis

- 1) **Soodustuse pakkumine/lubamine/üleandmine:** altkäemaksu võtmise koosseisu peegeldavalt on koosseisu täitmiseks vajalik, et altkäemaksu andja kas nõustuks mingit soodustust üle andma, annaks selle üle või pakuks seda.

Altkäemaksu ese, soodustus võib olla otseselt vara, sel juhul saab hindamisel lähtuda TsÜS §-s 66 sätestatud varamõistest, sinna alla kuuluvad nt kehalised esemed kui ka varalised õigused. Lisaks võib altkäemaksu esemeks olla ka muu soodustus, mis parandab isiku isiklikku või sotsiaalset olukorda, sellised hüved ei ole üldjuhul varaliselt hinnatavad, seega on soodustuse mõiste altkäemaksu võtmise koosseisuga võrreldes identne.

Ei ole võimalik tõsikindlalt sedastada, et naine kohtunikule vara või muud soodustust pakkunud oleks.

- 2) **Vastutaksu pädevuse kuritarvitamise eest:** selle elemendi järgi on nõutav, et altkäemaksu andja nõuaks või ootaks altkäemaksu potentsiaalselt saajalt mingit tegu,

millega saaja kuritarvitaks oma skeemi punktis 1 tuvastatud pädevust. Seda tegu peab saajal olema võimalik teha just seetõttu, et tal kirjeldatud pädevus on,²⁹³ eeskätt mõistetakse selliste tegude all käitumist, mis rikuvad lojaalsuskohustust.²⁹⁴

Naine leppis Jaapani kohtunikuga kokku, et ta võrgupuuteid vilistaks, seega soovis ta, et kohtunik oma pädevust majandustegevuses kuritarvitaks.

Kuna altkäemaksu pakutakse välismaalasele, on oluline analüüsida, kas välisriigi juriidilise isiku majandustegevuses pädev isik üldse kvalifitseerub isikuks, kellele altkäemaksu andmine on karistatav. Nagu ka muude erasektori altkäemaksu puhul, on ka siin võimalik sisustada sätet ametiisiku altkäemaksukoosseisude kaudu. KarS § 288 lg 3 sätestab, et altkäemaksukoosseisude puhul on ametiisikuks ka välismaa ametiisik, st ka teise riigi ametiisikule altkäemaksu andmine on karistatav. Küll aga ei ole teadaolevalt praktikat, mil oleks erasektori altkäemaksu sätteid kohaldatud olukorras, kus altkäemaksu antakse välisriigi eraõigusliku isiku pädevale isikule ning seepärast pole selge, kas KarS § 288 analoogia korras kohaldub. Kas erasektori altkäemaksu sätted on ette nähtud just Eesti eraõiguslike isikute kaitseks, ei nähtu ka koosseisude kehtestamise aegsest seadusandja tahtest²⁹⁵ ning seetõttu ei saa tõsikindlalt väita, et koosseis kohaldub ka siis, kui altkäemaksu antakse välismaise eraõigusliku isiku pädevale isikule.

- 3) Ekvivalentsussuhe:** sarnaselt altkäemaksu võtmise koosseisuga peab siin olema arusaadav, et soodustust või hüve pakutakse just pädevust kuritarvitava teo eest, mitte eraldiseisvana.

Ei ole tuvastatud, et kohtunik enda pädevuse kuritarvitamise eest mingi hüve oleks saanud, seega ei saa tekkida ka ekvivalentsussuhet. Olukorras, kus pädevust kuritarvitavat tegu on kohtunikult palutud, ei saa tal tekkida arusaama, et ta saab just selle teo eest vastu mingi hüve, kui talle pole ühtegi hüve isegi pakutud.

Seetõttu pole altkäemaksu andmise koosseisuelemendid eesti naise puhul täidetud.

Kaastäideviimine või osavõtt

Kuna kaasuse tekstist nähtub, et naine ja mees tegutsesid kooskõlastatult ning ühise eesmärgi nimel, võivad isikud olla käsitletavad kaastäideviijatena KarS 22 lg 3 alusel.

Kuna nende mõlema puhul oli altkäemaksu pakkumine eraldi konkreetne tegu konkreetsele isikule, saab öelda, et nad mõlemad valitsesid omaenda tegu. Küll aga ei saa väita, et üks tegu sõltuks teisest toimepanijast, nagu see on kaastäideviimise puhul nõutav.²⁹⁶ Kaastäideviimine leiab aset siis, kui teo tervik realiseerub alles siis, kui kõik kaastäideviijad täidavad kooskõlastatult oma funktsiooni süüteoosseisus realiseerides²⁹⁷ ning ühe isiku panuse äralangemisel ei pandaks kas tegu üldse toime või see ei toimuks sellisel kujul.²⁹⁸

Hetkeolukorras ei ole võimalik väita, et näiteks siis, kui kohtunik poleks naise palvega nõus olnud, oleks mehe poolt treenerile ja mängijatele altkäemaksu pakkumine ära jäänud –

²⁹³ KarS komm vlj, lk 897, p 8.1.

²⁹⁴ Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis, lk 494.

²⁹⁵ Justiitsministeerium. Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri, 20.11.2013, lk 90.

²⁹⁶ KarS komm vlj, lk 112, p 5.1.

²⁹⁷ RKKKo 3-1-1-57-09, p 19.2.

²⁹⁸ RKKKo 3-1-1-57-10, p 6.2.

kokkuleppemängu korraldamiseks piisaks ka ainult treeneri nõusolekust ilma kohtunikuta ning seega ei omanud naise tegu mehe toimepandud teos olulist rolli ning seega ei saa naist mehe teo kaastäideviijaks pidada, samuti vastupidi.

Kuigi mehe ja naise teod objektiivselt teineteisest ei sõltu, on siiski võimalik, et naine vastutaks mehe süüteo eest KarS § 22 lg 3 järgi kaasaaitajana. Teadmine, et teine osapool, st naine paneb samuti altkäemaksusüüteo toime, on mehele vaimse kaasabi osutamine. Ei saa väita, et naise tegu (suhtlus Jaapani kohtunikuga) oleks mehes kuriteotahtlust tekitanud, küll aga tugevnes see, kuna naise samaaegne sarnase teo toimepanemine tugevdab usku, et nende eesmärk õnnestub.

Seega vastutab Eesti naine Eesti mehe kuriteole kaasaaitamise eest KarS § 402⁴ ning § 22 lg 3 järgi.

Jaapani kohtunik. Kui kohtunik vastutaks KarS § 209 järgi kelmuse eest (vt p 5.1.3), vastutaks naine tema kihutamise eest. Just Eesti naise palve võrgupuuteid jm ühe võistkonna kahjuks vilistada tekitas kohtunikus tahtluse pettuslikult käituda, ei nähtu, et tal oleks enne Eesti naise kontakti selline tahtlus või idee olnud.

5.1.2. Eesti mehe vastutus KarS § 402⁴ järgi

Mees pakkus Austria tiimi treenerile raha, et võistkond mängu kaotama nõustuks, seega on võimalik tema puhul analüüsida altkäemaksu andmise, KarS § 402⁴ koosseisu täidetust.

Kuna tegemist on aga Austria koondise ja seega riigi esinduse, mitte lihtsalt klubi treeneriga, on oluline analüüsida, ega treener pole käsitatav ametiisikuna, st talle kohalduksid avaliku sektori altkäemaksu sätted, KarS § 294 ning altkäemaksu andjale § 298.

KarS § 288 lg 1 järgi on ametiisik füüsiline isik, kel on avaliku ülesande täitmiseks ametiseisund. See on omakorda defineeritud korruptsioonivastase seaduse §-s 2: ametiseisund on õigusaktist, tehingust või asutuse töökorraldusest tulenev õigus ja kohustus teha avaliku ülesande täitmisel otsuseid või toiminguid.

Tuleb määratleda, kas koondise treener teeb avaliku ülesande täitmisel otsuseid või toiminguid või osaleb nende sisulises suunamises, selleks on oluline esiteks teada, kas ta täidab avalikku ülesannet. Eestis haldavad koondiste tööd spordialaliidud, mis on vormilt mittetulundusühingud. Korruptsioonivastase seaduse seletuskirja järgi täidab avalikku ülesannet näiteks mittetulundusühingu juhatuse liige, kui MTÜ on asutanud või selles osaleb riik, kohalik omavalitsus või avalik-õiguslik juriidiline isik, ning seda tulenevalt halduse kandja asutatud või osalusega mittetulundusühingu või sihtasutuse nimel täidetavast ülesandest.²⁹⁹

Eesti spordialaliitude puhul ei nähtu, et riik MTÜ-des mainitud viisil osaleks, samuti on treeneri roll juhatuse liikme omast oluliselt erinev – treener on palgatud täitma konkreetset ülesannet, mis ei seonduks oma iseloomult riigivõimu teostamisega ka siis, kui riik MTÜ tegevuses osaleks.

Seega on võimalik jätkata analüüsiga erasektori altkäemaksu sätete alusel, kui eeldada, et Austria koondised on organiseeritud Eestiga sarnastel põhimõtetel.

²⁹⁹ Justiitsministeerium. Korruptsioonivastase seaduse eelnõu seletuskiri, 16.05.2011, lk 11.

Objektiivne koosseis

- 1) **Vara või muu soodustuse lubamine:** altkäemaksu võtmise koosseisu peegeldavalt on koosseisu täitmiseks vajalik, et altkäemaksu andja kas nõustuks mingit soodustust üle andma, annaks selle üle või pakuks seda.

Altkäemaksu ese, soodustus võib olla otseselt vara, sel juhul saab hindamisel lähtuda TsÜS §-s 66 sätestatud varamõistest, sinna alla kuuluvad nt kehalised esemed kui ka varalised õigused. Lisaks võib altkäemaksu esemeks olla ka muu soodustus, mis parandab isiku isiklikku või sotsiaalset olukorda, sellised hüved ei ole üldjuhul varaliselt hinnatavad, seega on soodustuse mõiste altkäemaksu võtmise koosseisuga võrreldes identne.

Mees pakkus treenerile 1500 eurot, seega lubas ta talle vara. Seejuures ei ole koosseisu täitmise seisukohalt oluline, et raha lubati kanda üle krüptovaluutas. See on endiselt määratletav varalise hüvena, kuna järgib nõuet, et see parandab isiku varalist olukorda³⁰⁰ - on selge, et kübervaluutal on objektiivselt mõõdetav varaline väärtus, lisaks näitab ka praktika, et kübervarasid on võimalik näiteks arestida,³⁰¹ nagu teisi varaliike.

- 2) **Vastutasuks pädevuse kuritarvitamise eest:** selle elemendi järgi on nõutav, et altkäemaksu andja nõuaks või ootaks altkäemaksu potentsiaalselt saajalt mingit tegu, millega saaja kuritarvitaks oma skeemi punktis 1 tuvastatud pädevust. Seda tegu peab saajal olema võimalik teha just seetõttu, et tal kirjeldatud pädevus on,³⁰² eeskätt mõistetakse selliste tegude all käitumist, mis rikuvad lojaalsuskohustust.³⁰³

Treener pidi veenma oma tiimi, et nad mängu kaotaksid. Eelnevalt on kaasuses 1 tuvastatud, et mängija saab olla professionaalse spordivõistkonna jaoks pädev isik, kes kokkuleppemängus osaledes oma pädevust kuritarvitada saab. Kuigi seda kaasuses mainitud ei ole, on ilmne, et ka koondise treener on võistkonnaga lepinguliselt seotud ning kuna tema treenerina võtab vastu strateegilisi otsuseid ning juhib olulisel määral võistkonna tegevust, seega on ta veel enamgi eraõigusliku isiku (spordialaliit) huvides tegutsev pädev isik ning võistkonna juhendamine, ka meelega halbade juhiste andmine on tema pädevuses, seega soovis eesti mees, et treener oma pädevust kuritarvitaks.

Potentsiaalselt ei saa aga koosseisu siiski hetkel rakendada, kuna Eesti mees tahtis anda altkäemaksu Austria eraõigusliku isiku pädevale isikule, st treenerile. Selle kohta ei ole praktikas selgust, kas erasektori altkäemaksu sätted kohalduvad juhul, kui altkäemaksu pakutakse välismaa isikule (vt ka p 5.1.1).

- 3) **Ekvivalentsussuhe:** sarnaselt altkäemaksu võtmise koosseisuga peab siin olema arusaadav, et soodustust või hüve pakutakse just pädevust kuritarvitava teo eest, mitte eraldiseisvana.

Suhte olemasolu on kaasuses selgesõnaliselt kinnitatud, kuna on selgelt öeldud, et raha oli ka treenerile arusaadavalt lubatud oma võistkonna kaotuseni viimise eest.

Subjektivse koosseisu on eesti mees samuti täitnud, kuna vajalik on minimaalselt kaudne tahtlus kõigi koosseisuasjaolude suhtes, tema aga tegutses kavatselt, kui treenerile raha pakkus ning temaga selgelt kokku leppis, et treener selle eest oma pädevust kuritarvitab.

³⁰⁰ KarS komm vlj, lk 894, p 5.2.

³⁰¹ RKKKo 16.06.2022, 1-21-7525, p 1.

³⁰² KarS komm vlj, lk 897, p 8.1.

³⁰³ Kruusmaa, S. Erasektori korruptsiooni regulatsioon Eestis, lk 494.

Seega on Eesti mees teoreetiliselt täitnud kohtunikule raha pakkumisega KarS § 402⁴ koosseisu. Küll aga ei ole selge, kas meest ka reaalsuses vastutusele võtta saaks, kuna seadusandja tahe pole selge ses osas, kas erasektoris välismaa isikule altkäemaksu andmine peaks koosseisuga hõlmatud olema (vt ka p 5.1.1).

Kaastäideviimine või kaasaaitamine

Nagu tuvastatud punktis 5.1.1, ei ole Eesti naine ja mees altkäemaksukuritegude kaastäideviijad. Küll aga on naine vaimse kaasabi pakkumise tõttu kaasaaitaja mehe altkäemaksukuriteole ning sarnaselt oleks Eesti mees kaasaaitaja naise altkäemaksukuriteole, kui see koosseis oleks täidetud. Ka mehe toimepandud altkäemaksupakkumine lisas naisele kindlust, et nende plaan õnnestub ning seega kasvatas temas enda teo toimepanemise tahtlust.

5.1.3. Jaapani kohtuniku vastutus KarS § 209 järgi

Kuigi selline süütegu ei kuuluks antud kaasuse puhul Eesti jurisdiktsiooni alla, on järgnevalt analüüsitud, kas kokkuleppemängudes osalev kohtunik saaks teoreetiliselt vastutada kelmuse eest.

Objektiivne koosseis

- 1) **Teo objekt:** selleks peab olema vara. Seda defineeritakse karistusseadustikus läbi ühendteooria, mis hõlmab nii majanduslikku kui ka õiguslikku varamõistet.

Teobjektiks on rahasumma, mille võistluste korraldaja kohtunikule töötasuna matši vilistamise eest maksab.

- 2) **Pettus:**

- Petmistegu – petmine tähendab mineviku või oleviku tegelike asjaolude moonutamist, moonutamine võib olla verbaalne või konkludentne.³⁰⁴

Petmistegu võiks olla konkludentne kinnitus, et kohtunik täidab oma tööülesandeid ausalt ja nõuetekohaselt. Keeruline on aga tuvastada konkreetset tegu, millega kohtunik sellise kinnituse annaks – näiteks töölepingu sõlmimise hetke kohta pole teada, et talle üldse kokkuleppemängude osas pakkumine oleks tehtud. Samuti ei toimu tõenäoliselt töötasu vastuvõtmist kui tegu.

Kuna ei ole võimalik tuvastada konkreetset tegu, millega kohtunik konkludentse kinnituse oleks võinud anda, tuleb kontrollida, kas ta võis pettuse toime panna tegevusetusega. Selleks peaks tal olema garandikohustus, mis on sisustatud KarS § 13 lg 1 abil, mille kohaselt vastutaks kohtunik tegevusetusega petmise eest siis, kui ta oleks õiguslikult kohustatud tegutsema. Kelmuse puhul võib tegevusetuses seisnev petmistegu olla näiteks vaikimine asjaoludest, mis on tehingu sooritamisel olulised.³⁰⁵ Objektiivsele kõrvaltvaatajale tunduks ehk ilmne, et mängutulemuses kokku leppimise fakt on asjaolu, mida teades või milles ise osaledes oleks kohtunik oma kohustusi rikkunud. Küll aga ei ole hetkel kaasuses selle kohta infot, kas näiteks lepingu järgi oleks tal selline teavitamiskohustus ning milline oleks olnud

³⁰⁴ Kiris, R. Karistusõigus. Lahenduskeeme karistusõiguse üld- ja eriosa juurde, 2020, lk 41.

³⁰⁵ KarS komm vlj, lk 691, p 7.

võistluse korraldaja kui lepingupoole järelm ning võimalikud tagajärjed olukorrast teada saades. Seetõttu ei saa kindlalt jaatada ka garantiseisundit, st kohtuniku kohustust tegutseda.

- Eksimus petmise objektil – eksimus on § 209 kontekstis ebaõige ettekujutus tegelikest asjaoludest.³⁰⁶

Võistluse korraldajal kui kohtuniku tööandjal on ebaõige ettekujutus, et kohtunik on teinud oma tööd ausalt ja nõuetekohaselt ning on päriselt erapooletu.

- 3) Varakäsutus:** teadlik varakoosseisu muutmine petetu (ehk eksimuses oleva petmise objekti) poolt. On oluline, et varakäsutuse teeks see, keda peteti, st kellele ebaõige ettekujutus loodi.³⁰⁷

Võistluste korraldaja teeb varakäsutuse hetkel, mil kohtunikule tasu maksab. See on korraldaja kui kannatanu jaoks kahju, mis seisneb selles, et ta maksis töö/teenuse eest, mida oli kohtunikult oodanud, kuid mida ta tegelikkuses ei saanud.

Subjektive koosseisu täitmiseks on vaja vähemalt kaudset tahtlust kõigi objektive koosseisuasjaolude suhtes. Ühest küljest kohtunik teadis, et paneb kelmuse koosseisule vastava teo toime, st petab korraldajat ning teiseks seadis ta selle omale eesmärgiks, kuna tal oli sellekohane kokkulepe Eesti naisega, seega teadis ta selgelt, et tal on vaja just pettuslikult käituda ning seega tegutses ta kavatselt.

Sarnaselt kaasuses 4 analüüsitud treeneri kelmuse koosseisuga (vt p 4.1.1) ei ole hetkel võimalik kohtuniku tegevuse toime pandud kelmuse koosseisu täidetuks lugeda, kuna pole selge, et tal lasuks garantikohustus.

5.1.4. Jaapani kohtuniku vastutus KarS § 402³ järgi

Nagu Eesti naise vastutuse all selgitatud, ei saanud Jaapani kohtunik võrgupuudete vilistamise eest mingit hüve ega soodustust ning seega pole ka altkäemaksu võtmise koosseis täidetud, kuna soodustus nõutava koosseisuelemendina on altkäemaksu andmise ja võtmise puhul identne.

5.1.5. Austria treeneri vastutus KarS § 402³ järgi

Austria treener vastutab ilmselt Eesti mehelt altkäemaksu võtmise eest KarS § 402³ järgi, kuna altkäemaksu andmise ja võtmise koosseis peegeldavad teineteist.

Objektiivne koosseis

- 1) Erisubjekt ehk eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses pädev isik või vahekohtunik:** Erisubjektiga on tegemist, kui teo toimepanijal, st subjekt peab süüteokoosseisu järgi olema mingisugune eriline isikutunnus, mis KarS § 24 lg 1 järgi kirjeldab toimepanija isikuomadusi, eesmärgi või motiivi. § 402³ koosseisu puhul on selleks nõutavaks tunnuseks, et toimepanija, st altkäemaksu võtja oleks eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses pädev isik või vahekohtunik. Viimase, st

³⁰⁶ KarS komm vlj, lk 692, p 10.1.

³⁰⁷ Kiris, R. Karistusõigus. Lahenduskeeme karistusõiguse üld- ja eriosa juurde, 2020, lk 41.

vahekohtuniku all on silmas peetud kohtuväliselt vaidluste lahendamise organit ning see ei ole hetkel asjakohane.

Eraõiguslik isik, mille majandustegevuses subjektil pädevus peab olema, võib olla nii juriidiline kui ka muu ettevõtte, mis juriidiliseks isikuks ei kvalifitseeru.³⁰⁸

Majandustegevuses pädev isik ei ole seadusandja poolt selgepiirilisel defineeritud. Kirjanduses viidatakse altkäemaksu võtjale enamasti kui „töötajale“³⁰⁹, sellest nähtub, et toimepanija ei pea olema juhtivtöötaja, vaid põhimõtteliselt võib olla iga isik, kellele tööandja on enda huvides tegutsemiseks pädevuse andnud. Karistusseadustiku kommentaaride kohaselt võib subjekt olla eraõigusliku isiku teenistuja, ametnik, volinik või esindaja, oluline on, et isik oleks juriidilise isiku töötaja töösuhte alusel või pädev esindaja.³¹⁰

Et veenduda, kas hetkel on treeneril nõutav eriline tunnus, tuleb lahendada küsimus, kas ta on klubi eest tegutsedes majandustegevuses pädev isik. Esmalt on teada, et koondis (täpsemalt alaliit, MTÜ) on eraõiguslik juriidiline isik, kelle tegevuseks on mh koondisega võistlustel osalemine. Lisaks on aga ka vajalik, et treener oleks pädev isik koondise eest majandustegevuses tegutsemiseks.

Kirjanduses viidatakse altkäemaksu võtjale enamasti kui „töötajale“³¹¹, sellest nähtub, et toimepanija ei pea olema juhtivtöötaja, vaid põhimõtteliselt võib olla iga isik, kellele tööandja on enda huvides tegutsemiseks pädevuse andnud. Karistusseadustiku kommentaaride kohaselt võib subjekt olla eraõigusliku isiku teenistuja, ametnik, volinik või esindaja, oluline on, et isik oleks juriidilise isiku töötaja töösuhte alusel või pädev esindaja.³¹² Kuna eelduslikult on treeneril sõlmitud alaliiduga tööleping, lisaks seisneb tema töö koondise olulisima osa, mängijate koordineerimises, on võimalik ta pädevaks isikuks lugeda.

- 2) Soodustuse küsimine, vastuvõtmine või sellega nõustumine:** Et koosseis oleks täidetud, peab majandustegevuses pädev isik olema altkäemaksu ehk mingi soodustuse vastuvõtmisega vähemalt nõustunud, samas võib ta olla ka hüve endale küsinud või selle juba vastu võtnud.

Altkäemaksu ese, soodustus võib olla otseselt vara, sel juhul saab hindamisel lähtuda TsÜS §-s 66 sätestatud varamõistest, sinna alla kuuluvad nt kehalised esemed kui ka varalised õigused. Lisaks võib altkäemaksu esemeks olla ka muu soodustus, mis parandab isiku isiklikku või sotsiaalset olukorda, sellised hüved ei ole üldjuhul varaliselt hinnatavad.³¹³

Mees pakkus treenerile 1500 eurot, seega lubas ta talle vara ning kaasuse asjaolude kohaselt nõustus treener pakutuga.

- 3) Vastutasuks pädevuse kuritarvitamise eest:** selle elemendi järgi on nõutav, et altkäemaksu andja nõuaks või ootaks altkäemaksu potentsiaalselt saajalt mingit tegu, millega saaja kuritarvitaks oma skeemi punktis 1 tuvastatud pädevust. Seda tegu peab

³⁰⁸ Pikamäe, P; Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1153, p 4.1

³⁰⁹ Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis. Karistusõiguse revisjoniga toimunud muudatused. *Juridica*, 2015/7, lk 494-495

³¹⁰ Pikamäe, P; Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1153, p 4.1

³¹¹ Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis, lk 494-495.

³¹² KarS komm vlj, lk 1153, p 4.1.

³¹³ *Ibid.*, lk 894, p-d 5.2-5.3.

saajal olema võimalik teha just seetõttu, et tal kirjeldatud pädevus on,³¹⁴ eeskätt mõistetakse selliste tegude all käitumist, mis rikuvad lojaalsuskohustust.³¹⁵

Treener pidi veenma oma tiimi, et nad mängu kaotaksid. Treener on koondise juhendamisel tegutsev pädev isik ning mängijatele meelega halbu tulemusi toovate juhiste andmine või konkreetsed juhised punkte kaotada (servid võrku, võrgupuuted) oleks temapoolne pädevuse kuritarvitamine.

- 4) Ekvivalentsussuhe:** See koosseisutunnus tähendab, et pädev isik, kes soodustuse vastuvõtmisega nõustub, peab ka aru saama, et see soodustus antakse konkreetselt pädevust kuritarvitava teo/käitumise eest, st et need on omavahel seotud. Samas ei pea pädevust kuritarvitavat tegu ellu viima, et ekvivalentsussuhe eksisteeriks.³¹⁶

Suhte olemasolu on kaasuses selgesõnaliselt kinnitatud, kuna on selgelt öeldud, et raha oli ka treenerile arusaadavalt lubatud just oma võistkonna kaotuseni viimise eest.

Subjektiivse koosseisu on treener samuti täitnud, kuna vajalik on minimaalselt kaudne tahtlus kõigi koosseisuasjaolude suhtes, tema aga teab, et sõlmis eesti mehega raha ning meelega kaotamise osas kokkuleppe ning tegi seda eesmärgipäraselt, seega tegutses ka treener kavatselt.

Seega on treener täitnud raha vastuvõtmisega nõustumise läbi KarS § 402³ koosseisu. Küll aga ei ole selge, kas treenerit ka reaalsuses vastutusele võtta saaks, kuna seadusandja tahe pole selge ses osas, kas erasektoris välismaa isikule altkäemaksu andmine peaks koosseisuga hõlmatud olema (vt ka p 5.1.1). Ilmselt ei ole aga Eestil treeneri üle niikuinii ka karistusõiglikku jurisdiktsiooni (vt p 5.2).

Kaasaaitamine või kihutamine. Lisaks võiks treener vastutada altkäemaksu andmisele kaasaaitamise või kihutamise eest, nagu on juba kaasuse 1 juures mainitult ette näinud seadusandja, küll aga pole seadusandja täpsustanud, kas erasektori altkäemaksu vahendaja on kuriteole kihutaja või kaasaaitaja.³¹⁷ Ilmselt saab mängijatele altkäemaksupakkumise vahendamist käsitleda kaasaaitamisena KarS § 22 lg 3 mõttes, kuna treener ei tekitanud Eesti mehes tahtlust mängijatele altkäemaksu anda,³¹⁸ st ei kihutanud, see tahtlus oli Eesti mehel juba endal. Küll aga osutas treener abi pakkumise tegemise logistilisele korraldamisele, st hoolitses selle eest, et pakkumine jõuaks mängijateni. Seda saab pidada füüsiliseks kaasabiks, kuna see aitab luua kuriteo sooritamiseks eeltingimusi.³¹⁹

Seega vastutab Austria treener hetkel KarS § 402³ järgi toimepanijana ning ka Eesti mehe teole kaasaaitajana KarS § 402⁴ ja § 22 lg 3 alusel.

Kogumid. Kuna treener vastutab nii altkäemaksu võtmise toimepanemise kui ka altkäemaksu andmisele kaasaaitamise eest, tuleb lahendada ka kogumite küsimus juhuks, kui mõni kuriteokoosseis peaks teise ees taanduma. Esiteks on oluline, kas käsitada treeneri toimepandut ühe või mitme teona. Kuna altkäemaksu võtmisega nõustuda saab ka ilma, et ta oleks pidanud mängijatele altkäemaksu andmisele kaasa aitama ning meil ei ole ka teada, et kaks tegu omavahel ajalis-ruumiliselt seotud oleksid,³²⁰ on need käsitletavad kahe eraldi

³¹⁴ KarS komm vlj, lk 897, p 8.1.

³¹⁵ Kruusmaa, S. Erasektori korruptsiooni regulatsioon Eestis, lk 494.

³¹⁶ KarS komm vlj, lk 907, p 4.2.

³¹⁷ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 554 SE juurde, lk 92.

³¹⁸ KarS komm vlj, lk 120, p 5.1.

³¹⁹ *Ibid.*, lk 122, p 9.

³²⁰ Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Juura: Tallinn 2018, lk 104.

teona. Lisaks ise altkäemaksu võtmisele sellele kaasa aitamine, et keegi teine altkäemaksu võtaks, loob uut ebaõigust ning seepärast on võimalik, et kaasaaitamisteo ebaõigus ei ole põhiteoga hõlmatud ning kaks koosseisu võivad omavahel moodustada ka kogumi.

5.1.6. Austria mängijate vastutus KarS § 402³ järgi

Kaasuse asjaoludest ei ole üheselt selge, et rahapakkumine ka realselt mängijateni jõudnud oleks. Kui Austria mängijad veel pakkumisest ei tea, siis on ilmne, et nende käitumine kuriteokoosseisu ühtegi elementi ei täida. Kui aga lähtuda eeldusest, et pakkumine on nendeni jõudnud ning nad on sellega nõustunud (raha lubati üle kanda, pole teada, et nad oleksid ka keeldunud), on võimalik analüüsida ka nende karistusõiguslikku vastutust.

Objektiivne koosseis

- 1) **Erisubjekt ehk eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses pädev isik või vahekohtunik:** Erisubjektiga on tegemist, kui teo toimepanijal, st subjektil peab süüteokoosseisu järgi olema mingisugune eriline isikutunnus, mis KarS § 24 lg 1 järgi kirjeldab toimepanija isikuomadusi, eesmärke või motiive. § 402³ koosseisu puhul on selleks nõutavaks tunnuseks, et toimepanija, st altkäemaksu võtja oleks eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses pädev isik või vahekohtunik. Viimase, st vahekohtuniku all on silmas peetud kohtuväliselt vaidluste lahendamise organit ning see ei ole hetkel asjakohane.

Eraõiguslik isik, mille majandustegevuses subjektile pädevus peab olema, võib olla nii juriidiline kui ka muu ettevõtte, mis juriidiliseks isikuks ei kvalifitseeru.³²¹

Majandustegevuses pädev isik ei ole seadusandja poolt selgepiirilisel defineeritud. Kirjanduses viidatakse altkäemaksu võtjale enamasti kui „töötajale“³²², sellest nähtub, et toimepanija ei pea olema juhtivtöötaja, vaid põhimõtteliselt võib olla iga isik, kellele tööandja on enda huvides tegutsemiseks pädevuse andnud. Karistusseadustiku kommentaaride kohaselt võib subjekt olla eraõigusliku isiku teenistuja, ametnik, volinik või esindaja, oluline on, et isik oleks juriidilise isiku töötaja töösuhte alusel või pädev esindaja.³²³

Et veenduda, kas hetkel on mängijatel nõutav eriline tunnus, tuleb lahendada küsimus, kas nad on klubi eest tegutsedes majandustegevuses pädev isik. Esmalt on teada, et koondis (täpsemalt alaliit, MTÜ) on eraõiguslik juriidiline isik, kelle tegevuseks on mh koondisega võistlustel osalemine. Lisaks on aga ka vajalik, et mängijad oleksid pädevad isikud koondise eest majandustegevuses tegutsemiseks.

Kirjanduses viidatakse altkäemaksu võtjale enamasti kui „töötajale“³²⁴, sellest nähtub, et toimepanija ei pea olema juhtivtöötaja, vaid põhimõtteliselt võib olla iga isik, kellele tööandja on enda huvides tegutsemiseks pädevuse andnud. Karistusseadustiku kommentaaride kohaselt võib subjekt olla eraõigusliku isiku teenistuja, ametnik, volinik või esindaja, oluline on, et isik oleks juriidilise isiku töötaja töösuhte alusel või pädev esindaja.³²⁵ Kuna eelduslikult on mängijatel kui profisportlastel sõlmitud alaliiduga töölepingud, lisaks täidavad nad koondise olemuslikult peamist funktsiooni, on nad ilmselt pädevad isikud alaliidu nimel tegutsema.

³²¹ Pikamäe, P; Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1153, p 4.1.

³²² Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis. Karistusõiguse revisjoniga toimunud muudatused. *Juridica*, 2015/7, lk 494-495.

³²³ Pikamäe, P; Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1153, p 4.1.

³²⁴ Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis, lk 494-495.

³²⁵ KarS komm vlj, lk 1153, p 4.1.

- 2) **Soodustuse küsimine, vastuvõtmine või sellega nõustumine:** Et koosseis oleks täidetud, peab majandustegevuses pädev isik olema altkäemaksu ehk mingi soodustuse vastuvõtmisega vähemalt nõustunud, samas võib ta olla ka hüve endale küsinud või selle juba vastu võtnud.

Altkäemaksu ese, soodustus võib olla otseselt vara, sel juhul saab hindamisel lähtuda TsÜS §-s 66 sätestatud varamõistest, sinna alla kuuluvad nt kehalised esemed kui ka varalised õigused. Lisaks võib altkäemaksu esemeks olla ka muu soodustus, mis parandab isiku isiklikku või sotsiaalset olukorda, sellised hüved ei ole üldjuhul varaliselt hinnatavad.³²⁶

Mees pakkus mängijatele treeneri kaudu igaühele 1500 eurot, seega lubas ta neile vara. Nagu mainitud, ei ole täpselt teada, kas mängijad ka pakkumisega nõustusid, kaasuse lahenduse jätkamise huvides on järgnevalt eeldatud, et mängijad nõustusid.

- 3) **Vastutasuks pädevuse kuritarvitamise eest:** selle elemendi järgi on nõutav, et altkäemaksu andja nõuaks või ootaks altkäemaksu potentsiaalselt saajalt mingit tegu, millega saaja kuritarvitaks oma skeemi punktis 1 tuvastatud pädevust. Seda tegu peab saajal olema võimalik teha just seetõttu, et tal kirjeldatud pädevus on,³²⁷ eeskätt mõistetakse selliste tegude all käitumist, mis rikuvad lojaalsuskohustust.³²⁸

Mängijate ülesanne oli mäng kaotada, täpsemalt oli neid läbi treeneri instrueeritud, et nad teeksid meelega võrgupuuteid ning serviksid võrku. Kuna nende ülesanne ning peamine eesmärk pädeva isikuna on mängida koondise eest maksimaalselt oma võimete kohaselt, on meelega vigade tegemine ning kaotamine nende pädevuse kuritarvitamine.

- 4) **Ekvivalentsussuhe:** See koosseisutunnus tähendab, et pädev isik, kes soodustuse vastuvõtmisega nõustub, peab ka aru saama, et see soodustus antakse konkreetselt pädevust kuritarvitava teo/käitumise eest, st et need on omavahel seotud. Samas ei pea pädevust kuritarvitavat tegu ellu viima, et ekvivalentsussuhe eksisteeriks.³²⁹

Kui pakkumine mängijateni jõudis, pidid nad kindlalt aru saama, et 1500 eurot igaühele on vastutasuks meelega kaotamise ning vigade eest, st need kaks aspekti on kindlasti omavahel seotud.

Subjektiivse koosseisu on mängijad samuti täitnud, kuna vajalik on minimaalselt kaudne tahtlus kõigi koosseisuasjaolude suhtes, mängijad aga teadsid, et võtavad altkäemaksu just vastutasuks tegude eest, mida neilt platsil oodati. Seega saab subjektiivse koosseisu täidetust taaskord jaatada, kui eeldada, et nad olid rahapakkumisega nõustunud.

5.2. Millises karistusõiguslikus jurisdiktsioonis toimepanija süüteo toime pani?

Eesti mees ja naine: kuna altkäemaksu pakkuja on Eesti kodanik, kohaldub talle KarS § 7 lg 1 p 1 kohaselt Eesti karistusseadustik.

Austria treener ning mängijad: neile ei kohaldu karistusseadustiku isikuline kehtivus, samuti pole näha, et isegi eestlase poolt tehtud altkäemaksupakkumine oleks Eestis tehtud (pakkuja

³²⁶ *Ibid.*, lk 894, p-d 5.2-5.3.

³²⁷ *Ibid.*, lk 897, p 8.1

³²⁸ Kruusmaa, S. Erasektori korrupsiooni regulatsioon Eestis, lk 494.

³²⁹ KarS komm vlj, lk 907, p 4.2.

elas Inglismaal ja mäng toimus Saksamaal), seega ei saa karistusseadustikku neile kohaldada ka KarS §-st 11 tuleneva ubikviteedipõhimõtte ning §-st 6 tuleneva territoriaalpõhimõtte järgi.

Jaapani kohtunik: kui tema tegevus mõne süüteo koosseisu täidaks, ei oleks Eestil tema üle karistusõiguslikku jurisdiktsiooni samadel põhjustel, nagu kirjeldatud Austria treeneri ning mängijate puhul.

5.3. Kes on osapooled?

Toimepanijad - Eesti mees on altkäemaksu andmise toimepanija, Austria treener on altkäemaksu võtmise toimepanija, kuigi talle eelmise küsimuse vastusest tulenevalt tegelikult karistusseadustik ning seega ka altkäemaksu koosseis ei kohaldu.

Kannatanu – sarnaselt kaasustega 1 ja 3 saab kannatanuks olla võrkpallikoondis (konkreetse eraõigusliku isikuna seega ilmselt spordialaliit), kes saab kahju seeläbi, et treener kui tema lepinguline töötaja oma lojaalsuskohustust rikub.

Kaasaaitajad – nagu tuvastatud p-s 5.1, on Eesti mees ja naine üksteise altkäemaksutegude suhtes kaasaaitajad KarS § 22 lg 3 mõttes (mees oleks kaasaaitaja juhul, kui naise tegu oleks koosseisupärane).

Kihutaja – kui oleks võimalik jaatada kohtuniku poolt kelmuse koosseisu täitmist, oleks Eesti naine temas selle tahtluse tekitaja ning seega kihutaja KarS § 22 lg 2 mõttes.

5.4. Kellele tekitati kahju? Milles kahju väljendub?

Tõenäoliselt tekitati varalist kahju Aasia turgudel tegutsevatele kihlveokontoreile, kuigi kaasuse asjaolud seda selgesõnaliselt ei täpsusta.

Nagu kirjeldatud punktis 5.3, sai mittevaralist kahju võrkpallikoondis, kuna treener pädeva isikuna rikkus lojaalsuskohustust ning kahjustas seeläbi töötaja ja tööandja vahelist usaldussuhet, mis on võrkpallikoondisele kui tööandjale kuuluv õigushüve.

5.5. Kui süütegu ei ole võimalik praegu Eestis seaduste alusel piisavalt menetleda, siis millised kriteeriumid peavad kaasuses olema täidetud (sh need, mida ei ole kirjeldatud), et nimetatud juhtumit võiks menetleda karistusseadustiku või mõne muu seaduse alusel?

Et vastutusele võtta Austria treener, kes tegelikult tuvastatult altkäemaksu võtmise koosseisu täitis, peaks vähemalt üks pool teost, nt altkäemaksu pakkumine, olema toime pandud Eesti territooriumil, et saaks kehtida KarS § 6 lg 1 järgne seadustiku territoriaalne kohaldatavus.

Austria mängijate suhtes saaks menetluse läbi viia, kui oleks lisaks tõendatud, et neile kirjeldatud rahapakkumine ka reaalselt tehti, seejärel tuleks tõendada, et nad sellega ka nõustusid ning said aru, et pakkumine on just mängu meelega kaotamise eest.

Et Jaapani kohtuniku toimepandud tegu menetleda saaks, peaks tõendama, et ta sai vastutasuks oma pädevuse kuritarvitamise eest mingi hüve, nt rahasumma, nagu Austria treenergi. Sellisel juhul vastutaks altkäemaksu andmise eest ka Eesti naine (teod on taaskord omavahel peegelpildis).

5.6. Kuidas tuleks karistusseadustikku või mõnda muud seadust täpsustada, et juhtum oleks hõlmatud ja karistatav?

Altkäemaks. Kuna selle kohta, kes saab olla eraõigusliku isiku jaoks majandustegevuses pädev isik, ei ole veel asjakohast kohtupraktikat, oleks mängijate vastutusele võtmiseks ühe variandina võimalik kehtestada spordimanipulatsiooni koosseis, nagu on kirjeldatud kaasuses nr 1, punktis 1.6. Käesolevas kaasuses oleks sellise sätte abil ilmselt võimalik võtta vastutusele ka kohtunik, kuna praegu ei täitnud ta soodustuse/hüve puudumise tõttu altkäemaksukoosseisu.

Kelmus. Kuigi kelmuse elementide kirjeldus antud kaasuses on võrdlemisi oletuslik, on tõenäoline, et reaalsuses sellise kaasuse lahendamisel kujuneks põhiliseks probleemiks kahju ning kannatanu puudumine. Seda aitaks ületada spordile või kihlvedudele spetsialiseeritud kelmuse koosseisu derivaat, millest on kahju koosseisuelemendina eemaldatud (vt p 1.6).

5.7. Kas tegemist on kuritegeliku ühendusega?

Hetkel on kaasuse ning potentsiaalselt kuritegude toimepanemisega seotud küll piisav arv, st vähemalt kolm inimest, kellest igaühel on oma ülesanne. Samas nähtub kaasusest, et kõik ülesanded täidetakse Eesti mehe ja naise palvel, ühekordse makse alusel ja miski ei viita sellele, et isikutevahelised seosed võiksid olla püsivad või pikaajalised. Seega pole võimalik järeldada, et tegemist võiks olla kuritegeliku ühendusega KarS § 255 mõttes.

5.8. Millises riigis saaks menetlus toimuda?

Nagu tuvastatud, saaks Eesti mehe ning naise toimepandud tegu KarS § 7 lg 1 p 1 järgi menetleda Eestis sõltumata sellest, mis riigis see toime on pandud. Kuna Jaapani kohtuniku ega Austria mängijate ning treeneri teod Eesti territooriumil mingis vormis ei avaldunud ning ilmselgelt pole toimepeanijate näol tegemist ka Eesti kodanikega, ei võimalda karistusseadustik ning kriminaalmenetluse seadustik menetlust nende suhtes Eestis läbi viia.

Ilmselt oleks võimalik menetlust Eesti mehe ning naise suhtes läbi viia ka riigis, kus nad teo toime panid või kus avaldus selle asjaolude teine pool (Inglismaa, Saksamaa).

Austria treeneri toimepandud teo osas saaks ilmselt menetluse läbi viia Austria, kuna ta on riigi kodanik ning Saksamaa, seda juhul, kui altkäemaksu võtmine seal aset leidis.

On oluline, et kriminaalmenetluse seadustiku § 436¹ järgi ei tohi samu kuriteoasjaolusid käsitlev menetlus sama isiku kohta mitmes EL riigis paralleelselt toimuda.

5.9. Milline koostöö vorm õiguskaitseasutuste vahel kehtida saaks?

Euroopa uurimismäärus. Ühe rahvusvahelise koostöö vormina oleks võimalik kasutada Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/41/EL artikkel 1 järgi välja antavat uurimismäärust. Sellise määruse saab liikmesriikide õigusasutustele esitada konkreetse uurimistoimingu (menetlustoimingu) tegemiseks, kui riigis endas on juba kriminaalmenetlus alustatud.³³⁰ Kuna direktiiv kohaldub vaid EL liikmesriikidele, saaks seda koostöövormi rakendada suhtluses Austria ja Saksamaa uurimisasutustega. Antud kaasuse puhul võiks

³³⁰ 3.04.2014 Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades. ELT L 130/1.

sellest kasu olla näiteks, selgitamaks välja, kas Saksamaal toimus võistluse eel Eesti naise ja Jaapani kohtuniku vahel ka sellist suhtlust, kus mainiti raha või muu soodustuse üleandmist.

Ühine uurimisrühm. Kuna hõlmatud on mitme eri riigi kodanikud ning potentsiaalsete kuritegude toimepanemise asukohariigid, saaks ühe võimalusena moodustada ühise uurimisrühma Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline kriminaalasjades vastastikuse õigusabi konventsiooni artikkel 13 järgi, konventsioon kohaldub antud kaasuses koostööle Austria ja Saksamaaga. Sellise rühma moodustamiseks saaks taotluse esitada ka näiteks Eesti, rühm moodustatakse aga seal, kus menetlus läbi viiakse.³³¹

Riikidevaheline uurimisrühm. Kuna Inglismaa ning Jaapan EL-i ei kuulu, ei saa kaks eelkirjeldatud koostöövormi nendega suhtlusel kohalduda. Alternatiivina on võimalik kasutada kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud võimalust luua riikidevaheline uurimisrühm, mis hõlmab mistahes riike, mitte vaid EL liikmeid. Sellise uurimisrühma loomise saab algatada Riigiprokuratuuri või Eurojusti Eesti liikme kaudu ning selle eesmärgiks peab olema selgepiirilisel määratletud ülesannete täitmine uurimisel.³³²

Abistamistaotlus. Riikidele, kes ei kuulu Euroopa Liitu, on KrMS-i alusel võimalik esitada abistamistaotlusi³³³ ning samuti saavad välisriigid esitada neid Eestile.³³⁴ Mõlemasuunaliselt toimub suhtlus välisriigiga läbi Justiitsministeeriumi, kes suhtleb järgnevalt Riigiprokuratuuriga ning viimase kaudu jõuab välisriigi abistamistaotlus pädeva õigusasutuseni Eestis või Eesti õigusasutuselt välisriigini.

³³¹ Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline kriminaalasjades vastastikuse õigusabi konventsioon, RT II 2004, 16, 69.

³³² Kriminaalmenetluse seadustik, RT I 2003, 27, 166, § 471.

³³³ *Ibid.*, § 460.

³³⁴ *Ibid.*, § 462.

LISA 3. Kannatanu ning kahju definitsiooni täiendav selgitus

Seoses näidiskaasuste lahendustega tõusetus küsimus, kas erasektori altkäemaksu koosseisu rakendamisel saab lisaks spordiklubile kannatanuks olla ka spordialaliit (nt EJL). KrMS § 37 lg 1 järgi on kannatanu isik, kelle õigushüve on tema vastu suunatud kuriteoga või süüvõimetu isiku õigusvastase teoga vahetult kahjustatud, st isiku mingile õigushüvele peab olema tekkinud kahju. Seejuures ei ole oluline, et kahju oleks süüteo koosseisu kohustuslik element, et kannatanu olemasolu jaatada saaks.

KarS § 402³ ja § 402⁴

Altkäemaksukoosseisu puhul on küsimuseks, kas kahju jalgpalliliidule võiks esineda mainekahju kujul, mis seisneb avalikkuse teadmises, et jalgpallimängus on sõlmitud ebaausaid kokkuleppeid. Lisaks tõusetus küsimus, kas see võiks olla käsitletav ka varalise kahjuna, kui mängumanipulatsioonidest tulenev jalgpalli halb maine toob kaasa publikunumbrite languse või sponsorlepingute lõpetamise. Nende küsimuste selgitamise läbi on võimalik ka hinnata, kas alaliit või klubi saaks olla kannatanu.

Mainekahju. Põhimõtteliselt on võimalik, et kannatanu on ka isik, kellele on tekitatud moraalset, sh mainekahju,³³⁵ lisaks on võimalik kannatanuks lugeda isikut, kel toimepanija vastu tsiviilõiguslikus mõttes nõudeõigust ei tekigi.³³⁶ Erasektori altkäemaksu koosseisudega kaitstavaks kollektiivseks õigushüveks on aus ja korruptsioonivaba majandustegevus erasektoris ning majandusareng ja vaba konkurents,³³⁷ individuaalhüvena kaitstakse ka eraõigusliku isiku ja tema huvides tegutsemiseks pädeva isiku vahelist lojaalsussuhet ja aususe kohustust.³³⁸ Et pidada kedagi kannatanuks, peab süüteol ning õigushüve kahjustamisel olema ka õiguslik seos, st kuriteo koosseis peab olema ette nähtud, kaitsmaks seda õigushüve, mille rikkumisega kannatanule kahju tekkis.³³⁹

Et hinnata, kas alaliit võib olla kannatanu, tuleb analüüsida, kas altkäemaksukuriteod kahjustasid nende jaoks sellist õigushüve, mida koosseisud kaitsevad – ausat majandustegevust või siis lojaalsussuhet. Kuna klubide mängijad või treenerid ei ole spordialaliidu huvides tegutsemiseks pädevad isikud (puudub töölepinguline vm seos, mis tekitaks lojaalsuskohustuse), ei saa alaliidu individuaalõigushüve klubides toimivate altkäemaksujuhtumite puhul hõlmatud olla. Kollektiivsete õigushüvede, ausa majandustegevuse ja vaba konkurentsi puhul ei esine aga piisavat õiguslikku seost – üksikisikut ei ole üldjuhul võimalik lugeda kannatanuks kriminaalmenetluses, mida toimetatakse kollektiivseid õigushüvesid kaitsva kuriteo koosseisu tunnustel.³⁴⁰ Sellest tulenevalt ei ole ilmselt võimalik olukordades, kus klubides pannakse toime altkäemaksukuritegusid, alaliitu kannatanuks pidada.

Varaline kahju. Eelkirjeldatud kahju, st vähenenud piletitulu või sponsorlepingute kaotuse puhul ei ole kindel, kas see ka päriselt tekib kui suur see sel juhul on – kahju tekkimine piletimüügitulu vähenemise või sponsorlepingute kaotamise näol on tulevikusündmus, mille toimumist ei oleks võimalik menetluses tõsikindlalt tõendada. Tulevikus potentsiaalselt tekkivat kahju ei saa samastada juba tekkinud kahjuga, seda ka olukorras, kus on toime

³³⁵ KrMS komm vlj, § 37, p 2.1.3.

³³⁶ RKKKo 11.04.2011 nr 3-1-1-97-10, p 15.

³³⁷ KarS komm vlj § 402³, p 1.1.

³³⁸ RKKKo 18.06.2018 nr 1-16-10888, p 41.

³³⁹ RKKKo 13.05.2015 nr 3-1-1-41-15, p 39.

³⁴⁰ RKKKo 11.04.2011 nr 3-1-1-97-10, p 23.

pandud tegu, mis on käivitanud kausaalahela, mis potentsiaalselt kahju tekkimiseni viib. Ohu loomine ning kahju tekkimine on kaks erinevat tagajärge ka õiguslikus mõttes, nimelt tähendab ohu loomine kahju tekkimise tõenäosuse suurendamist, et saaks aga rääkida kannatanust, peaks kahju olema juba selgelt tekkinud.³⁴¹ Sellest tulenevalt ei ole võimalik altkäemaksudest tulenevat mainekahju alaliidule varaliseks ümber arvestada.

On võimalik, et varalise kahju tekkimist saaks jaatada olukorras, mil on tõendatav, et näiteks mõni toetaja lõpetas sponsorlepingu otseselt altkäemaksujuhtumite tõttu. Sel juhul peab aga esinema piisav põhjuslik seos, mh peaks olema selge, et sponsorlepingut ei lõpetatud kindlasti mingil muul põhjusel, vaid just altkäemaksukuriteo tõttu.

KarS § 209

Kelmuse koosseisu puhul seisneb küsimus selles, kas mingi spordialaga seonduvad kihlveokelmused (kus on osalenud mängijad ja/või treener) võiksid ka spordialaliitu selliselt kahjustada, et viimast kannatanuna käsitada saaks.

Mainekahju. Et pidada kedagi kannatanuks, peab kõnealune kuriteokoosseis olema mõeldud kaitsmaks seda õigushüve, mille rikkumisega kannatanule kahju tekkis.³⁴² Kuna kelmuse koosseisuga kaitstav õigushüve on vara,³⁴³ ei ole võimalik kelmuses kannatanuks lugeda isikut, kes on kandnud mainekahju. Seega ei saa kannatanuks lugeda ka spordialaliitu, kui selle alaga seonduvalt on spordikelmusi toime pandud.

Varaline kahju. Kelmus on spetsiifilise teokirjeldusega kuriteokoosseis, mille sisuks on, et varakäsutus, millest tekib kahju, peab olema toime pandud petmisteo tagajärjel.³⁴⁴ Seega peaks ka alaliidule olema tekkinud kahju pettusliku panustamise tagajärjel varakäsutuse tegemise ehk võidusumma väljamaksmise kaudu. On ilmne, et piletitulu või sponsorrahadega seonduv (isegi teoreetiline) varakäsutus petmisteoga seotud ei ole ning seega ei saa spordikelmuste puhul ka alaliitu kannatanuks pidada, kuna liidule ei teki koosseisujärgselt nõutaval viisil kahju.

³⁴¹ RKKKo 30.11.2009 nr 3-1-1-55-09, p 18.1.

³⁴² RKKKo 13.05.2015 nr 3-1-1-41-15, p 39.

³⁴³ KarS komm vlj § 209, p 1.

³⁴⁴ KarS komm vlj § 209, p 2.